

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
MESLEKİ RESİM EĞİTİMİ BİLİM DALI

BİR ÖĞRETİM STRATEJİSİ OLARAK SANAT EĞİTİMİNDE
MİZAHIN KULLANIMINA YÖNELİK ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ
GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sariye KAYA

Ankara
Ekim, 2011

Sariye KAYA

Ekim, 2011

BİR ÖĞRETİM STRATEJİSİ OLARAK SANAT
EĞİTİMİNDE MİZAHIN KULLANIMINA YÖNELİK
ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
MESLEKİ RESİM EĞİTİMİ BİLİM DALI

BİR ÖĞRETİM STRATEJİSİ OLARAK SANAT EĞİTİMİNDE
MİZAHIN KULLANIMINA YÖNELİK ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ
GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sariye KAYA

Danışman: Doç. Dr. Özlem ALP
Yrd. Doç. Dr. Gürcü ERDAMAR (2. Danışman)

Ankara
Ekim, 2011

Sariye Kaya'nın 2009-2010 "Bir Öğretim Stratejisi olarak sanat eğitiminde Mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri "başlıklı tezi / / 2011 tarihinde, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

(Akademik Unvanı, Adı Soyadı) (İmza)

Üye.....

(Akademik Unvanı, Adı Soyadı) (İmza)

Üye.....

(Akademik Unvanı, Adı Soyadı) (İmza)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../...

Akademik Unvanı, Adı Soyadı, İmza

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bir Öğretim Stratejisi Olarak Sanat Eğitiminde Mizahın Kullanımına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Nelerdir?

Türkiye’ de mizahın sanat eğitiminde bir yöntem ve teknik olarak kullanılabilmesi hakkında detaylı araştırmalar bulunmamaktadır. Buna karşın yurtdışında yapılan akademik çalışmalarda ‘mizah’ kavramı daha geniş ve detaylı bir şekilde incelenmiş ve diğer tüm mesleki alanlarda kullanılabilirliği üzerinde incelemelerde bulunulmuştur. Sanat eğitimi ve mizah ilişkisi üzerinde detaylı bir çalışma olmamasına rağmen tartışmaların tanımlayıcı öğelerden uzak ve bir temellendirme yapılmadan sürdürülmesi konudaki boşluğu büyötmektedir.

Bu çalışma bu konularda bir örnek olarak ortaya konmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle gerek bu alanda ve gerekse sanatın bu alanıyla bağlantılı diğer alanlarında oldukça önemli bir işleve sahip olacaktır. Bu doğrultuda sanat eğitiminde mizahın kullanımına yönelik bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır: Sanat ve sanat eğitimi, mizahın genel tanımı ve mizahın tarihsel gelişimi, sanat eğitiminde mizahın sorgulanması ve kullanılabilirliği.

Bu bağlamda düşünen, üretici, özgür ve serüvenci davranabilen, çevreyle uyumlu, içsel zenginlikleri yansıtabilen sanatçı adayları, sağlanan güven ortamında daha da gelişebileceklerdir. Bu amaç doğrultusunda bir öğretim stratejisi olarak görsel sanatlar dersinde mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Tüm bu soru ve sorgulamaların, yanıt arayışlarının seyrini ve de bu iki alandaki yenilik ve fikirleri incelemek ve bu konuda bir öneri ve tez hazırlamak oldukça öğretici olmuştur.

Lisansüstü eğitimim ve tez çalışmalarımda sürecinde hiç bir emeğini ve bilgisini esirgemeyen değerli hocalarım başta Danışmanım Doç. Dr. Özlem ALP ve 2.Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gürcü ERDAMAR’a ve Yrd. Doç. Dr. Gülgün ALPAN BANGİR’e Prof. Dr. Attila İLKİYAZ’a Teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Hayattaki direnç başarıları ile bana daima örnek olan aileme her çalışmamda bana sonsuz inanan ve yanımda olan iş arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunmak isterim.

Sariye KAYA

ÖZET

BİR ÖĞRETİM STRATEJİSİ OLARAK SANAT EĞİTİMİNDE MİZAHIN KULLANIMINA YÖNELİK ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Yüksek lisans, KAYA, Sariye

Mesleki Resim Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özlem ALP

Ekim- 2011, 97 Sayfa

Bu çalışmada ‘ Bir Öğretim Stratejisi olarak Sanat eğitiminde Mizahın Kullanımına yönelik olarak Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri araştırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın Çalışma grubunu, Çankaya ve Sincan bölgesindeki İlköğretim Okullarında bulunan 13 öğretmen ve 100 öğrenci oluşturmuştur.

Bu çalışmada nitel yöntem ve yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir. Görüşme formundan elde edilen bilgiler incelenmiş ve verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Belirlenen temalara ve kodlara göre veriler analiz edilmiş ve görüşme formundan elde edilen veriler üzerinden yorumlanmıştır.

Sonuçlara göre; Öğretmenlerin çoğunluğu öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları ve öğrencileri derse dahil ederek öğrencilerin kendilerini ifade edebildikleri zevkli bir ortam oluşturmak için kullandıklarını belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler ise öğretmenlerinin mizah kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca mizahın kullanılmasının uygun olan ve uygun olmayan yanlarına dikkat edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Eğitimcilerin ders içinde kullandıkları mizah türleri dersin daha etkili ve uygun bir ders işlemeye katkısı bulunabilir ve sınıf içinde hoş bir hava oluşturabilir. Kullanılan farklı materyal ve kaynaklarla oluşturulan sınıf içindeki ortam, eğitimi zenginleştirecektir. Mizah farklı duyu organlarına hitap ettiği için de öğrenme daha etkili ve kalıcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sanat Eğitimi, Öğretim stratejisi, Sanatsal yöntem, Mizah

SUMMARY

“THE VIEWS OF TEACHERS AND STUDENTS ON THE USE OF HUMOUR AS A STRATEGY IN THE TEACHING OF ART.”

Higher Education, KAYA, Sariye.

Technical Art Branch of Education

Thesis advisor: Vice associate professor, Dr. Özlem ALP

October 2011.

In this study, research was carried out on the views of teachers and students regarding the use of humour in Art as a teaching strategy. The working group individually interviewed thirteen teachers and 100 students from primary schools in Çankaya and Sincan districts.

In this study, for the views of the teachers and students to be brought out to light, semi – structured interviews were preferred. The feedback from the interview forms were analysed using the content analysis technique. The acquired information was then analysed and evaluated according to determined codes and themes. Most of the teachers stated to have used humour in the classroom to form a fun atmosphere where students can express themselves better and also learn much better. However some students have reported the teacher not using humour. Furthermore, subjects on which humour can and can't be applied to should be taken into account.

The different kinds of humour educationalist use can make the lesson more effective and add to a fun and nice class atmosphere. Also the different materials and resources used in the classroom will enrich the teaching. Since humour activates different body-organs, learning will be more effective and lasting.

Key words: Art education, Teaching strategy, Artistic method, Humour.

İÇİNDEKİLER**Sayfa**

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	ii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ	
Problem.....	1
Amaç	5
Önem.....	5
Varsayımlar	5
Sınırlılıklar	5
Tanımlar	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR	
2.1. Sanat.....	7
2.2. Sanat Eğitiminin amacı.....	9
2.3. Türkiye de sanat eğitiminin gelişimi.....	10
2.4. Mizah (Mizah nedir?).....	11
2.5. Mizah Kuramları.....	14
2.5.1. Üstünlük kuramı	15
2.5.2. Bilimsel kuram.....	16
2.6. Toplumsal yapı içinde mizahın ele alınışı.....	18
2.7. Mizah Türleri.....	19
2.7.1. Grafik mizah.....	20
2.7.2. Harekette mizah.....	22
2.8. Karikatür Mizah İlişkisi.....	24

2.9. Tarihsel bakış	25
2.9.1 Dünyadaki gelişim süreci.....	25
2.9.2 Türkiye deki Gelişim süreci.....	28
2.9.3.Antik Anadolu mizahı.....	28
2.9.4. Selçuklu Dönemi Mizahı.....	30
2.9.5. Osmanlı Dönemi Mizahı.....	34
2.9.6. Meşrutiyet Dönemi Mizahı.....	38
2.9.7 Kurtuluş Savaşı Dönemi Mizahı.....	39
2.9.8.Cumhuriyet Dönemi Mizahı.....	39
2.10. Sorun Olarak Mizah.....	42
2.10.1.Yergisel Yönüyle Mizah.....	43
2.10.2. Alaycı Yönüyle Mizah.....	43
2.10.3. Biçimsel Yönüyle Mizah.....	44
2.11. Sanat Eğitimi ve Mizah.....	46
2.12. Sanat Eğitiminde Mizahın Sorgulanması.....	48
2.13. Öğrenme yöntemi ve Önemi.....	49
2.14. Öğretim Stratejisi olarak mizahın kullanılması.....	52
2. 15. İlgili Araştırmalar.....	54
 3. YÖNTEM	
3. 1. Araştırmanın Modeli	57
3. 2. Çalışma Evreni.....	57
3. 3. Verilerin Toplanması.....	58
3.4. Verilerin Analizi.....	59

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Mizahın Kullanım Sıklığına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri.....	60
4.2. Mizahın Kullanıldığı Zamanlara Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri.....	62
4.3 Mizahın Konuyla İlişkisi ve Kullanımında Dikkat Edilmesi Gerekenlere Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri	64
4.4. Mizahın Derse ve Çalışmalara Katkısına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri.....	66
4.5. Mizahın Kullanıldığı Dersler ile Kullanılmadığı Derslere Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri.....	68
4.6. Mizahın Olumlu ve Olumsuz Yönlerine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri.....	69

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç.....	72
Öneriler.....	73

KAYNAKÇA.....	75
---------------	----

EKLER.....	78
------------	----

Ek: 1. Öğretmen Görüşme Formu

Ek: 2. Öğrenci Görüşme Formu

Ek: 3. Demografik Sorular

Ek: 4. (Öğrenci, F.H.)1. Dişini tırnağına takmak.

Ek:5. (Öğrenci, V.S.) Burnunun dikine gitmek.

Ek: 6. (Öğrenci, K.Ş.) Dünyaya çivi çakmak

Ek: 7. (Öğrenci, M.Ö.) Göze girmek

Ek: 8. (Öğrenci, U.H.) Çile çekmek.

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO	Sayfa
Tablo:1,1. Öğretmenlerin demografik bilgilerinin dağılımı.....	58
Tablo:1,2. Öğrencilerin Demografik Bilgilerin Dağılımı.....	58
Tablo:2,2. Sınıf Düzeyi, Cinsiyet.....	58

Şekiller Listesi

Şekil: 1. Soul steinberg.....	21
Şekil: 2. Soul steinberg	21
Şekil: 3.Soul steinberg.....	22

Resimler Listesi

Resim: 1. Alper Türkeş'e ait bir karikatür.....	24
Resim: 2. Mehmet Bakır'a ait bir karikatür	24
Resim: 3. Leonardo Da Vinci, Grotesk kafa.....	26
Resim: 4. Dionysos	30
Resim: 5. Dede korkut.....	31
Resim: 6. Nasreddin Hoca	32
Resim: 7. Yunus Emre	32
Resim: 8. Mevlana	32
Resim: 9. Karagöz ve Hacivat.....	35
Resim: 10. Bekri Mustafa	35
Resim: 11. Levni, sünnet düğünü	37
Resim: 12. Giuseppe Arcimboldo, Jan Svanksmajer food.....	45
Resim: 13. Erdil Yaşaroğlu, kedi gerigeldi.....	45
Resim: 14. (Öğrenci, F.H.)1. Dişini tırnağına takmak.....	82
Resim: 15. (Öğrenci, V.S.) Burnunun dikine gitmek.....	83

Resim: 16. (Öğrenci, K.Ş.) Dünyaya çivi çakmak.....	84
Resim: 17. (Öğrenci, M.Ö.) Göze girmek.....	85
Resim: 18. (Öğrenci, U.H.) Çile çekmek.....	86

BÖLÜM I

1.1. Problem

Geçmişten günümüze dek, içinde bulunduğu her çağın koşullarına göre farklı tanımlar edinen sanat, değişmekte ve kendini yenilemektedir. Sürekli değişen ve gelişen sanat alanlarıyla birlikte kullanılan yöntem ve tekniklerde bir değişim ve gelişim içinde sanat eğitiminde kullanılmaktadır. Kullanılan bu yöntem ve teknikler Sanat eğitiminde, aydın olmak isteyen herkesin, güzeli, iyiyi, doğruyu, estetiği arama yolunda alması gereken önemli bir eğitimidir.

Sanat eğitiminde evrensel düzeyi yakalamak, dünyaya farklı açılardan bakabilmek amacıyla sanatın gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Eğitimde ve kültürel yapıda önemli bir yere sahip olan ‘Sanat söz konusu olduğunda ve verilen eğitim sanat eğitimi olduğunda daha farklı gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Görsel sanatlar eğitimi ile kazanılan bu gereksinimler; bilgi, duygu ve sezgilerin eşliğinde beceri ve dikkatli uygulamaların birleşimi ile ortaya çıkmaktadır. Her bireyde var olduğu bilinen kapasitelerin tanınması, geliştirilmesi, yönlendirilmesi ancak mükemmel bir öğretimle olanaklıdır’(Kırıçoğlu, 2002,32).

Nitelikli ve sistemli bir eğitimin gerçekleştirilmesi için de öğretimin, belli hedeflere dönük öğrenmeleri oluşturmak üzere planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Sanat eğiticisi, neleri, ne şekilde, niçin öğreteceğini, bu öğretimden beklentileri daha önceden tasarlayıp belirleyebilecek düzeyde yetkinliğe ve olgunluğa sahip olmalıdır. Bütün bu süreç içindeki modern sanat eğitiminde ödüllendirme ve motivasyon, kullanılan metotlar kişilerin çalışma azim ve kararlılığını yeniden ateşleyerek çoğaltabilir. İşe, hayata ve faaliyetlere yeni bir gözle bakışı daha zengin ve anlayışlı kılabilir.

Sanat eğitmeninden beklenen soru soran, araştırmacı, düşünen, akıl yürüten, sorun çözen insan yetiştirmektir. Bu nedenle, kurumsallaşma sürecinde özgür düşünceye açık, yaratıcı sorun çözümünü içeren, çoklu öğrenme modellerini öngören farklı zengin yöntem ve stratejiler gereklidir.

Sanat eğitimi veren öğretmenler sanatçı adaylarının düş gücünü, yaratıcılığını ve gelişimlerini dikkate almalıdır. Sanat eğitiminde düşünce özgürlüğü sanatta yaratıcılık yolunu açar ve yaratıcı yöntemler doğurur. Bu yöntemlerden birisi de mizahtır. “Mizah, hayatın güldürücü yönünü ortaya çıkaran sanat türüdür. İnsanı gülmeye sevk eden resim, karikatür, konuşma ve yazı sanatıdır. Mizah eserleri sadece şaka, güldürme maksadıyla söylenip, yazılıp, çizildiği gibi belli fikirleri ifade etmek için de ortaya konulabilir.

Mizahı Sanat eğitiminde bir öğretim stratejisi olarak kullanmak; bireyleri yaratıcılık, özgünlük ve olaylara farklı açılardan bakma yönünde zenginleştirecektir. Mizah diğer duygularla birleştiğinde, alıştığımız nesneleri farklı görmeye ve yorumlamaya abartmaya, o zamana dek bir bütün olarak gördüğümüz özelliklerini dağıtmaya, dağıtılmış olan nesneleri toparlamaya, büyükse küçültmeye, küçükse büyültmeye kısaca düşünce üretmeye sanat yapıtları oluşturmaya, bizi yaratarak yaşamaya hazırlayabilir.

Mizah sanat eğitimi ile dile getirildiğinde, bireylerin baktığı dünyayı nasıl farklı ve özgün görebildiğini anlıyoruz. Mizahın sanatla birlikte bireyin yaratıcı bir biçimde algılamaya katkıda bulunabildiğini kültürümüzün köklerinde yatan mizah duygusunu yakalayıp ortaya çıkarma olanağımız vardır. Bütün bu kültürel ve sanatsal ürünlere sinmiş olan mizahi bakış biçimi, yaratıcı yeteneği olan gençlerin yeteneklerinin canlandırılmasında etkili olacaktır.

Sanatsal ve kültürel yapıyla yepyeni bir mizahi anlayış ile hareket edilerek, sanatsal eğitici ve öğretici öğelerin ortak bir anlayış çevresi içinde özgün bir bakışla değerlendirilmesi ve zaman geçirilmeden bir yöntem ve teknik olarak kullanılması sanat eğitimine katkı sağlayacaktır. ‘Mizah, yaratıcı bir duyarlılıkla birleşebildiğinde yaratıcıyı içten sarabilir. Böylece yaratıcı (ya da yaratıcı aday) kendini daha sıcak, daha yumuşak bir ortamda duyar. Bilim ve sanat ürünleriyle uğraşan öteki yaratıcı arkadaşlarla iletişime geçebilmesinde mizahın yarattığı "şen" bir yaratı havasının katkısı olacaktır’(İnam, 1994, 29,33).

En zor kavramsal sorunlar, sanatta üstesinden gelinemeyecek gibi görünen güçlükler, mizahın sağladığı yaratıcı, birleştirici, dayanışma sağlayıcı olanaklarla yenilebilir. Alaya, eğlenceye, aşağılamaya değil de yaratıcı insanların özgüvenlerini elde etmelerine

yardımcı olabilecek yine de eleştiriyi elden bırakmamış bir mizahi bakış, genç yaratıcının duygularının, aklının, duyularının da gülümsemesine katkıda bulunacaktır.

Sanatsal eğitim konusunda, tarihteki dönüm noktalarından birinde bulunmaktadır. Sanattaki gelişim ve sanata yönelim ile birlikte sanatsal ürün ve yaratımlar, insan bilgisinin bütünsel yapısını bir kere daha etkileyerek, klasik yaklaşımların yerini yeni perspektif ve anlayışlara bırakmasını sağlayacaktır. Bu durum ise, günümüzde giderek yepyeni resim ürün ve yapıt ağları ile özgün konseptleri birbirleriyle farklı şekillerde bağdaştırabilmekle mümkün olacaktır.

Düşünen, üretici, özgür ve serüvenci davranabilen, çevreyle uyumlu, içsel zenginlikleri yansıtabilen sanatçı adayları, sağlanan güven ortamında daha da gelişebileceklerdir. Bu gelişimi sağlayabilmek için de kişinin Öğrenme stilleri bilmesi gerekmektedir.

Sanat eğitiminde mizahın bir öğretim stratejisi olarak kullanılması ile eğitime genel bir bakış sağlayan bu çalışmada, kuramsal açıdan bu iki kavram arasında bir ilişkinin olabileceği üzerinde durulmuştur. Bir diğer deyişle, hangi öğrenme stiline sahip öğrencilerin hangi düzeyde, hangi düşünme becerisi ya da eğilimine sahip olduklarına ilişkin dünyada bu alana ilkin daha fazla araştırma bulunmaktadır.

Huss ve Blumer, (2008). Mizah Hakkında Ciddileşme Zamanı: ikinci kademe öğretmenlerinin etkili öğretim yönteminde mizahı kullanma yaklaşımlarını araştırmıştır. Araştırmada kullanılan metot Başarılı, bir okul bölgesini temsil eden 10 tane ikinci kademe öğretmeniyle pedagojik bir araç olarak mizahın kullanımıyla ilgili röportaj yapılmıştır. Çünkü bu çalışma aktörlerin algıları ve yorumlarıyla ilgiliydi ve geleneksel yorumlamaya dikkat çekmiştir. Ölçüt tabanlı seçimle, katılımcılar en iyi öğretme uygulamalarıyla uzmanlıkları dikkate alınarak seçilmiştir ve okul bütün akademik alanlarda ortalamanın üzerinde sonuçlar elde edilmiştir.

Açık kodlama görüşme dokümanları öğretmenlerin mizahı sınıf ortamını daha eğlenceli bir hale getirdiğini, öğrencilerin içerik bağlantılarını daha kolay anladığını ve onları rahatlattığını ortaya çıkarmıştır. Öğretmenler, mizahın öğretmenin profesyonel güvenilirliğini artırma ya da azaltma konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Katılımcılar hem uygun hem de uygun olmayan mizah türlerini tanımlamışlardır. Veri toplama ve analiz yöntemi olarak öğretmenlere sınıfta mizah kullanımına dair tutumlarını inceleme, sosyal

iletişim ve mizahın avantajları konusunda görüşmeler yapılmış ve kodlanmıştır. Banda kaydedilmiş bir tematik analizindeki röportajlardan, beş kapsayıcı kategori ortaya çıkmıştır.

1) Mizah ve Sınıf atmosferi; 2) Mizah ve  zerik Bağlamı; 3) Mizah ve  ğrenci Rahatlığı; 4) Espri ve  ğretmen Güvenilirliği 5) Uygunluk mizahı. Sonuç olarak ikinci kademe  ğretmenlerinin günümüzdeki çalışmaları birçok karakteristik etkili öğrenme biçimleriyle içselleştirilmiştir. Bazıları mizahı etkili öğrenme çerçevesinde ilişkilendirse de, sonuç olarak  ğitmenler mizahı pedagojik bir alet olarak görmektedir. Katılımcılar öğrencilerini g ld rmenin onları nasıl derse motive ettiği ve ders içi katılımlarını artırdığını fark edilmiştir. Fakat ders içinde kullanılan mizah seviyeli ve ders içeriğine uygun olması gerektiği konusunda görüş belirtilmiştir.

Serious, About Humor Attitudes Of Secondary Teachers Toward The Use Of Humor As A Teaching Strategy (Mizahı ciddiye almak ilk  ğretim ikinci kademe  ğretmenlerinin bir  ğretim stratejisi olarak mizahı kullanma metotları) ilk okul  ğretmenlerinin sınıf içinde mizahı kullanımı ile ilgili algılama araştırmalarının sosyal etkileşim içindeki durumlarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Araştırma Tezin konusuyla paralellik göstermesinden dolayı ve yurt dışında araştırılmış olan bu makalede nasıl bir sonucun ortaya çıktığı, kültürler arasındaki farklılıktan kaynaklanan sebepler, sonuç ve  nerileri araştırmaya kaynak oluşturması açısından faydalı olacaktır.

Türkiye’de ise çok fazla ayrıntılı bulguya rastlanamamıştır. Eğitimde ve sanat eğitiminde mizaha ilişkin yapılan literatür araştırmalarında doğrudan mizaha ve sanat eğitiminde bir  ğretim stratejisi olarak kullanılmasına yönelik yeterince kaynak bulunamamasından dolayı Bu alana ilişkin olarak araştırmaların genişletilmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, bir  ğretim stratejisi olarak görsel sanatlar dersinde mizahın kullanımına yönelik  ğretmen ve  ğrenci görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bulunan yeni  ğretim stratejileri ile eğitime katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı görsel sanatlar dersinde bir öğretim stratejisi olarak mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Görsel Sanatlar dersinde bir öğretim stratejisi olarak mizahın kullanımına yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
2. Görsel Sanatlar dersinde bir öğretim stratejisi olarak mizahın kullanımına yönelik öğrenci görüşleri nelerdir?

1.3. Önem

Günümüzde değişen, gelişen ve yeniden yapılanan '21.yy sanat anlayışına sanat eğitimi veren ilköğretim kurumlarında farklı öğretim stratejilerinin kullanılması açısından mizahın önemi büyüktür.

Sanat eğitiminde bir öğretim stratejisi olarak mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin ortaya konacağı; bu konuda ilgililere tartışma zemini hazırlanacağı ve yeni araştırma olanakları yaratacağı umulmaktadır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin görüşme formuna verdikleri cevaplar gerçeği yansıtmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar:

Bu araştırma Ankara'nın Sincan ve Çankaya ilçelerinden seçilen 8 ilköğretim okuluyla ve bu kurumlardaki Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin (13) görüşleri ile sınırlıdır.

Bu araştırma Ankara'nın Sincan ve Çankaya ilçelerinden seçilen 8 ilköğretim okulundaki 6,7, ve 8. sınıflardaki öğrencilerin görüşleriyle sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Eğitim: Bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1982).

Sanat eğitimi: Sanat eğitimi, kişinin duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilmek, yetenek ve yaratıcılığını estetik bir seviyeye ulaştırmak amacıyla yapılan eğitim faaliyetlerinin tümüdür'(Artut, 2002,43).

Öğretim Stratejisi: Son zamanlarda öğretim stratejisi, öğrencinin kendi bilişsel davranışlarını düzenlediği içsel anlamda örgütlenmiş beceriler ve kontrol süreçleri olarak ele alınmaktadır (Beydoğan, 2002, 34, 39).

Sanatsal yöntem: bir sanatçının bireysel yaratım sürecini belirlediği kadar başka sanatsal doğrultu ve akımlar karşısında düşünsel ve estetiksel ortak ve özellik gösteren gerçekliği sanatsal olarak özümlemenin ana estetiksel ilke, deneyim ve kurallar sistemi.

Mizah: Öğrenenin dikkatini tekrar derse yoğunlaştırmak ve güdölmeylebilmek için öğrenciyi incitmeden rencide etmeden şaka, espri, ve komik örnekler vererek etkili bir öğretim için kullanılan öğretim yöntemi.

BÖLÜM 2

Kavramsal Çerçeve

2.1. Sanat

‘Sanat bir etkinliğin gerçekleştirilmesi veya belli bir işin yapılmasıyla ilgili yöntem, bilgi ve kuralların tümüdür. Bir işi belli bir estetik duyguyu yansıtacak bir biçimde gerçekleştirme tarzıdır. Doğada olmayan bir şeyi yaratma amacına yönelmiş rasyonel faaliyettir. Sanat eserlerinin yaratılmasını mümkün kılan doğal yeteneğe dayalı ya da deneyim yoluyla kazanılmış beceri ya da ustalıktır.

Sanat Bir takım fiziki araçları, arzu edilen sonuçlara ulaşmak üzere, sezgi ya da bilgi yoluyla öğrenilen estetik ilkelere göre, amaçlı ve sistematik bir biçimde kullanma yeteneğidir. Bir duygu, düşünce, tasarım ya da güzelliğin ifadesinde kullanılan yöntemlerle, bu yöntemlere bağlı olarak sergilenen üstün yaratıcılıktır. Temel işlevi güzeli meydana getirmek, güzellik yaratmak olan öznel faaliyettir. Sergilediği estetik özellikleriyle bir sanatçının elinden çıktığını belli eden nesneler, yani resim, heykel oyun, film benzeri eserler bütünüdür.

Latince ‘ars’ teriminden türeyen sanat kavramı. İlk ve Ortaçağ boyunca zanaattan ayrılmamış ve bu dönemde pratik kurallarla belirlenmiş bir zanaatı uygulama anlamına gelmiştir. Söz konusu dönemde ne teknik nesne ile sanat eseri, ne de zanaatkâr ile sanatçı arasında bir ayrım vardır. Bu bağlamda entelektüel bir etkinliği, teknik de olsa belli bir bilgiyi imleyen sanat yaratım, sadece doğal yaratılıştan farklılık gösterir.

Sanat zanaattan, endüstri devriminin ardından, on sekizinci yüzyılın sonlarından başlayarak net bir biçimde ayırt edilmeye başlanmıştır. Kant, *Kritik der Urteilskraft* (Yargı Gücünün Eleştirisi) adlı eserinde sanat ile bilgiyi ve sanat ile zanaat ya da tekniği birbirinden ayırmıştır. Hegel ise sanatı, kendini dış dünyada gerçekleştiren tinin bir uğrağı olarak ele almış ve sanatın duyusal bilgi ile kavramsal bilgi arasında bulunduğunu söylemiştir. Nietzsche ise, sanatın özünün belli bir yalan türü olduğunu iddia etmiştir. Sanat hayata kara çalmaya yönelen idealist bir yutturmaca değil, fakat yaşamı iyiye doğru dönüştürerek yaşamı iyi hale getiren bir faaliyettir (Sena,1972, 11).

Günümüzde ise, sanatı ondaki farklı unsurları temel alarak açıklamayı deneyen farklı sanat teorileri vardır. Bunlardan birincisi, sanattaki biçimsel unsuru ön plana çıkartan *formdur*. İngiliz sanat eleştirmeni Clive Bell tarafından savunulan bu görüşe göre, gerçek sanat eseri izleyici, dinleyici ya da okuyucu da, estetik bir tecrübe ya da duygunun doğuşuna neden olur.

Bu estetik duygu günlük yaşamın duygularından, pratik bir yönü bulunmamak bakımından farklılık gösterir. Söz konusu estetik duygu, deneyim ya da tepkiyi doğuran neden, gerçek her sanat eserinin pay almak durumunda olduğu bir nitelik olarak "anamlı form" dur. "Anamlı form" ise, sanat eserinin konusu ya da içeriğinden çok, parçaların ayırıcı yönleri arasındaki belli bir ilişkiden meydana gelir.

Bir diğer sanat teorisi, ünlü filozof R. Collingwood tarafından savunulan *idealist sanat teorisidir*.

Kant'tan başlayıp Croce tarafından da savunulan bu anlayışa göre sanat evrensel bir iddiayı ifade etmekte, ama bunu sanatçının öznel duyarlılığı aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Diğer sanat teorilerinden aktüel sanat eserinin fiziki olmayan bir eseri olduğunu öne sürmek bakımından farklılık gösteren bu sanat görüşüne göre, sanat eseri sanatçının zihnindeki bir iddiadan başka hiçbir şey değildir: bu iddiada, sanatçının belli bir sanat ortamına girişiyle, belli araçları kullanması suretiyle dışa vurulur. Bununla birlikte gerçek sanat eseri, sanatçının zihninde olandır'(Sena,1972,102).

'Üçüncü sanat teorisi, sanatı bir dışavurum olarak değil de, bir sembol olarak gören sanat anlayışıdır. Bir sanat eserinin, bir duygunun sembolü olduğunu öne süren *sembol olarak sanat anlayışına* göre, sanat eserleri insanda ortaya çıkan psikolojik süreçleri temsil eden semboller olarak karşımıza çıkarlar. Başka bir deyişle, bu eserler, koyu renk bulutların yağmurun belirtisi olması anlamında değil de, insani duyguların ardı ardına dizilişiyle örneğin bir müzik eserinde notaların zamansal dizilişi arasında bir yapı benzerliğinin olması anlamında gösterirler.

Bir diğer sanat anlayışı, sanatta kuramsallığı ön plana çıkartan *kurumsal sanat görüşü*. Çağdaş filozoflardan George Dickie tarafından geliştirilen bu anlayışa göre, sanat eseri, insan varlıkları tarafından belli ölçüler içinde işlenen insan elinden çıkma bir üründür. Buna göre sanat eserini, insanların onu izlemeleri için bir galeriye yerleştirmek, sanat eserinin işlenmesi anlamına gelir. İkinci olarak sanat eserlerine 'sanat eseri'¹ statüsü ya

da kimliği, sanat dünyasının galeri sahibi, yayıncı, yapımcı gibi üyeleri tarafından verilir. Bundan dolayı sanat eseri için belirleyici olan öge, başka hiçbir şey değil de kurumdur. Buna karşın estetik haz ve beğeni etkenlerini sanat teorisinin dışında bırakan *yapısal sanat anlayışı*, yapıtın sanatçının duygularını dışa vurmaktan ziyade, genel bir anlam üretim sisteminin bir parçası olduğunu öne sürer.

2.2. Sanat Eğitiminin Amacı

Genel olarak Sanat eğitimi, "bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir" ⁿ İnsan yaşamı boyunca doğasının gereğini ortaya koyup, "insan" olarak var olabilmek için kendisini geliştirmesini sağlayacak bilgi ve becerileri edinme sürecidir. Sanat eğitiminin amacı da; "bireyin ruhsal ve bedensel eğitimi bütünlüğü içinde estetik kaygı, düşünce ve görüş/erinin geliştirilmesini yetenek ve yaratıcılık gücünün olgunlaştırılması, sanatsal değerlere hoşgörü ile yaklaşma çabasını esas alır"(Artut, 2006,116).

‘Sanat eğitimi, genel eğitimin önemli bir parçası olarak kabul edilebilir. Ancak, sanatın bir özgünlük ve bireysel yaratıcılık olgusu olduğunu dikkate alırsak, sanat eğitiminin kendine özgü çok özel yasa ve ilkelerinin ağırlığını da kabul etmek zorundayız. Bu nedenle, sanat eğitiminin eğitim dizgesindeki yerinin çok iyi belirlenmesi gerekir’(Ertürk,1974, 43).

‘Sanat eğitimi salt beceriye, yeteneğe dayalı bir eğitim değildir; estetik değerleri önde tutan anlatımsal ve yalnızca teknik açıdan iyi ürünler ortaya koymayı hedefleyen bireylerin sanat eğitimini tamamlamış olduğunu düşünmek doğru olmaz. Çünkü sanat eğitimi yalnız uygulamaların yapıldığı dar bir alanı kapsamamaktadır; tarihsel gelişim içinde değişen sanat anlayışı ve eğitim politikasına paralel olarak önemini korumakta ve gelişmektedir.

Sanat eğitimi, Türkiye’de uygulanan eğitim programlarındaki, bazı aksaklıklar ve ‘Sanat eğitiminin uygulama ağırlıklı mı, yoksa kuramsal bilgi ağırlıklı mı olması gerektiği?’ konusundaki belirsizliği artıran tartışmaların da etkisi ile tanı olarak amacına ulaşamamıştır. Sanat eğitiminin uygulama biçimini de etkileyen bu aksaklıklar nedeniyle; pek çok düşünür sanat eğitiminin uygulama alanına yönelik farklı yöntem ve görüşler ortaya koymuşlardır.

Sanat eğitiminde kesin bir yöntem ve teknikten söz edilememekle birlikte, araç gereç yeterliği, donanımlı ortam, özgür düşünme gibi ifadeler önem kazanmıştır. En önemli görev ise sanat eğitimcisine düşmektedir ki; onun sanat ve eğitim alanında iyi yetişmiş olması eğitimi etkileyen en önemli faktörlerdendir. Ancak, yeni sanatsal eğilimler, birtakım karışıklıklara ve problemlere de yol açmaktadır. Sanatın ne olduğu, nasıl bir gelişim içinde olduğu ve günümüzde, çağa damgasını vuracak üslubu nasıl ortaya koyduğu gibi, problemlerin çözümünü sanatsal çeşitliliği azaltma çabası ile bulmak mümkün değildir.

Sanat eğitimi, çeşitli sanat alanlarının ilke ve tekniklerini kullanarak, bireye estetik kişilik kazandırmayı hedefleyen bir eğitim alanıdır. Sanat eğitimi yapılmış olanları yineleyen değil, yeni şeyler yapabilme yeterlilikleri olan insanlar yetiştirmeyi hedef almaktadır. Sanat eğitimindeki birikimin ürünü olan çağdaş görüşler; kişinin sanatı tarihsel süreci içinde bir bütün olarak anlamasını, öğrenmesini, iletişim ve etkileşimi ile yaratıcı etkinlikte bulunmasını içermekte ve böylece sanat eğitimi alanı yeni ve çağdaş bir nitelik kazanmaktadır'(Sözen,1986,146).

2.3. Türkiye'de Sanat Eğitimi'nin Gelişimi

II. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrası sanayileşmeye ağırlık veren genç Türkiye Cumhuriyeti'nde endüstriyel tasarımın gelişimi de hız kazanmıştır. Bu sebeple sanatçı, tasarımcı ve sanat eğitimcileri yetiştiren okullar açılmıştır.

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi, 1927-28'de Sanayi-i Nefise Akademisi adını almıştır. Hatta bu köklü okul 1928-1968 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi, 1968'den 1983'te Mimar Sinan Üniversitesi bünyesine alınıncaya kadar da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adıyla anılmış ve bu okullarda program yenileme çalışmaları başlatılmıştır.

Yurt dışında olduğu gibi, ülkemizde de temellerini Bauhaus'tan alan, okulun ilkelerini sürdüren bir ders olan TSE; sanat/ tasarımla ilgili öğretim verilen lise ve üniversitelerin ilk yıllarında okutulmaktadır." 1950'lerde İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde endüstriyel ihtiyaçlara yönelik bölümler açılmış, 1957'de ise Temel

Tasarım dersinin ilk defa uygulandığı ve ilk tasarımı okulu olarak kabul edilen Bauhaus Tasarım Okulu'nun benzeri bir amaç ve yapılanmayla İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu kurulmuştur. Temel Tasarım dersi, ülkemizde ilk defa bu okulun programında 'Temel Sanat Eğitimi' adıyla yer almaktadır.

2.4. Mizah (Mizah nedir)?

Mizah Arapça kökenli bir kelimedir, İngilizcede 'humour' kelimesine karşılık gelmektedir. Genel olarak mizah: olayların gülünç, alışılmadık ve çelişkili yönlerini yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ya da güldürme sanatına verilen ad olarak tanımlanmaktadır. Ansiklopedik sözlükte mizah: "Gerçeğin kimi görünümünün gülünç, alışılmamış özelliklerini vurgulayan düşünce biçim, şeklin de tanımlanırken, T.D. Kurumu sözlüğünde ise "kimi düşünceleri şaka ve takılmalarla süsleyip anlatan bir yazı çeşidi, gülme" olarak belirtilir'(İlgaz,1974, 130).

Özünde ise; en temel insani fenomenlerden olan hüznün ve neşenin birlikte kullanılmasıyla "toplumsal çarpıklıkların olması gereken yönünde betimlenmesi" işidir. Mizah, beklenenden farklı bir durumun ortaya çıkmasıyla yaratılan şaşkınlıktan, şaşırtmadan beslenir. Yani uyumsuzluk mizahın temel kalıbıdır.

'Mizah; gerçek olanla, ideal olan (yani olması gerekenler) arasındaki çatışmadan ortaya çıkar. Sözlük anlamı olarak mizah ise; kişilerdeki ya da doğal saydığımız bazı olaylardaki bir takım çarpıklık, uyumsuzluk, çelişki ve gülünçlükleri bulup açığa vurma, gözler önüne serme sanatıdır.

Belirlenen bu özelliklerden öte, halk arasında mizah, daha çok gülmeye tasvir edilmiş ve sadece gülme etrafındaki küçük çerçevede kısıtlanmıştır. Mizahın gülme fenomenini etkileyişi muhakkaktır. Ama her mizahi öge güldürmez, her gülme, mizah ve eğlence için değildir. Buradan, mizahın her zaman eğlendirmedeğini sonucu çıkabilir.

Aslında mizahın amacı eğlendirmek değildir; bu mizah ile diğer alanlar arasındaki önemli farktır'(İlgaz,1974,113).

'Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi mizah ile gülünç olan arasında yakın bir ilişki vardır. Birçok sanatçı yazar, filozof ve psikolog bu bağlantıyı kendi estetik

deneyimleri uyarınca duyar ve mizah ile gülünç olanı aynı şeymiş gibi görür. Oysaki mizah ile gülünç olan farklı fenomenlerdir. Gülünç daha çok psikofizyolojik bir fenomen iken mizah estetik bir fenomendir. Bu yüzden mizah gülmeyi doğursa bile, her gülmede mizah, her mizahta ise gülme aranmamalıdır. "Gülme mizahın ancak alkışı olarak nitelendirilebilir"(Öngören, 1973, 14).

Mizah konusundaki tanımlamalara ve açıklamalara bakıldığında mizah hakkında önemli ve yararlı ayrıntılar gözlenmektedir. Ama mizahın ne olduğunun tam olarak belirlenemediğini görülmektedir. Değişik kaynakların verilerini kullanarak aşağıdaki şu genel belirleme yapılabilir.

Mizah, ortaya çıkan durumun kendisinde değil, bireylerin duruma bakış ve yaklaşımlarında var olan bir süreçtir. Ortak kanı odur ki, mizah salt gülme değildir. Ama gülmeyi de sağlayan tüm diğer öğelerin üst bir bileşimidir. Dolayısıyla mizah gülme gibi fizyolojik hazlarla daha derinden estetik hazlanrna ile sentezlenen bir süreçtir. Gülme davranışı ortama ya da kişiye göre bazen mizahi bir anlam ifade eder bazen de alay ifadesi, küçümseme, görgüsüzlük olarak nitelendirilebilir. Ancak gülme davranışının çağrıştırdığı ilk anlam genelde mizahi bir ortamda güçlü bir onaylama ve olumlama davranışdır.

Gülme insanın hoşnut olduğunu, iç dengesinin yaşamı sürdürmeye uygun bir uyum içerisinde bulunduğunu ortaya koyan ve karşısında bulunanları bu mutluluğa ortak olmaya davet eden bir jest ve mimiktir. Gülme davranışı, mizahi ortamlarda organizmanın karşılaştığı pozitif bir uyarana verdiği gözlemlenebilir bir tepkidir. Bu tepki kişinin söz konusu olaya ya da kişiye karşı olumlu bir geribildirim verme ya da söz konusu davranışı olumlamakla eşdeğer bir anlam ifade eder.

Gülme davranışında organizma doğuştan gelen bir fizyolojik yeterliliğe sahip olsa da, bu davranışın ileriki zamanlarda gerçekleşmesi büyük oranda taklit ve öğrenmeye bağlı olarak ortaya çıkar. Daha anlaşılır bir ifadeyle organizmanın gülme davranışı için yeterliliği fizyolojik iken, gülmenin ortaya çıkmasında kültürel algı ve sosyal öğretilerin etkisi büyüktür. Mizah bir uyarıcı iken gülmek bir sonuçtur. Bu uyarıcı ve sonuç ilişkisi kültüre, bireye, cinsiyete ve yaşa göre görecelik arz eder. Mizahi bir davranış her toplumda ve bireyde aynı etkiyi uyandırmaz. Müstehcen bir mizah dindar bir insanda kızgınlık davranışına neden olurken, dini hassasiyeti olmayan birinde gülme tepkisiyle sonuçlanabilir.

Tebessüm ve kahkaha insanın iç dünyasını bedene yansıtan işaretlerdir. Gülmek, haz duygularını açıklayan bir davranıştır; bir hazzın veya haz veren bir şeyde tasavvur edilen hazzın ifadesidir. Komedi ya da mizah bir farkındalık becerisidir. Olayların eğlenceli ve olumlu yönlerini görebilme ve gördüğüne tepki verebilme yeteneğidir. Bu yetenek çoğu zaman sosyal ve bireysel ilişkileri güçlendirir. Kaygı düzeyini ve stresi minimize eder ve kişinin daha pozitif ilişkiler kurmasına yardım eder. Buda bireyde olumlu benlik saygısı sağlar. Mizah daha sosyal bir ilişki ya da iletişim ortamının oluşmasına katkı sağlar.

Gülmek aynı zaman da gerek kişisel ilişkilerde gerekse toplumsal ortamlarda çok güçlü ve gözlemlenebilir bir geribildirimdir. Bir kişi tarafından ifade edilen bir mizahi bir olay gülme tepkisiyle karşılandığında bu mizahı yapan kişide amaca ulaşma duygusunu uyandırır. Bu durum mizahı yapanla mizaha tepki veren kişi arasında doğal bir yakınlaşma sağlayabilir.

Ancak gülme eyleminin bağlamla (yer, kişi, nesne ile) çok güçlü bir ilişkisi vardır. Gülme davranışı her zaman olumlu ilişkiler kurmaya yönelik gerçekleşmeyebilir. Bazen alay etmenin bir ifadesi olarak verilen mizah tepkisi, bazen de aşağılamanın bir ifadesi olarak kişisel ilişkilerde tikanıklıklara sebep olabiliyor. Bu yönüyle içeriği bilinmeden ve bağlamla ilişkisi kurulamayan gülme tepkisi tek başına göreceli bir durum arz eder.

Mizah sırasında organizmada çeşitli fizyolojik değişiklikler olur. Kaslar gevşer, dolaşım uyarılır kan basıncı yükselir. Sindirim daha kolay olur. Kişide ağrıya sebep olan sorunlara karşı direnç yükselir ve ağrı o an için daha az hissedilir. Yaşanan bu fizyolojik değişim kişinin hareket ve ifade yeteneğini olumlu etkiler.

Mizaha karşı donuk tepki veren kişilerde daha açık bir ifadeyle gülme davranışı seyrek olan insanlarda stres ve kaygı durumu yüksek olur. Kişisel ilişkilerde daha soğuk diyaloglar oluşur, sosyal yaşam ve etkinlikler daha sınırlı bir alanda yapılır. Bu da yalnızlaşma, iletişimsizlik ve asosyal yaşantıları tetikler. Sosyal yaşamı güçlü olmayan sağlıklı iletişim gerçekleştiremeyen bireylerde ise düşük benlik saygısı, özgüven düşüklüğü, öz kriticizm (kendini eleştiricilik) dışlanma sorunlarını beraberinde getirir. İş hayatında verim kaybına sebep olur.

Gülme davranışı kültürel ve bireysel görecelikle ilişkili bir tepki olduğundan bu davranışın ifade edildiği ortam tercihinin sağlıklı yapılması gerekir. Mizahın olmadığı bir ortamda gülme tepkisi yarardan ziyade olumsuzluğa neden olur. Mizah, yoğun yaşam trafiğinde oluşan gerilimi azaltmak için oldukça önemli bir uyarandır. Gerginleşen organizma gülme davranışını sergileyerek kısmi bir rahatlama sağlar ve kişinin iş hayatına daha verimli bir etki yapar'(Morgan,1995,43).

Gülme ve kahkaha iç dünyamızın yüzümüze yansıyan projeksiyonudur. İç dünyamız ile beden arasında sağlıklı bir etkileşim ve dengenin olduğuna işaretler. İç dünyamızın yaşam için gerekli olan yeterliliğe işlevselliğe sahip olduğunun da ifadesidir. Daha açık bir ifadeyle iç dünyamızda işlerin yolunda gittiğinin işaretler.

2.5. Mizah Kuramları

"Mizah açıklanması mümkün olmayan çok yönlü bir olgu gibi görünüyor olabilir. Ama; bugüne kadar mizah denen olguyu açıklamak için yüzlerce kuram üretilmiştir. Mizah kuramı üretim sürecine edebiyatçılar, eleştirmenler, sanatçılar ve mizah ustalarınca da katkılarda bulunulmuştur. Mizah, üzüntü keder gibi açıklanması çok zor bir kavram olduğundan" Daha iyi kavrayıp, anlaşılabilmesi için çeşitli kümelerde toplanabilir' (Bir,1993,74).

Felsefe, sanat, estetik ve akımlara göre, kuramsal yaklaşımları ayırıp sınıflandırmak; konuyu daha anlaşılır kılmaktadır. Bireylere ve sanat akımlarına bakılmaksızın benzer yaklaşımları; uyumsuzluk kuramı, gerginlik değişimi kuramı, üstünlük kuramı, iletişim kuramı, psikolojik kuram, bilimsel kuram olarak ana başlıklarda toplanabilir. Mizahın tanım ve işlevlerini belirlemede, kuramların tek tek analizi ve açıklaması yerine, salt "üstünlük kuramı ve bilimsel kuram" olarak incelenebilir.

Çünkü üstünlük kuramı, özellikle eğitimde en çok kullanılan ve yararlanılan bir kuramdır. Bilimsel kuramda, özellikle gülme olgu ve olayının fizyolojik, psikolojik ve sosyal etkilerini belirleme ve tanımlamada, en objektif verileri veren projedir.

2.5.1. Üstünlük kuramı

Mizah ile ilgili ilk kuramlar M.Ö.'lerine dayanır. Platon (Eflatun) ve Aristo tarafından ortaya konan kuramlar bugün bile geçerliliğini korumaktadır. Platon: "Dostlarımızın talihsizliğine güleriz ve ondan hem zevk, hem de acı duyarız" der. Ayrıca Platon komik ve gülünç olan kişilerin kendini bilmeyen, tanımayan kişiler olduğunu belirterek, gülünç kişi kendisini olduğundan daha varlıklı, daha hoş, daha erdemli ya da akıllı sanan kişidir diye belirleme yapar.

Aristoteles de: mizahta gaddarlık bulunduğu üzerinde durmuş "Bir adamı alaya almanın, onu küçük düşürmek demek olduğunu ileri sürmüştür. Bergson mizahi olan veya olmayan gülmelerin içinde saldırgan ve gaddar bir özellik bulunduğunu belirterek, "Gülmede, açığa vurulmuş bir küçük düşürme vardır ve gülmeyle karşımızdakine doğru yolu göstermek isteriz" belirlemesini yapar

Üstünlük kuramıyla ilgili filozof Thomas Hobbes'in tanımı ve fikirleri de çok ünlüdür. "Gülme başkalarının zayıflıklarını ya da daha önceki kendi zayıflıklarını fark ederek bir üstünlük duygumuzdan doğan ve ansızın ortaya çıkan bir zaferdir" diyerek "mizahın içimizdeki ani üstünlük duygusundan kaynaklanan ani gururlanma sonucunda oluşan yeni ve beklenmeyen bir unsur" olduğunu ileri sürmüştür'(Bir,1993,98).

Sözünü ettiği üstünlük duygusu, "insanın kendisini başkalarının zayıflığıyla karşılaştırmasından", kaynaklanıyor. Gündelik hayatta güldüğümüz birçok olayın temelinde ister istemez Hobbes'in bu görüşleri yer alır. Koşarken ve yürürken düşen bir adama ya da dostlarımızın sakarlıkları yüzünden başlarına gelen talihsizliklere doğal güdülerimizden dolayı güleriz.

'Bu açıdan değerlendirilecek olursa insanlar ancak insancıl hareketlere, jestlere, mimiklere gülebilirler: Çarpışan iki araç gülünç gelmez, ama çarpışan iki insan komik ve gülünç gelir. Çünkü insandan başka canlıların, eşyaların veya hayvanların gülünç olması için bize benzer bir tarafının olması gerekir. Bir bardak veya araba tek başına komik değildir. Onlara insanımsı öğeler yüklediğinde güleriz (bu prensip canlandırma sanatlarında sık sık kullanılır). Bir hayvana gülmemizin nedenleri yukarıdaki açıklamalara dayanır. İnsanlar canlı ya da cansız nesnelerdeki insani öğelere gülmenin yanı sıra kendi içindeki ikincil bir bene de gülebilirler. Çoğumuz yaşamımızda kendi

yaptığımız hataya gülmüşüzdür. Albümümüzdeki çocukluk resmi bizde bir tebessüm yaratırken, kendimizle özdeşleştiremediğimiz ikinci bir benliğe gülüyor olabiliriz.

Üstünlük kuramı, gülme ve mizaha tutarlı görünen açıklamalar getirmesine karşın, kapsamlı bir gülme ve mizah kuramı olarak değerlendirilememektedir. Çünkü "üstünlük duygularıyla ilgili olmayan hem mizahi, hem gayri mizahi çeşitli durumlar vardır.

2.5.2. Bilimsel kuram

Aristo ve Platon gibi düşünürler gülmenin sosyolojik, psikolojik ve ahlaki yönleri üzerinde kuram geliştirirken, 1560 yılında B. Joübert'in gülmenin fizyolojik yönü üzerindeki araştırmalarını tıbbi verilerle destekleyerek mizah olayına bilimsel düzeyde yaklaşmıştır.

"Joübert'e göre gülme zevk duygusuna karşın acıya karşıt duygulardan meydana geliyordu. Üzüntü kalpte kasılmaya yol açarken izleyen genişlemenin nedeni zevkti. Kalbin diyaframa ilişik olan, kalp dış zarına bağlı olduğu düşünülüyordu. Kalpteki kasılmalar ve genişlemeler diyaframa ulaştırılıyor ve akciğerlerin hareketi gülmeye yol açıyordu. Daha sonra ağız ve gözyaşlarında dışa vurulan bedensel durum ortaya çıkıyordu.

Joübert hiç gülmeyen bir insan ile, sık sık gülebilen insanın ruhsal yönleri üzerinde araştırmalar yapmıştır; "Joübert'e göre, hiç gülmeyen insanlar katı, sert, hoşgörüsüz insanlardı. Sürekli gülen insanlar ise yumuşak ve hoşgörülü sakın, neşeli insanlardı. Joübert'in çalışmaları mizah üzerindeki araştırma ve incelemelerin temel taşlarını oluştururken, modern tıp Joübert'in gülme üzerindeki tıbbi çalışmalarından farklı noktalarda araştırma yaparak, gülmenin kalpteki kasılmalardan olmayıp, beyindeki bir bölüm ile ilgili olduğunu açıklamıştır'(Mareall,1993,73).

'Modern tıp, tebessümlerin, gülücüklerin çoğu beyindeki gülme devresine bağlı yapılarda oluştuğunu belirtir. Bu yapılar arasında beyin kabuğu çok önemli yer oynar. Düşüncenin kaynağını oluşturarak gülmenin kaynağını ortaya çıkarır.

Sol beyin ön loblarla birlikte dile dayalı yansımayla gülünç ve komik olayların çok kolay bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Sağ beyin ise özellikle heyecanı körükler ve yönlendirir. Tıpkı yüzle yapılan şakaların algılanması gibi. Böylelikle güldüğümüz zaman sağ ve sol beyin arasında yararlı bir denge oluşur. Eğer kendimizi gülmek için zorlarsak her iki beyin arasındaki denge bozulur ve neticesinde stres oluşur.

‘Gülmeye bağlı stresin kimyasal yapısı ise iç salgılar ve hormonlardır. Hormon eksiklikleri veya uygun olmayan bir etki sonucunda salgılanan hormonlar, ruhsal bozukluklara denk düşen "ilişkisiz ve nedensiz" gülmeler yaratır. "Ansızın gelişen hormon eksiklikleri, normal dışı ruh durumlarını -gülme gibi- kişiliğe egemen kılar. Hormonlar bazen eşgüdümlü (komik olana, şakaya, keyfi olgularına gülme gibi), bazen de karşıt etkilerle (bireyin kendi küçüklüğüne veya yere düşmesine gülmesi gibi) çalışırlar. Karşıtlıklarda, biyokimyasal maddeler aynı hedef yönünde gereklilik içerirler.

Tüm hormonlar ve dengeleri Hipotalamus denilen merkez tarafından düzenlenirler. Hipotalamus, tırnak dibi beyazlığı büyüklüğünde, hipofizin hemen üstünde, beyin orta boşluğunda, "Hormonlar ve Estetik merkezi sinir sisteminin bir parçası durumunda, kimyasal araçlar ile, hipofiz bezini yöneten hormon salgılayıcısıdır'(Atalayer,1993,148).

Gülmenin sağlıklı ve insani yapılması ve oluşumunu, şizofreni olaylardaki korkutucu ve ürkütücü gülmeler en iyi belirtiler. Ruhsal bozukluklarda, hasta çok ciddi bir etki altında katıla katıla gülebilir veya çok komik bir olguda ağlayabilir. Çünkü bu tip hastalıklarda hem beyin zarı, hem sinir sistemi, hem de hormonal yapıda anormallikler vardır.

‘İlk olarak her streste olduğu gibi adrenalin oranının yükselmesiyle sempatik sistemde bir hızlanma olur. Bu sağlanarak sindirimi ve solunumu kolaylaştıran parasempatik sistemin uzun süreli uyarımı oluşur. Opioid endojen adı verilen ve morfine benzeyen beyindeki bazı hormonların salgılanmasıyla korku azaltılır ve acı hafifler. Böylece, gülme uzun süreli bir gevşeme sağlar. Gülme bazen çok yararlı bir ilaç işlevi görür, Bu durumda gülme ağrının ve korkunun tedavisi için kaçınılmaz bir yardımcıdır.

Bilimsel kuram, gülmenin ve mizahın fizyolojik, ruhsal biyokimyasal (hormonal) yapısını sürecini en doğru ve objektif veriler olarak açıklar görünmektedir. Çizgi film ve diğer canlandırma türlerinde, etkinin kısıtlılığı, şaşırtmacası, sıra dışılığı, fizyolojik değişim ve dönüşümleri (mimiksel ruhsal sürprizleri, duygu karışıklık ve ânidenlikleri), genel olarak bilimsel kuramın açıklamalarına uygun düşmektedir. Sağlıklı gülme, güldürme ve mizah; bilimsel yaklaşımla daha anlaşılır ve kavranır bir süreç olarak görünmektedir (Atalayer,1993,45).

‘Felsefe de olup bitene, alışlagelen kalıpların dışında, belli sorgulama tavrı ile yaklaşır. Felsefe olağana, olağan dışı bir açıyla bakar. Bu açıdan mizaha benzer. Mizah, kalıpları kıran, ezberimizi bozabilen özellikler taşır. Felsefe de kalıpları kırma, kalıpları sorgulama etkinliğidir. Tıpkı kimi büyük sanatçılar ve bilim insanların da olduğu gibi, kimi büyük filozofların da mizah duyguları vardır. Mizah duygusu, bilimde ve felsefede yaratıcılığın çekirdeğini oluşturabilir (İnam,1994, 34).

Mizah duygusu, araştırdığımız konuları, alışılmamış açılardan görmeye katkıda bulunur. Zihnimizi, duygu dünyamızı geniş bir ufukla görmemize yardımcı olur. İnsan olarak zenginleştirebilir bizi, farklı açılarla bakmayı sağladığı için, bizi katı görüşlü bir insan olmaktan alıkoyar.

Mizah, sık söylendiği gibi, ciddi çok ciddi bir iştir. Sorumluluk ister. Mizahın bir ahlakı, bir edebi vardır. İnsanı, dünyadaki, giderek evrendeki yaşamı güzelleştirmek içindir. İnsanları aşağılamak, sahip oldukları değerleri küçümsemek, onlara hakaret etmek için değildir. Başkalarına gülmeden önce kendine gülmeyi bilmeyenin mizahla ilgisi olmaz.

2.6. Toplumsal yapı içinde mizahın ele alınışı

Tarihsel süreç içerisinde çeşitli nedenlerden dolayı, toplumlarda çeşitli sınıfsal farklılık ve değişimler oluşmuştur. Bu durum sonucunda oluşan çatışık düşünce ve davranışlar estetik beğeniyi, onun beraberinde getirdiği anlatım dilini ve içeriğini değiştirmiştir. Özellikle orta çağın en karanlık döneminde halkın ağır vergiler ve kilise baskılarına karşı bir silah olarak kullandığı mizah; edebiyatı, şiiri, karikatürü, müzikal komedileri, kukla tiyatroları ile yavaş yavaş belirmiş ve Rönesans hareketleri ile gelişmiştir.

"Bu dönemde mizah en büyük mücadelesini mantık ile yürütmüş sayılır. Aristo mantığının, eski Yunan'dan çok, orta çağda yaygın bir egemenlik kazandığı doğrudur. Yarı kutsallık yüklenilen bu mantık, günlük hayata uymadığı noktalarda, Rönesans için zengin bir mizahın oluşumuna yol açmıştır. Burada, doğrudan Aristo mantığının değişimleri açıklanamaz yapısı kadar, orta çağ kuramlarının bütünüyle gününü doldurmuş ve çözülmüş bir yapı taşımaları da söz konusudur.

Özellikle Rönesans'ı hazırlayan iç gelişme olarak, doğmaların karşısındaki özgür düşünce eğilimi, mizahtan alabildiğine yararlanmış; yerine göre savaşını bütünüyle mizah ürünleri ile vermiştir. Ayrıca, baskıcı düzene ve diktatörlere karşı mücadele edip onları alaycı bir şekilde yenen halk kahramanları, temel mizahi eserlerin konusu olmuştur. Bu halk kahramanları onu yaratan toplumların, ulusların davranışlarını sergilemekteydi.

Örneğin Rus halkının yarattığı sevilen halk kahramanı Inanuska-Duraçek (Budala Iuan), İtalyan halk komedisinde Arlecchino (Harleguin), bizde Nasrettin Hoca, Keloğlan gibi. Biçim ve anlatım yönünden ulusal olan bu halk kahramanlarının öyküleri, içerik bakımından ulusal ve evrenseldir. Evrensellik de mizahın özünde yatar'(Öngören,1973,123).

2.7.1. Mizah Türleri

Gündelik hayatta birbirimizle olan ilişkilerimizde alışverişlerimizle, atasözlerinde, deyimlerde, fıkralarda, esprilerde ve birçok iletişim çeşitlerinde mizahı çeşitli boyutlarda kullanırken, herhangi bir sanatsal kaygı barındırmayız. Gündelik hayatımızda kullandığımız söz konusu mizahi öğeleri bir süzgeçten geçirip, sanatsal potaya alınmasıyla birlikte çeşitli türlerin de ortaya çıktığını görürüz.

Bunlardan başlıcaları fıkra, mizahi hikâye, mizahi şiir, karikatür, kukla, komedi, pandomim olarak özetlenebilir. Çağa göre çeşitli değişimler gösteren bu türler kimi zaman çok kullanıldıkları için gelişme gösterip canlılık kazanmış, kimi zamansa kullanılmadıkları için sönükleşip gelişim gösterememişlerdir.

Sözel ve görsel mizah türlerinin ortaya çıkışını, özelliklerine bakarak açıklayabilmek bir hayli uzun ve zordur. Bu türlerin anlamlarını, etkinliklerini, çeşitli yönden belirtmek gerekir. Gerçekte, fıkra, hikâye ve şiir bütünü ile söze dayalı türler olduğu halde, karikatürde görüntü birinci sıraya geçiyor. Yazısız karikatürde ise, söz bütünü ile ortadan kalkıp, görüntü bütün mizahı yüklenebiliyor. Kuklada görüntü ögesi ön planda olmasına karşılık, hareket ve söz öğeleri de durumu pekiştiriyor.

Kukladakinin dışında insan, hareket ve söz öğeleri de durumu pekiştiriyor. Kukladakinin dışında insan, hareket eden ve konuşan durumda görülüyor. Mizah öğelerinin değişik biçimlerde bir araya getirilişi her zaman yeni bir olayın ortaya çıkmasında baş etkenlerden birisidir. Söz gelimi, sinemanın ortaya çıkışı "karton film" diye hareket eden karikatürler, görüntüler anlamında yeni bir mizah türünün doğmasına yol açıyor.

Yine televizyon ile birlikte, çok eski ve sönmüş bir tür olan kuklanın bambaşka bir anlam içinde yeniden ortaya çıkmasını sağlayabilir. Ancak türlerin bütün bu zenginliğine karşılık, mizah türleri söze dayalı, görüntüye dayalı olmak üzere ana bir bölümlenmeye uygun düşüyor.

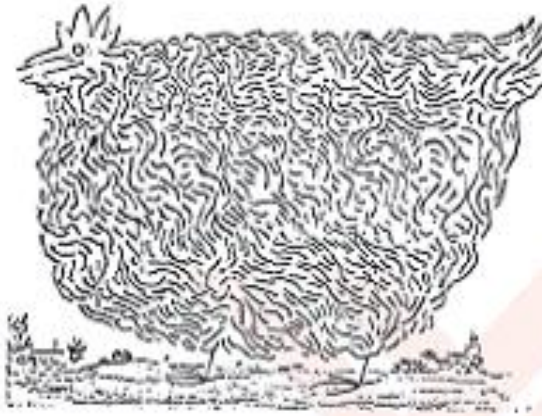
2.7.2. Grafik mizah

17. yüzyıl İtalyan ressam "Carracci", yaptığı satirik türdeki portrelerini "Caricatura" olarak isimlendirirken, tarihin en eski çağlarından beri duygularını ve düşüncelerini başkalarına aktarmak için çizgiden faydalanan insanoğlunun çağdaş düşüncesinin değişik anlatım yolunu da bulmuş oluyordu. Daha sonraları bu anlatım yolunu birçok sanatçı da kullanmıştır. Zaman içinde Fransız Charles Philipon, taş baskı olanaklarından faydalanarak "La caricature" adlı gazetesi ile karikatürün bir çok kişiye ulaşmasını sağladı. Bu gelişmelerden sonra John Leech (1817-1864) politik karikatürü kullandı ve geliştirdi. Yaptığı çalışmalara "Cartoon" adını verdi.

Mizah esas ivmesini 20. yüzyıl başlarındaki endüstri ve sanayinin gelişimi sonucu dünyada meydana gelen değişimle birlikte kazandı; İlk Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği baskılı dönemde, karikatür en etkili silah olarak kullanılmasının yanı sıra, oluşan yeni sanat akımları karikatürün öz ve biçiminde bazı değişimler meydana

getirmiştir. Bunun en belirgin özelliğini modern grafik mizahın (karikatürün) yaratıcısı olan Steinberg'in çalışmalarında görmekteyiz.

Steinberg'in kübist izlerle dolu kompozisyonlarında anlamlı olduğu sanılan şeylerin içinde çirkin, biçimsiz, çirkin ya da en anlamsız olduğu sanılan şeyin içinde bir uyumun var olduğunu görüyoruz. Steinberg'in yapıtı başkalarının yapıtına göndermelerle kübizmden, yapıcılıktan, gerçeküstücülükten, Yunan neoklasisizminden izlerle doludur' (Öngören,1973, 45).

Şekil 1: Soul steinberg

Şekil 2: Soul steinberg

Steinberg'ten sonra- karikatür estetik gelişim içinde değişen biçimlerin ve anlatım dillerinin kullanıldığı modern bir sanat haline geldi. Özellikle grafik mizahtaki sözel anlatımının basitleşmesi çizgiyi bir anlatım dili olarak ön plana çıkardı. Böylelikle edebi kısımdan daha çok, çizgi bir anlatım aracı oldu ve çizgi kendi özerkliğine kavuştu. Grafik mizahta olması gereken de buydu. Bu durumu Ivan Tubau şöyle açıklamaktadır.

Karikatürün çizgi yanı ortadan kalkınca anlatılmak istenen, yalnız kelimelerle verebiliyorsa, bu yapıt gerçek bir çizgi, mizah örneği sayılmıyor. Ancak metin, başlık, ya da espri bir imge olmadan bir anlam taşıyorsa, gerçek bir karikatür ile karşı karşıyayız demektir.

Şekil 3: Soul steinberg

Arıdre' Maraux ise; "Yeni sanat güzellikle sanat fikrinin ayrıldığı gün doğdu. Derler Çirkinliğin güzelliğine varıldığında modern sanat, modern sanata varıldığında mizahi çizgi İş böyle olunca mizahi çizginin, resmin bir kolu olan grafik bölümüne girmesi ve kendisine önemli bir sanat olarak kabul ettirmesi kolaylaşmıştır.

Grafik resim ile grafik mizah arasındaki fark çizgilerin "Homour" mizahla yüklü olmasıdır. Yani çizginin eğilimde mizah vardır. Düşündüren veya güldüren budur'(Selçuk,1976,150).

2. 7. 2. Harekette mizah

Dramatik ve fonetik sanatlar içerisinde geçmişte en uygun koşulları sağlayan tiyatro (daha sonra sinema), mizahın bütün biçimlerini kapsar görünmektedir. Fıkra, hikâye, şiir, tiyatro ve diğer edebi eserler doğrudan yazı ve söze dayalı iken karikatür görüntü ile görme duyumuna da hitap ettiğinden öncelikli bir yer tutmuştur.

İnsanın %82 oranında bilme, kavrama, anlama, zihinsel işlevleri görme duyumuna bağlı olduğu düşünülürse, karikatürün mizahı yoğun bir etkinliğe nasıl götürdüğü daha net anlaşılır. Diğer görsel sanatlarda olduğu gibi karikatür hareket evresinin dondurulmuş bir ayrımını tespit eder. İmgelem ve çağrışım yolu ile zihinsel bir hareket, hiç bir zaman için hareketli bir görüntünün etki ve çekiciliğine ulaşamaz.

Tiyatro ve daha sonra gelişen sinema teknolojisi, mizahı geçmişten beri görselliği harekete dönüştürerek ifadelendirmiştir. Mizahın geleneksel olarak kazandığı bu karakter onu diğer estetik sanat dalları içerisindeki ayrıcalıklı yerini adeta belirlemiştir. Geleneksel bir hareket karakteri ile Mizahın çizgisel değerleri, gerekli uygun koşullarda özel bileşimini adeta zorlamıştır. Çizgi ile mizah özellikle sinema teknolojisinin kazandığı devrim ile belli üst bileşim konumuna ulaşmıştır.

Mizah'ın: söze, müziğe, jestlere, toplumsal çatışmalara, entelektüel olgulara, insan yaşamının bildirim içeren anlam ve kapsamlarına dayanan evrensel nitelikleri, komik anlatımının görsel harekete dayanan "canlandırmasına" olanak sağlamıştır. Mizah türleri, ekonomik, politik ve teknolojik gelişmelerden karşılıklı olarak etkilenmiş, çağın alt yapılarından kaynaklanan kültür ve sanat akımlarından her zaman yeterli payı almıştır.

Örneğin, fotoğraf ve sinema teknolojisinin toplumsal yaşama girmesi kaçınılmaz olarak "carton film" (çizgi film)in doğuşunu ve varlığını mizah bünyesi içerisinde bambaşka ufuklar ve sentez biçimde yansıtmıştır. Dolayısıyla mizahın düşünsel ve mekâna bağımlı tiyatro sınırları inanılmaz fantezi dünyasının pencerelerinin dışına taşabilme olanağını bulmuştur'(Sözen, 1986, 12).

Her sanat kendi çağının teknolojisi ile varlık kazanır. 20. yüzyılın modern teknolojisinin geçmiş görsel sanatların "güncelliğini yitirmiş teknikleri" ile uzlaşıp kendini ifadelendirmesi olanaksızdır.

Çağın sanatı, dili, anlatım araçları, estetik yapılaşması, kullanım olanakları mizaha; yeni, farklı, kendi toplumsal yaşam biçimlerinin her türlü evresini İfadelendirebilme karakteri ile varlık kazandırır.

Hareketin karikatürle oluşturduğu özel, çağdaş bileşim, mizah dünyasına düşsel bir çerçeve ile geçmişte görülmemiş niteliklerde anlatım olanaklarını doğurmuştur. Bu harekete dayalı görsel anlatım yolları, karşımıza olayların geçmişte hiç görülmedik, alışılmadık nitelik ve yönlerini mizahi boyutları ile birlikte insanlığa sunmaktadır.

Sinema teknolojisinin toplumsal yaşama girmesi kaçınılmaz olarak "carton film" (çizgi film)in doğuşunu ve varlığını mizah bünyesi içerisinde bambaşka ufuklar ve sentez biçiminde yansıtmıştır. Dolayısıyla mizahın düşünsel ve mekâna bağımlı tiyatro sınırları inanılmaz fantezi dünyasının pencerelerinin dışına taşabilme olanağını bulmuştur'(Edgü,1982,45).

2.8. Karikatür Mizah İlişkisi

Her mizah bir karikatür olabilir, ancak her karikatür bir mizah olamaz. Karikatür-mizah ilişkisi niceliksel bir ilişki değildir: tamamen niteliksel ve içeriğe ilişkin bir bağ söz konusudur. Ancak karikatür, diğer özelliklerinin yanı sıra; örn., gülmece, komik, vb., mizahi öğelerin de en kalıcı biçimde yansıtılabildiği, Ortaya konula bildiği bir alandan gelir.

Mizahın karikatürle kendini gösterişindeki iç dinamiğe paralel olarak, her karikatürize edilmiş resmin mizahi öge taşıdığı söylenemez.

Her mizah ögesi karikatür olmadığı gibi her karikatürde mizaha hizmet etmez; görüntü içeriksiz olmamalıdır. Karikatürün mizahın görüntüsü olabilmesi için. Absürdü yakalaması, onu kimsenin bakmadığı -bakamadığı- yönleriyle ortaya koyması, hüznülendirirken neşe vermesi gerekir, Ancak böyle bir karikatür, mizahi karikatür olarak kabul edilebilir.

Bu tür özellikleri üzerinde taşımayan çizimler sadece komik resim olarak kalırlar ve anlık gülümsemelerin dışına çıkamazlar. Bu konuya örnekler verilecek olursa aşağıda mizahi olan ve olmayan karikatürlere bakılabilir. Verilen örneklerden ilki mizahi yönü olmayan komik resim diye adlandırabileceğimiz türden olmasına karşılık, ikinci resim, gerek absürtlüğüyle, gerekse bakış açısındaki farklılığıyla ve neşeye hüznü katmasıyla tam bir karikatür olarak nitelendirilebilir'(Selçuk,1976,150).

Resim:1. Alper Türkeş'e ait bir karikatür

Resim:2. Mehmet Bakır'a ait bir karikatür

Karikatür, mizah formuna büründüğünde “gülmece” kelimesiyle kıyaslanamaz; artık o sadece kelimelerle ifade edilemeyen, anlaşılan ancak anlatılamayan bir anlam içeriğine sahip olur. Sezgiyle elde edilen bu anlam yükünü Teodor Kasap “asıl hüner, ağlanacak şeyleri tebessüm ettirerek anlatabilmektir” şeklinde betimlemiştir. Mizahi anlamda *karikatür*, tıpkı diğer mizahi öğelerde olduğu gibi, farkı görebilen bir gözün absürdü yakalaması ve bunu düşüncesiyle, mizahi yönünü de ekleyerek, ortaya konduğu zaman aslına ulaşmış olur’(Çeviker, 1991, 121).

2.9. Tarihsel bakış

Mizah adına geriye doğru gidildiğinde günümüzdekinden daha farklı bir biçimde Mizah üzerinde dilimizde daha detaylı bir araştırma yoktur. Bu bölümde eldeki bütün kaynaklardan yararlanarak, Mizahın tarihçesi detaylı bir incelemeye alınmıştır.

Mizah, her eleştiriyi bir gülmeceymiş gibi yansıttığı için süregelen dönemde olması gerekenle olabilir olan anlamları arasında bir çelişki yaşanmış ve mizah olmasa bile her gülmece mizah olarak adlandırılmıştır. Bu yüzden mizahın tarihteki gelişim sürecini araştırırken mizahla ilintili olmayan pek çok durumun mizah tarihi olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz.

2.9.1 Dünyadaki gelişim süreci

Mizah ilk olarak eğlence içinde yer alırken, zamanla şaka, alay, hiciv, matrak, taşlama, iğne, nükte gibi farklı kavramlarla birlikte eşleştirilmiştir. Bu durum mizahın kendini değişik biçimlerde göstermesini sağlamıştır. Açık eğlencelerden, kapalı oturumlara, dolaylı anlatımlara indirgenen mizah artık bir hüner içeriği ile karşımıza çıkmaktadır.

Mizah çizgileri gerçek formuna, özellikle de resim sanatına ilginin arttığı Rönesans’tan sonra yaklaşmıştır. Dönemin bazı ünlü ressamlarının –Albrecht Dürer, Leonardo da Vinci- eskiz resimlerinde ve çizimlerinde figürlerin bazı organlarının abartılı çizilerek ya da farklılıkları abartılarak yapılmış çalışmalara rastlamaktayız. (Arık, 2001, 4).

Resim: 3. Leonardo Da Vinci, Grotesk kafa

ilk mizah örneklerine antik yazarlardan Lukianos ve Horatius'un eserlerinde rastlamak mümkündür. Aristo'nun eserlerinde de mizahi öğelere rastlanmaktadır. Shakespeare'in Falstaff ve Cervantes'in Don Kişot'unda ki karakterleri ise uzun yıllar mizahi unsurlar olarak dikkati çekmiştir.

Ortaçağ döneminde mizah, diğer pek çok sanat alanında olduğu gibi güdümlü ve izne bağlı olarak kullanılmıştır. Ortaçağı belirleyen tek tanrılı dinlerin çoğu mizahı ya da kendilerince mizah olanı tümüyle yasaklamış, kapalı odalar arkasına kaldırmıştır. Ürün eğlenceleri yerlerini kutsal bayramlara bırakmıştır.

'Mizah 18. yüzyılın sonlarında sempati ve acımanın bir kaynaşması haline gelmiştir. Mizahta esas olan, alışkanlık dolayısıyla herkese tabi gelen olayda birtakım uyuşmazlıkları bulup ortaya çıkarmaktır. Örneğin, Yunanlılar bunca zamandır suda yaşadıkları halde yüzme bilmeyen çağanozlara şaşarken. Don Kişot'taki tiptemenin ateşli haline gülünürken bir yandan da acınası duruma düşmesi temel bir mizahi durumu ortaya çıkarmıştır.

Mizah'a Anglosaksonlarda, özellikle İngiltere'de sıkça rastlanmaktadır. Ayrıca mizah ve melankoli ayrılmaz bir ikilidir. Buna örnek olarak L. Ster ne'nin eserlerini gösterirken, asıl mizahi öğeler olarak zenginlik taşıyan eserleri Adison'nun çıkardığı Spectator dergisindeki şiir Roger de Coverley adlı kahramanda bulabiliriz. 18. yüzyılın diğer önemli mizah yazarları ise Th. De Quincey, Th. Love Peacock'u saymak gerekir. Ch. Lamb'ın Essays Of Elia adlı eseri de mizah türünün iyi örneklerindendir.

‘İngiltere’de Kraliçe Victoria döneminde mizah çok ilgi gören bir dal olmuştur. Bu arada. Dickens, Trollope gibi yazarların eserleri. 1841’de çıkan Punch ve çocuk klasiklerinden Alice Harikalar Ülkesinde en çok okunan eserlerdi.

19. yüzyılda Almanya mizahında, Johann Pal ile mizahın felsefesi yapıldı.. Prevert’in eserlerinde olduğu gibi mizah anarşist ve nihilist bir rol oynamaya başlamıştır. Yeni bir üslupla ortaya çıkan kara mizah sert ve yıpratıcı kalemiyle Swift’in Fıçının Hikâyesi adlı eserinde can bulmuştur. Bu tür mizaha diğer örneklerde Fransa’da Petrus Borel ve Flaubert’ten, İngiltere’de Th. De Quincey ve Levis Carroll’dan, Almanya’dan Georg Christoph, Linckenberg ve Grabbe’dan gelmiştir’(Güneri,2008,39).

‘İtalya mizahında ise Manzoni di Don Abbondio, C. Bini. V. Bettoloni, A. Cantoni, L. Pirandello, A. Pauziui. A. Bakimi ve G. Guareschi’yi saymak gerekir. Amerika’da ise bu alanda eser verenler arasında Mark Twain başta gelmektedir. Ayrıca Huckleberry Finn isimli eseri ise bu konuya en uygun şaheser olarak kabul edilir.

Günümüzdeki mizah anlayışı ise, Ortaçağ dogmasına karşı bir uyanışı ifade eden Rönesans’la belirlemiştir. Özellikle Rönesans’ı hazırlayan iç gelişme olarak, dogmaların karşısındaki özgür düşünce eğilimi, mizahtan alabildiğine yararlanmış; yerine göre savaşını tümüyle mizahla vermiştir.

Temel mizah eserleri de bu dönemdeki savaşın şiddeti sayesinde ortaya çıkmıştır. Ön planda olan kilise, papazlara karşı yapılan mizahi savaşta bu dönemde kendini göstermeye başlamıştır. Gargautua, Deliliğe Methiye, Don Kişot, Moliere’ının eserleri, Voltaire’nin felsefe sözlüğü ve daha pek çok eser gelişimi uzun bir zaman alan mizahın şekillenmesinde etkili olmuştur.

Aslında mizahın en çok bu dönemde gelişme göstermesine sebep olan durumun ise Ortaçağ’ın sosyal, ekonomik ve politik bütün kurumlarının çökmeye hazır, günlük yaşantı biçimine ters oluşundan da kaynaklanmaktadır. Mizah artık gelenekselleşmiş ve herkes tarafından kabul gören toplu eğlencelerde kendini göstermek yerine tümüyle bir başkalaşım içine girmiş ve giymiş olduğu hoşgörü maskesinden arınmış olarak, felsefenin ki kadar olmasa da üzerine bir sertlik takınmıştır.

Mizahçı savaşını soylulara karşı açarken bir yandan da zenginler ve burjuva sınıfı tarafından da benimsenmeye çalışıyordu. Yine de eleştiri oklarının gülümsemeler arkasına saklamış olan mizahçının, kendini tanık olarak gösterebilmesi, destek

görebilmesi için köklü değişimlere ihtiyacı vardı. Bu değişim ise Cumhuriyet ve meşrutiyetin kuruluşları ile mizahçının eline geçmiştir. Mizah, politikada, partiler arasında ki çatışmalarda, kendini göstermeye başladı. Günümüzde kabul edilen ilk mizah dergilerinden biri de Fransa'da Meşrutiyetin ilanı ile ortaya çıkan parti çatışmalarını konu almıştır.

Anlık mizah kendini gösterirken eleştirdiği durumun sorumlularından hoşgörü beklemek yerine kendi yaslandığı partinin tutum ve kanunlarından destek alarak yapmıştır. Bu açıdan mizahın gelişimi Cumhuriyet sistemiyle büyük değişime uğramıştır denilebilir. Mizahın bu değişimi, şüphesiz -mizahı bir eğlence olarak algılayanlar tarafından- eğlence düşüncesinin değişimine de yol açmıştır. Türkiye'de ise bu durum Abdülhamid'in tahttan indirilmesi döneminde Meşrutiyet'in kurulmasıyla ortaya çıkmıştır' (Karacabey,1995,61).

2.9.2 Türkiye deki Gelişim süreci

Türkiye'de mizah önce sözlü olarak, sonra gösteri niteliğinde daha sonra da çizgili/resimli/yazı olarak kendini göstermiştir; 13.yüzyılda Nasrettin Hoca. 14. yüzyılda Karagöz ve Hacivat ve ilerleyen tarihlerde de karikatür çizimleriyle süreci devam ettirir. Mizahın bu gelişim sürecini dönemlere ayırarak incelenecektir.

2.9.3.Antik Anadolu mizahı

Pek çok kültüre ev sahipliği yapmış Anadolu bu birikimlerini ana temamız olan mizaha da yansıtmıştır. Anadolu'da mizah adına karşımıza çıkan ilk örnekler Hititler dönemine rastlamaktadır. Hititlilerde baharın gelişini, bolluk ve bereketi karşılama şenlikleri olarak bilinen Puruli törenlerinde düzenlenen çılgınlık boyutundaki eğlenceler mizahın en eski biçimlerini gösterir.

Hititler döneminden sonra karşımıza çıkan ikinci en eski örnekler ise Dionysos motifleridir. Ancak Dionysos'un mizahi atası sayılan ve tüm Grek motiflerine ilk örnek oluşturmuş olan, adına pek çok destanlar yazılan Sabazında Anadolu doğumlu olduğu bilinmektedir. Divan şiirinin Cam-ı Cem motillerindeki Cem'in de Dionysos'la bağlantısı olduğu düşünülmektedir.

Bunun dışında Frigya Kralı Midas'ın eşek kulakları ve her tuttuğunun altın olması yüzünden açlıktan ölmek üzere oluşu da dönemin mizahi öge taşıyan unsurlardandır. Bu unsurlar arasında Sinop 'lu Diyojen 'i de saymak doğru olur' (Öngören,1973,48).

‘Anadolu doğumlu olduğu düşünülen ve dünya çapında ünlü olan Noel Baba da yine bu dönem mizahi öğelerindendir. Yine bu döneme ismini duyurmuş gerek Anadolu’da ve gerekse başka kültürlerde, kültür öğelerinin kronolojik tasnifini yapmak objektif sonuçlara ulaşmak için gereklidir. Ancak bu tasnif hiçbir zaman bu öğelerin birbirinden ayrı, kopuk, bağıntısız olduğunu göstermez: kültür bir bütündür ve bütün öğeleri birbirini doğrudan etkiler.

Kültürün kendisini yenilemesi, mevcut olanın ihtiyaca cevap vermemesiyle toplumda bir kırılma yaşanması ile gerçekleşir. Böylesi bir kırılma ile oluşan yeni öğeler, eski öğelerden izler taşıyalar da. Artık yeni yaşam biçimleridirler. Mizah da bundan ayrı tutulamaz: Anadolu'daki gelişmeler çerçevesinde mizah da kendini yenilemiş, farklı alanlardan beslenmiş, geçmişinden etkilenmiş ama hep yeni yaşam biçimlerine bağlı kalmıştır.

Sabazios: Çok eski Phrigialı bir tanrıdır. Somaları Yunan dünyasınca da benimsenmiş ve coşkulu kültü Dionysos'unkine benzediği için Dionysos'la bir tutulmuştur. Efsaneye göre Zeus yılan biçimine girmiş, Persephone'ye yaklaşmış ve Sabazios 'u öyle üretmiştir. Bu yüzden kendisi de yılan biçimine girerek Asyalı bir nympa ile birleşip döller üretmiştir. İnsanlara öküzleri evcilleştirmek ve sabana koşmak tiklinin ona ait olduğu söylenilir"(Erhat, 1997, 57).

Resim: 4. Dionysos

Grek düşüncesinin Anadolu kökenli olduğu ya da ilk önce bu topraklarda başladığı tartışmalarının arkasında, bu düşünceye önderlik eden bütün Antik düşünürlerinin 'İyonya' yani bugünkü Efes, Selçuk, Kuşadası bölgesinden çıktığı ve düşüncelerini Ege'nin değişik bölgelerinde ve hatta Karadeniz'de de yaydıkları tarihsel gerçeğidir. Herodot Bodrum'lu, Herdldeitos Efesli ve Kinik tavrının en büyük temsilcisi Sinoplu Dîyojen'dir. Çok üzücü bir durum: Kültür Anadolu'dan çıktığı halde Anadolu'da barınamamış. (belki de barındırılmamış) bu toprakları terk etmiş ve bugün gıptayla ve çoğunlukla imrenerek baktığımız Batı uygarlığının düşünce lokomotifi olmuştur.

Bize kalansa sadece hatıralarıdır.

Güneyli olduğu belgelenen Ezop^ tüllerine kaynaklık ettiği gibi. Komedide Akıllı Uşak motifine de başlangıçlık etmiştir. Antik Anadolu dönemi mizahının motiflerini bu şekilde sıraladığımızda aslında bütün Grek motiflerinin de atalarını ve ilk örneklerini de sıralamış olduğumuz yanlış değildir'(Karacabey,1995,72).

2.9.4. Selçuklu Dönemi Mizahı

Kaynağını batıdan alan Antik Anadolu dönemi mizahı, bu şekilde Batı'nın izlerini taşımış olmasına rağmen Selçuklu döneminde bu izler tamamen silinmiştir. Bunun belli başlı sebepleri; Antik Anadolu döneminde çiftçilik ve bağcılık yapılıyordu ve bağbozumu, hasat şenliği gibi bazı eğlenceler düzenleniyordu.

Oysa Selçuklu döneminde ki bu kültür Puruli yerine Mittani, Huri ve Hıdrellez Eğlenceleri- yerini çobanlık eden ve koç katma, mesir şenlikleri gibi eğlencelere bırakmıştır. Bu durum mizahi alanda da, doğal olarak, bir değişime yol açmıştır. Bunun yanı sıra mizahi anlayışın değişimine etken olan diğer bir neden Anadolu'nun değişen çevresidir. Sümer, Sami. Pers ve Grek kültürüyle çevrelenen Anadolu, bu medeniyetlerden etkilenmiştir. Bu durumda Selçuklu dönemi mizahının farklı bir sentezle değişim göstermesine sebep olmuştur.

Selçuklu dönemi mizahı, fıkra, bulma, masal tekerleme, hikâye ve şiir gibi farklı alanlarda ürünler vermiştir. Saray ve tarikatlar tarafından sahip çıkılmamasına rağmen halk arasında yayılmış, gelişmiş ve sahiplenilmiştir. Dede Korkut hikâyeleri Keloğlan masalları ve Nasreddin Hoca fıkraları gibi ürünler Selçuklu dönemi mizahına en iyi örneklerdendir'(Öngören, 1978, 50).

Resim: 5. Dede korkut

Resim: 6. Nasreddin Hoca

'Bu dönem mizahi öğelerinin yansıttığı olaylar, dönem hakkında bilgiler içermektedir. Örneğin Dede Korkut hikâyeleri özellikle Gürcü feodallerinden Şekli Melik ve Karadeniz Rum tekfuruları ile çarpışan Oğuz beylerinin gerçek hikâyelerini dile getirmiştir. Tek tanrılı dine geçmenin halk içinde yarattığı etkileri konu edinen Deli Dumrul hikâyeleri ise bir anıt niteliğindedir. Soyutluğa karşı somutluğu ele alan, aslında birbirine zıt iki kültürün çatışmasından çıkan mizahi durumu gözler önüne seren Deli Dumrul hikâyeleri, Karagöz'ün ortaya çıkışında da etken olmuştur. Bir diğer örnek de Keloğlan hikâyeleridir.

Dönemin geçimi ticaret üzerine olunca sarayın, kervansaraylar yapması, ticaretle uğraşanları koruma altına alışı ile herhangi bir üretim gücü bulunmayan ve zamanında tüm gücü elinde tutan Selçuklu ile aşiretler arasında çatışmalar çıkmıştır.

Aşiretler eskiden verilen önemini yitirmiştir. Daha çatışmaların başında Türkmen beylerinden Yağmur'un öldürülmesiyle ortaya çıkan saray-aşiret çatışmaları, başkaldırıışlar, yarı destansı bir dille Keloğlan hikâyelerine konu olmuş ve en güzel bir biçimde özetlenmiştir. Keloğlanını çarpıştığı tipler genelde saray çevresidir. Dede Korkut'ta olduğu gibi töreler artık söz konusu değildir. Soylu bir aileden gelmeyen hatta babası bile olmayan Keloğlan'ın gözü hep ya padişahlıktadır, ya da padişahın kızındadır.

Çevresi kötülüklerle, dolu olan Keloğlan bunları öğrenip, düşmanını onun tuzaklarıyla alt eder. Gerçekte daha kanlı ve ciddi olan bu saraylık olaylar, mizahi bir dille Keloğlanla can bulmuştur, sembolik bir yapı oluşturmuştur. Keloğlan masallarında ki gerçekçilik Dede Korkut'ta olduğundan daha azdır. Canavarlar, kötüler bilek gücüyle değil, akıl kurnazlık ve zekâ ile yenmektedir; en büyük mizahi durum ise bu olaylar içinde gizlidir.

Burada şunu söylemek istiyoruz: Selçuklu Anadolu'su mizahın bütün öğelerini en uç noktalarına kadar yaşamış ve yaşatmıştır. Bütün kahramanlar bir trajedi yaşarlar; onların savaşı kaderleridir, ölüm onlar için en büyük mutluluktur. Kazanılan ise insanlığın kendisidir. Selçuklunun son dönemlerine doğru çok zengin bir aydın kesim ortaya çıkmıştır. Hacı Bektaş Veli, Ahi Evren, Hacı Bayram, Mevlana, Taptuk Emre ve Yunus Emre gibi pek çok yol gösterici halkı örgütlemiş ve geliştirmiştir. Saray ve aşiretler arasındaki çatışmalara çözüm yolları üretmişlerdir'(Selçuk,1976, 57).

Resim: 7. Yunus Emre

Resim: 8. Mevlana

'Her toplumun böyle köklü değişiklikler yaşadığı dönemlere aydınlatıcılara, yol göstericilere ihtiyacı olmuştur. Ortadoğu'da peygamberler, Grek'te filozoflar ve Anadolu'da tarikat ulularında olduğu gibi. Selçuklu dönemindeki bu aydın kesimin içinde biri vardı ki, fıkralarıyla, hikâyeleriyle döneme adını kazımış Nasreddin Hoca. Ahment veya Danişment diye adlandırılan ve her dara düşüldüğünde başvurulmuş Nasreddin Hoca, yerleşik düzene geçildiğinde bir zamanlar örnek teşkil olduğu halkı gibi zamana ayak uyduramayıp cahil kaldığı bir dönemde mizahi bir tablonun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Halkın bilemediği, danışmak için Hoca'ya gittiği durumları, kendince bir yol bulup çözümlemeye çalışırken ortaya çıkan mizahi durumları veya hocanın olmadık bir şey yapması sonucu kendisinden açıklama yapılması beklenirken bulduğu çözümler fıkralara can vermiş ve günümüzde bile dillerde dolaşmaya devam etmiştir. Hiçbir tarikata üye olmayışı, tüm toplum tarafından kabulüne sebep olmuştur.

Özet olarak Selçuklu mizahını irdeleyecek olursak, bir Anadolu mizahı olduğunu söyleyebiliriz. Yani tüm halka mal olmuştur. Bu yüzden yüzlerce yıl öncesinde kalmasına rağmen kelimesi kelimesine derlenebilecek kadar akılda kalmıştır. Selçuklu mizahı, gerçekdışı öğelerle doludur. Mizahın geneli köy, kış ve çobanlık görüntüleri, mantık yapısını da Yunus Emre'nin " Balık kavağa çıkmış" dizeleriyle özetleyebiliriz. Selçuklu mizahının toplumsal ilişkisi, kandırma, kandırılma, saflık, şaşırma, bilememe çevresinde yoğunlaşmışken, eğlence boyutu ve hoşgörü düzeyi son derece yüksektir. Dönemin en hassas noktası olan dinde bile, Tanrıya seslenişlerinde son derece açık bir dil kullanmışlardır.

Örneğin Kaygısız Abdal:

Kıldan köprü yaptırtmışsın Gelsin kullar geçsin deyu

Hele biz şöyle duralım Yiğit isen geç a Tamı

Dizeleriyle bunu son derece net gösterebiliyor. Ayrıca Yunus Emre'nin din adamlarına "şariat oğlanları" deyimini ile de bunu destekleyebiliriz. (Öngören,1978, 49)

2.9.5. Osmanlı Dönemi Mizahı

Bu dönem mizah anlayışı, teolojik meditasyonuna bağlı olarak, Ortaçağ düşüncesinin tüm özelliklerini taşır. Baskı ve matbaa öncesi dönemle sınırlandırılabilir. Tarikatların hüküm sürdüğü Osmanlı döneminde, tüm kültür hayatında olduğu gibi mizah da bu süreçten etkilenmiştir. Örneğin İstanbul ve Kasımpaşa'da ortaya çıkan Karagöz, Nakşibendî tarikatına hizmet etmiştir.

Mizah, Osmanlı döneminde ortaya çıkan tarikatların bir çatışma ortamı içine girmesiyle kendisine bir alan yaratmıştır. Mizah bu dönemde 'hiciv ve taşlama'¹ biçiminde kendini göstermiştir. Bunlara en iyi örnek Bektaşî tarikatının fıkralarıdır. Genel hatlarıyla Osmanlı mizahı, loncalardan ve tarikatlardan son derece etkilenmiş ve bu yönüyle de mizahı ve mizahçıyı direkt etkilemiş ve yönlendirmiştir. Uzun süre Karagöz perdelerini izlemeden ve sahne kurmaya yardım etmeden kalfa bile olamayan Karagöz ustaları, tarikatlarla pişmiş ve değişmez katı bir sürece girmiştir.

Bu durum Osmanlı mizahının sadece kendi döneminde etkin olmasına ve bir Selçuklu mizahı kadar canlı kalarak günümüze kadar süregelmesine engel olmuştur '(Atalayer,1993,79).

Osmanlı mizahının diğer bir özelliği de hem divan edebiyatına hem de halk edebiyatına hizmet etmeye çalışmış olmasıdır. Hacivat'la Karagöz'ün perdesi ve Kavuklu ile Pişekar'ın ortası bu türlere örnek olarak gösterilebilir. Ustası Şeyh Küşteri olan Karagöz-Hacivat perdesinde, Karagöz'ün cahilliğine karşın Hacivat'ın eğitim görmüşlüğü, giyimi-kuşamı, Osmanlı musikisinden törelere değin bilgisi ve bunu perdelerde halka yol göstermek ve eğitim vermeye çalışırken eğlendirmesi göze çarpmıştır. Hatta zamanla "Karagöz gibi cahil" deyiminin gelişmesine ve kullanılmasına da sebep olmuştur.

Oyunlarında soyluluk söz konusu olmazken, soylu olabilecek kişilerle de sık sık dalga geçtikleri de belli olmuştur. Aslında Hacivat, Karagöz'ün eğitim görmüş halidir ve Karagöz'le Hacivat bir ve tek kişidir. Ancak zamanla Hacivat'ta, Karagöz gibi Batı kültürü karşısında cahil kalınca bir kişiliğe dönüşen perde yıkılır.

Resim: 9. Karagöz ve Hacivat

Osmanlı mizahının başlıca, belki de en önemli, bir diğer özelliği de genelde kendini sözlü olarak, *doğaçlama ve uzun süreli* ifade edişinden gelmektedir. Bu sebeple "Arif olan anlasın-Arifane" denilen anlayışta gelişmiştir. Karagöz her ağzına geleni söyleyebilir, her eleştiriyi hiç çekinmeden söyleyebilir, hatta padişahı bile arkadaşı gibi azarlayabilirdi.

Bu ulu ortalığın Batılı birçok yazarı da etkilemiş olduğu kaynaklarda dile getirilmekte, ancak bu etkileşimin yönü ve kuvvetinin göstergesi olan kaynaklar zikredilmemektedir) Ancak zamanla sansür olarak karşımıza çıkan bu açık-saçıklığın sonu ilerde sadece sünnet düğünlerinde bir eğlencelik olarak çocuklara sunulmak üzere tümünden kalkacaktır. Bu şekilde süregelen Osmanlı mizahının başlıca öğelerini sayacak olursak, Karagöz, Ortaoyunu, Meddah, Bektaşî fıkraları. Bekri Mustafa, İncili Çavuş fıkraları, Divan ve Halk edebiyatındaki mizahi metinler ve hiciv şairleri sayılabilir.

Resim: 10. Bekri Mustafa

Osmanlı Hicvi Hakkında Osmanlı hicvi, bir söz hünéri ve divan sanatı olarak, genel anlamda kişilere ve yöneticilere yöneltilmiş bir küfür edebiyatı olarak ortaya çıkmıştır. İçerik sadece devlet büyüklerinin üzerine atılmış suçlamalardan oluşmaktadır. Bu durum da hiciv sanatının kendi içinde tekdüze bir hal almasına sebep olmuştur. Kapalı meclislerin en büyük eğlence anlayışlarından biri haline gelmiş hicvin, her zaman politik bir ağırlığı olmuştur. Dönemin hiciv sanatını daha iyi anlayabilmek için hicvin ve mizahi şiirin ilk örnekleri olarak gördüğümüz Kaygusuz Abdal'dan şu örnekleri verebiliriz.

Şeyhi, Kaygusuz Abdal, Yunus Emre. Fuzuli, Figani. Baki. Emri, Meedi. Deli Kerim. Usuli. Ruhi Bağdati. Zati.

Bir kaz aldım ben kadıdan
Boynu da uzun borudan
Kırk abdal kanın kurutan
Kırk gün oldu kaynatırım kaynamaz
Sekizimiz odun çeker
Dokuzumuz ateş yakar
Kaz kaldırmış başın bakar
Kırk gün oldu kaynatırım kaynamaz

Yine bu şekilde hiciv sanatına Osmanlı döneminde liderlik etmiş olan Figani'den de bahsetmek gerekir. İlk idam edilen hicivci Figani'nin idam öyküsü şu şekilde gerçekleşmiştir: Padişah Kanuni Sultan Süleyman döneminde Sadrazam İbrahim Paşa tarafından Avrupa'dan getirtilen tunç heykeller bahçeye konulmuştur. Bu sırada Figani'de, Farsça bir beyiti Osmanlıcaya çevirirken İbrahim Paşa'yı putperestlikle suçladığı kanısına varılmıştır. Figani'nin idam edilmesine sebep olmuş beyit şudur:

Dü İbrahim amed de deyri cihan
Yeki pütşiken, yeki püt-nişan

Aslında içinde hiçbir küfürlü söz olmamasına rağmen, sanatçının eşeğe ters bindirilip İstanbul sokaklarında dolaştırıldıktan sonra idam edilerek asılmasına sebep olan beyit'te Figani "Hazreti İbrahim'le ad benzerliğine dayanarak, tek tanrılı dinlerin kurucusu olan ve İslami öğretinin kutsadığı bir isimle, Sadrazam İbrahim'in ismini yan

yana getirmektedir. Figani put kırıcı Hazreti İbrahim ile bahçesine heykel diken Sadrazam İbrahim'i yan yana getirmekle durumu idealize ediyor; öğretilen yana çıkarak ondan sapan yöneticiyi hicvetmiş oluyor.”

Çok bilinen bir Osmanlı son dönem hiciv şairlerinden Namık Kemal'in Zaptiye Nazırı Şefik Paşa'nın bir yenilik olarak bekçilere düdük verdirmesi üzerine yazdığı hicivden de muhakkak söz etmek gerekir.

Zaptiyede mü'sir olacak naseza teres
Çok ehli iffeti yüzüstü sürükledi
Afakı tuttu velvele-i sıyt-ü şöhreti
Bekçileri dahi yola koydu düdükledi.

Türk Halk kültüründe mizah

Bazı minyatür eserleri ve çizimlerde mizahi ürün olarak sayılabilir. Ayrıca çocuklarının sünnet törenlerindeki eğlenceleri de büyük mizahi gösteriler olarak tanımlayabiliriz. Bunların içine evliya çelebinin ‘ Eğlence kolları olarak tanımladığı gayri müslimler tarafından düzenlenen müzik, taklit, cambazlık ve çeşitli hünerlerle halkı güldürüp para kazandıkları gösterileride sayabiliriz.

Resim: 11. Levni, sünnet düğünü

Osmanlı dönemi mizahı hakkında son olarak söylenebilecek şey, kahvelerde gelişen ve meddahlığın devamı türü eğlenceler sayılabilir. İlki 1554 yılında Tahtakale'de açılan bu kahveler, uzun yıllar Osmanlı'nın eğlence hayatlarına hizmet etmişlerdir' (Batur,1987, 226).

2.9.6. Meşrutiyet Dönemi Mizahı

Bu dönem mizahı, bir imparatorluk sonu mizahıdır. Mizah, tarikatlar yerine Meşrutiyet döneminin gereği ortaya çıkan partilerin güttüğü yazılı ve basılı mizaha geçişle, önemli bir gelişine göstermiştir. Ancak, savaşlar mizahın kendini geliştirmesinde olumsuz etken olmuştur.

Meşrutiyet dönemi mizahı, önceleri Osmanlı dönemi mizahının etkisini taşımasına rağmen sonraları bu etkiden kurtulmuştur. Karagözler, Meddahlar bir halk eğlencesi durumuna dönüşürken, temel mizahi öğeleri Batılı mizah yayınları, kantolar ve Direkler arası eğlenceleri oluşturmuştur. Dönemin getirdiği savaşlar, mizah içeriklerinin, ya boş vermişliklerle ya da keskin hicivlerle dolu olmasına sebep olurken, bir yandan da gelişen teknoloji sayesinde basılı mizaha geçiş denemeleri başlamıştı!'. İlk mizah dergisi olan Diyojen 1870 yılında ortaya çıkarken, arkası kesilmeyen birçok yayın da bunu takip etmiştir. Bu yayınlar hakkında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, çoğunun Rum ve Ermeniler tarafından ortaklaşa çıkartılmalarıdır ki bunun sebebi dönemin matbaasının Ermeni ve Rumların elinde bulunuşudur.

Bunun yanı sıra sadece Türklerin yapmış oldukları mizah dergileri ile politik bir merkeze bağlı hazırlığın Avrupa'da yapmış mizah dergileri de azınlıkları oluşturmaktadır. (Basılı mizah yayınlarının ayrıntılı hali, Türk Karikatür Tarihi bölümünde verilmiştir.) I. Meşrutiyetin getirdiği sansürler ve baskılar. II. Meşrutiyetin ilanı ile ortadan kalkmış ve Avrupa devletlerinde bile görülmeyen bir hızla onlarca mizahi yayın can bulmuştur. Ancak bu sevinç uzun sürmemiş ve mizah yayınlarındaki sayı istikrarlı devam etmeyen bir süreç izlemiştir.

Bu dönem mizahının başrolünde Abdülhamid vardır. Hiçbir Osmanlı döneminde olduğu kadar karikatürü çizilmiş bir padişah daha yoktur. Cumhuriyete karşı oluşu, kendi kurduğu meclisi yine kendi kapatması, yaygın hafiye örgütü gibi hayret verici politik kişiliği mizahta bu kadar çok yer almasına sebep olmuştur. Dönemin sonlarına doğru Osmanlı'nın da sonun yaklaşması, sinema ve tiyatro'nun Karagöz perdelerini gölgeleyeceği söylentilerine sebep olmuştur. Oysa bu loncanın yok oluşuna asıl etken, bu kadar kanlı bir savaşın izlerini taşıyan, birçok acı yaşamış perdedekilerin artık gülerek seyredilemeyeceğidir.

Osmanlı dönemi mizahı hakkında son olarak söylenebilecek şey, kahvelerde gelişen ve meddahlığın devamı türü eğlenceler sayılabilir. İlki 1554 yılında Tahtakale'de açılan bu kahveler, uzun yıllar Osmanlı'nın eğlence hayatlarına hizmet etmişlerdir'(Edgü,1982,45).

2.9.7 Kurtuluş Savaşı Dönemi Mizahı

Bu dönem mizahı aslında bir tür hükümetlerin biçimlendirdiği, karikatür ile ifade edilen, ya da karikatür üzerine yoğunlaşmış bir mizahtır. Mücadele. Ankara hükümetini destekleyen, Sedat Simavi'nin kurduğu Güler yüz Mizah Dergisi ile İstanbul hükümetini destekleyen, Refik Halit Karay'ın kurduğu Aydede Mizah Dergisi arasında geçer. Aslın da tüm dönem bu iki mizah dergisi ve çatışmalarıyla süregelmiştir. Bu sebeple bu dergiler hakkında bilgi vermek dönemin mizahi yapısı hakkında da bilgi verecektir.

1921 yılında çıkarılan Güler yüz Mizah Dergisi, Kurtuluş Savaşını destekleyen tek yayındır. Ayrıca Cumhuriyet için de önemi büyüktür. Önceleri farklı isimlerle ve farklı içeriklerle ortaya çıkardığı dergiler zamanla Güler yüz de can bulmuştur. Aydede ise çıtkırıldım, Paris hayranı, şımarık bir köşklü olarak tabii' edilen işgalci güçlerin tarafını tutan Refik Ha lif in dergisidir. Bu dergi zamanla kapatılmış ve çalışmalarını *Akbaba* dergisi ile devam ettirmiştir. Bu derginin Akbaba'ya dönüşmesini Halil Nihat Boztepe'nin dizeleriyle anlatalım

Ah idüp derdi-i maişetle Ziya ile Seyfi
Koşuyorlardı bu kış günleri kısmet peşine
Geldi bii' karga şu tarih ile gak gak diyerek
Dediler "Aydede"nin "Akbaba" konmuş leşine

2.9.8.Cumhuriyet Dönemi Mizahı

'Bu dönem mizahı da Kurtuluş Savaşı dönemi mizahı gibi karikatür üzerinde yoğunlaşmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşu ile getirilen birçok yenilik mizahi alanda da etkisini göstermiştir. Henüz harf devriminin gerçekleşmediği dönemlerde eski yazıyla yazılmış bir mizah vardı. Ülkeye giren bu yenilikler, devrimler şeklinde gelişmiştir.

Şapka devrimi, giyim devrimi, Medeni Kanun gibi gelişmeler harf devrimiyle devam etmiş, bu durum mizah dergilerinde de etkisini göstermiştir.

‘Mizah, Cumhuriyet Dönemi öncesi çizerleriyle, Avrupa 'dan dönen çizerlerin zengin kadrosuyla çeşitlenmeye, kendini değiştirmeye başlamıştır. Durum konu başlıklarında da kendini göstermiş, Cumhuriyet'in mizaha ve diğer yayınlara tanıdığı özgürlük, politik mizahın da kabulüne sebep olmuştur. 1925 sonrası politik mizah resmi bir kimlik kazanırken belediyeler de konuların başında yer almıştır.

9 Kasım 1928'de yapılan harf devrimi ile kökten bir değişiklikle, ortaçağ mizahı özeliği taşıyan ürünler bile kendilerini farklı bir boyutta görmüşlerdir. Osmanlıcada kullanılan pek çok deyim artık kullanılmaz olmuştur. Bu durum yazarlar kadar çizerlerin de gidişatını etkilemiştir. İlk başta bu değişimi kendinde getiren karikatürist Cemil Cem'de görülmüş olan modern çizgiler zamanla diğer çizerlerde de görülmüştür. Çizgilerde kalınlaşma ve yuvarlak unsurlar çoğalmıştır. Bu şekilde yazılmış metinler ve çizilmiş karikatürler kitaplar halinde yayınlanmıştır.

1930 ve 1940 yılları arası yeni kurulan Türk devletinde birçok reform gerçekleşmiş, çok partili hayata geçiş denemeleri yeniden denenmeye başlanmıştır. Bu gelişmelerin sonuçları mizahı hem konu bakımından etkilerken taşlamaların, hicivlerin kullanımını da artırmıştır.

II. Dünya Savaşı döneminde başlıca mizah türleri fıkra ve karikatürdür. Bunlar dışında az da olsa farklı tür yayınlar da bulunmaktadır. 1945 yılında F. Uzun tarafından çıkarılan ve küfürlerin efendisi olarak isimlendirilen *Şair Eşref* kitabı. Enderunlu Fazıl tarafından çıkarılan Hubbanname ve Zenanname kitaplarını ve Tevfik Nevzat Çağdaş tarafından çıkarılan Devre Kasideler (1926) adlı kitabı yayınlamıştır. Bunların yanı sıra birçok fıkra ve karikatür kitapları da yayınlanmıştır. Karagöz tipi dergi ve gazeteler ise halkın büyük ilgisini çekmiştir’ (Selçuk 1976,150).

‘1945 sonrası çok partili düzen yeniden ortaya çıkar. Bu dönem mizahı için *kesin bir muhalefet deyimi* son derece uygun olacaktır. Yayın tarzları artık halk tarafından çok ilgi görmemeye başlamıştır. Eskiden beri süregelen birçok yayın kapatılırken farklı tarzlarda yeni mizahi yayınlar çıkmıştır. Asıl kaliteli ve uzun süreli yayınlar hikaye tarzında verilmiştir. Bu hikâyeler 1950 soması da aynı şekilde devam

etmiştir. Ayrıca yeni çıkan, mizah barındıran şiir alanında gelişmeler söz konusudur. Bu durum mizah türlerinde ustalaşmaya ve olgunlaşmaya sebep olmuştur. 1960 sonrası ortaya çıkan komedi tiyatroları, karton film gibi yeni mizah türleri de son derece ilgi görmüş ve yayınlanan türlerin baskı sayıları da artmıştır.

Değişen ve gelişen yeni Türk devletinde, politik olaylar, devrimler, memurdan işçiye kayan ilgi, dolayısıyla işveren konumları mizah için yeni konular oluşturmaktadır artık. Ancak bu yeni konular halk tarafından ilgisiz kalmış hatta sansürlenmesi ve kapatılması gereken mizahi ürünlere bile tepki gösterilmemiştir. Bu da bunalımlı, doğru yolu bulmaya çalışan mizahın, böyle bir dönem geçirmesine sebep olmuştur'(Edgü,1982,45).

'1970 ve 1980 arasında Türkiye köyden kente göçlerindeki milyonluk kitle değişikliklerine tanık olmuştur. Gecekonduarda yaşama devam etmeye çalışma, kaçak elektrik, yasalara karşı gelmelerin dönemi olan 70'ler\'de at arabasından minibüse geçmenin lüksünü at boncuklarını minibüslerine taşımakla, sloganlar atmayla, film sanatçılarının resimlerini yapıştırmakla geçiştirmişlerdir. Bu tür olaylar sonucu doğan karma kültür, mizah için zengin bir konu menusunun oluşmasına sebep olmuştur.

Ayrıca gelişen teknoloji ile halk arasında yaygınlaşan televizyon ve ofset baskının kullanımı sayesinde artan mizah dergileri de dönemi etkileyen unsurlardandır. Televizyonla halk dünya mizahından haberdar olmuştur. Komedi, çizgi film, film, karikatür tiplerleri gibi pek çok mizahi ürünle karşılaşır. Karikatür basında bol bol kullanılmasından dolayı daha çok karikatürcüye de ihtiyaç duyulmuştur.

1980 ve 1990 yılları arasında Türkiye terör, silah ve uyuşturucu. Kaçakçılıklar, 12 Eylül olaylarıyla geçen bir dönemdir. Mizahın ilgilendiği esas konu ise tüm bunların yanı sıra yine politika olmuştur. Karikatür alanında, devletin başına geçen büyüklerin karikatürlerinin tiplerleri gündemde büyük ilgi uyandırmıştır.

1990 ve 2000 yılları arasında mizah; çete, mafya, kaçakçılıklar, kaset, tetikçi, özelleştirme gibi konularla dolu bir dönem geçirmiştir. Artan özel televizyon kanalları yüzünden halk artık tek kanala bağlı kalmak zorunda değildir. Bu dönemde tıpkı gazetelerde olduğu gibi kanallarda tirajlarını artırmak için uğraşmışlardır. Neşeli diziler, tiyatro destekli yerli diziler ve filmler, yabancı çizgi filmlerle tanışan halk televizyona bağımlı hale gelmiştir.

Artan televizyon ilgisi ve komedi dizileri isteği, senaryo yazarlarına daha çok ihtiyaç uyandırmıştır. Ayrıca Kemal Sunal filmlerine duyulan ilgi de televizyonlarda sürekli yayınlanmasına sebep olmuştur. Özetle; Türkiye mizah tarihi, süreç olarak, kendi toplumsal gündemini en çok meşgul eden konularla ilgilenmiş ve bunlarla uğraşmıştır' (Öngören,1973,156).

2.10. Sorun Olarak Mizah

Mizahın neden incelenmesi gerektiği çağdaş yaşamın oluşturduğu çelişkiler zincirindeki nedenselliğe bağlanmıştır. Teknolojik gelişimin yanı sıra; bilgi üretimi, iletişim, ulaşım ve genelde birey yaşamı sürekli hızlanmaktadır.

Bir yanda yok olma tehlikesi, öte yandan düzenli bir dünya kurma çabaları, bu gelişimin tüm olumsuz yanlarına karşı; onun karşısında, onun kadar önemli olan ve onu dengeleyici bir unsur olarak karşımıza çıkan ise "Mizah"dır. O halde "Mizah nedir?" Bazı olayları, kişilikleri gülünçleştiren, düşündüren, insanı doğrudan doğruya etkileyen bu dolaysız kavranan öge nedir? Mizah nasıl kavranır? Bir tek olayda, kendisini oluşturan nedensel bağlantılarından sıyırmakla açıkça görebilir miyiz? Tüm bu soruları sorarken, yanıtının da kendi içinde olduğunu, mizahı dar kalıplarla tanımlamak yerine akıp giden zaman içindeki değişkenlikleriyle açıklanabilirliğini görebilmekteyiz.

Mizah, her zaman değerler ya da değer karşılaşmalarıyla ilgilidir denilebilir. Yapıp-ettikleri, eylemleri birer davranış olarak ortaya çıkar. Karşıt değerler gerçekleştiren bireylerin yaşadığı bir dünyada; doğru-eğri, soylu-bayağı olarak sınıflandırılan bireylerin devingenleştirdiği, mekanik bir dünyada mizaha çok kolay rastlanabiliyor. Bu kavramı oluşturan her etken, değer ya da değer ilişkileri arasında olup biter. Mizahta bir davranış, bir eylem, olumsuz bir değeri oluştururken, aynı güç ve davranış başka bir değeri yok edebiliyor. işte bu da mizahın kendisi olmaktadır.

Toplumsal yaşam, olayların "nedensel akışı" hiç çözümleme gereği duymuyor. Bu makineleşen süreç karşısında değer taşıyan şeyler yokmuş gibi-ona katlanamayan, ona hayır diyen; bile bile boyun eğmek istemeyenler yokmuş gibi- sürüp gidiyor. Bu, dünyanın yapısını oluşturan bir temeldir. Ayı zamanda mizahın da temeli (onu bir güç olarak ortaya çıkaran temel).

İşte bu güç, kişilerin değerlendirmelerini birbirine karıştırır, çatıştırır onları; çünkü bu, mizahın ortaya çıkma koşullarının en önemlisidir (Edgü,1982,46).

Yukarıda sözü edilen "mizahın ortaya çıkma koşullarını" belirleyen diğer bir etmen ise, onun bir "mizah" olması için, birey ya da toplum tarafından "eyleme yüklenen anlamlandırma" doğrudan ilgilidir -ki bu da yaşam koşullarıyla doğrudan belirlenir ve mizahın, değişik yönlerinin ortaya çıkmasını sağlar.

Mizahı bir sorun olarak incelerken, onun birçok yönden "özel" özellikler gösterdiğini açıkça görebilmekteyiz. Mizahın, ayrı toplumlarda (ya da bireylerde) oluşturduğu "imge"lerle farklıdır. Bu nedenle, mizah belirli yönlere ayrılabilir. Bu yönler ise yergisel, alaycı ve biçimsel olmak üzere üç ana başlık altında toplamak olasıdır.

2.10.1. Yergisel Yönüyle Mizah

‘Uygulanabilirliği (resimde) daha çok, deforme edilmiş, abartılmış "anlatımlar" olarak kendini gösteren resimlerdir. Figürlerin bir mekânda oluşturdukları anlatımlar, eylemleri biçimleri açıklar. Resimsel yergi, mantıksal dizgenin geçerli tek dizge olmadığının bilincine varılmasıyla belirmeye başlamıştır. Buna göre "görsel yergi" bireyin, dış etkenlere karşı biçimsel saptamaları olarak kabul edilebilir.

Yergi, beraberinde estetik dilde çözüm isteyen sayısız sorunu da birlikte getirmektedir; toplumun yaşama süreci ile resmin bağlantısı. Bu bağlantı, içinde taşıdığı işlevler, değişkenlikler ve bunların tümünü birden belirleyen ilişkiler (yasalar, ekonomi, ideoloji, politika ve felsefe eğitim) sonucu ortaya çıkan etmenler olarak, mizahın en önemli yönünü (yergiyi) ortaya koyar.

2.10.2. Alaycı Yönüyle Mizah

Geçirdiği büyük savaşlardan sonra, yerginin yerini, sanki insanlığın bunalımını hafife alan "alaycılığın" aldığı söylenebilir. Yerginin günlük yaşama dönük takındığı acımacısızlığa karşı, alay, daha yumuşak bir tavırla kendini göstermektedir denilebilir. Resim alanında bu, özellikle klasikleşmiş yapıtları konu edinerek belirdi.

Yüzyıllardır alışıla gelmiş "görme biçimleri" yeniden ele alınmış, değişmezlik düşünceleri alt-üst olmuştur. Bu alaycı tutum, klasik biçimleri yeniden yorumlamadan

başka, eski çağların kökleşmiş değer yargılarını da ele alarak, kendisini farklı biçimde ortaya koydu denilebilir' (Batur,1987,226).

2.10.3. Biçimsel Yönüyle Mizah

Görünürde olan "biçimdir". Biçim, konuyu belirler. Salt nesneler arasında kurulan ilişkiler önemlidir ve anlamlandırma, kişiye bırakılmıştır denilebilir. Farklı işlevlere sahip nesneler -ki bunlar, genellikle günlük yaşamda kullanılan malzemelerdir. Ortak amaç için bir araya getirilmesinden ve doğrudan sunulmasından oluşur.

Herhangi bir nesne ve bu nesnenin tamamlayıcısı -karşıt nesne-birlikte anlamlanır. Her biçim etkinliğini kendi boyutları içinde tamamlar. Zıtlık, böyle bir bütünlük içinde belirlenir. Sonuçta nesnelerin kendi aralarında estetik ilişkilerini sarsıp, düşünsel bir "gerilim" oluşturabilir. Çünkü bu yol mizaha ulaşmada temel yaklaşımdır.

Canlandırmalarda oldukça yoğun bir biçimde kullanılan mizahi öğeler incelendiğinde biçim ve harekette uygulanan yöntem ve yaklaşımların önemi dikkati çekmektedir. Bu iki öğe mizahın oluşmasında en önemli etken olarak değerlendirilebilir. Örneğin, mizah içerikli canlandırmalarda biçim söz konusu olduğunda, deformasyon, abartı, karikatüre yakın bir form anlayışı, formda esneme, bir objenin başka bir forma dönüşmesi, görüntüde değişim ve dönüşüm, zıt biçimlerin kullanımı, aykırı malzemelerin bu arada kullanımı, malzemedan kaynaklanan espriler görülmektedir.

Biçime özgü bu uygulamaların izleyiciyi güldürdüğü gözlemlenmiş, bu saptamalar canlandırmalarda yoğun bir biçimde kullanılmıştır ve günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Mizaha ulaşmada en az biçim kadar etkili olan bir diğer önemli öğe ise harekettir. Abartılı hareket anlayışı ile oluşturulan canlandırmalar ister istemez komik bir görüntü oluşturmaktadır. Bedenin hava boşluğunda yürüebilmesi, parçalara ayrılması, geçmesi olanaksız dar alanlardan geçebilmesi, bir anda yok olup sonra tekrar ortaya çıkabilmesi gibi fizik kurallarına ve yerçekimine aykırı bu yapının kullanıldığı görülmektedir' (Ralph,1973,130).

Canlandırma ortamı biçim açısından incelendiğinde, karikatür ile olan yakın ilişkisi dikkati çekmektedir. Güzele değil çirkin ve garip olana ulaşmayı hedefleyen karikatür, vücut oranlarında ya da yüzde isteyerek kabaca çarpıtma, abartma ve

deformasyonu kullanarak komiğe ulaşmayı hedeflemektedir. Karikatüre özgü biçim dilinin canlandırma karakterlerinde de bulunduğu bilinmektedir.

1527-1593 yılları arasında yaşamış ünlü ressam Giuseppe Arcimboldo'nun çalışmalarında görülen biçim dilinin yaklaşık dört yüz yıl sonra Çekoslovakyalı canlandırmacı Jan Svankmajer tarafından kullanılması, bu iki yaratı alanının biçim dili açısından benzerliğinin kanıtıdır. Svankmajer sanki Arcimboldo'nun karikatür formundaki çalışmalarını hareketlendirmiş gibidir.

Resim: 12. Giuseppe Arcimboldo, Jan Svankmajer food

Pek çok canlandırma karakteri, patlak gözleri kocaman burunları ve oransız beden yapıları ile tıpkı bu karikatüre benzemektedir.

Resim: 13. Erdil Yaşaroğlu, kedi gerigeldi

Canlandırmacılar da abartı ve deformasyonun cazibesine kapılarak oluşturdukları karakterlerle mizaha ulaşmaya çalışmışlardır. Çünkü garip biçimli bir karakter kişide gülme hissi uyandırmaktadır. "Canlandırılmış komedideki gelişmeler, animatörler için mevcut hale gelen grafik olanaklarının tanınması ve kullanılmasıyla genişlemiştir. Norman Klein'in ileri sürdüğü gibi. "bu çeşit işler hikâyeyi kinayeli yaparken, yaptıkları ilk iş ritim ve çizgiyi ortaya çıkarmak olmuştur." (Klein, 1993,81).

2.11. Sanat Eğitimi ve Mizah

Hangi Sanat alanı olursa olsun, Eğitim ve Öğretimde alınan bilgiler, yaşam boyunca ihtiyaçlara cevap verebilecek yeterlilikte değildir. Gün geçtikçe yeni bilgilere her zaman ihtiyaç olacaktır. Baş döndürücü hızla yapılan gelişmelere verilen isim ne olursa olsun öğretmenler için önemli olan, bilgiye ulaşmada gelişmekte olan teknoloji ürünlerini, kullanılan yöntem ve teknikleri yerinde kullanabilmektir.

Çağın geliştirdiği en son eğitim teknolojisi ürünlerinin ve geliştirilen yeni eğitim programlarının derste uygulanmasıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olan öğretmen, çalışmalarını daha verimli hale getirebilecektir. Öğretmen, eğitimin her alanında bilen, bildiklerini öğrencilere sağladığı yeni etkileyici eğlenceli bir metotla sunabilen ve öğrencinin neyi, nerede, nasıl bulabileceğinin yolunu gösteren bir önder olmalıdır.

Eğitimde mizah, öğrencilerin derse konsantrasyonunu sağlar ve öğretilenlerin kalıcı olmasını olumlu etkiler. Stres ve anksiyete bireyin biyopsikososyal dengesini olumsuz yönde etkilediği gibi, öğrenmeyi de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle anksiyete düzeyi ve stresörler eğitimciler tarafından kabul edilebilir bir düzeyde tutulmaya çalışılır. Eğitimci tarafından mizahın kullanılması öğrencideki soru sorma ve konuşma korkusunu azaltır.

Sosyal ilişkilerde mizah, daha kalıcı ve güven verici ilişkilerin kurulmasını sağlar. Bireysel yaşamda mizah, kişinin kendini kabul ve kendisiyle barışık olmasını pozitif etkiler. Aile ilişkilerinde mizah, ebeveyn ve çocuk arasında daha gerçekçi tutumları geliştirir ve çocuğun bireysel gelişiminde ailenin olumlu taleplerinin uygulanabilirliğini artırır.

Kuru bilgileri katı bir disiplin içersinde öğrencisine ezberletmeye çalışan öğretmenin yerini; aktivite çalışmalarında kullandığı araç-gereç ve sunduğu öğretim materyalleri sayesinde öğrenciler için eğlenceli bir ortam hazırlayan öğretmen almalıdır.

- Kendi doğrularını tek doğru olarak öğrencilere aktaran ve kabul ettiren öğretmenin yerini; doğrulara ulaşmada öğrencilerine sorgulama imkânı vererek, öğrencilerin düşüncelerini ve yaratıcılıklarını ön plana çıkaran ve sonucu öğrencilerine bulduran lider öğretmen almalıdır.
- Edindiği bilgilerle yetinerek kendisini yeterli bulan öğretmenin yerini; araştıran, gelişmelere uyum sağlayan, sürekli kendisini yenileyen, günün şartlarına uygun bilgi ve teknik donanımına sahip olan ufku oldukça açık öğretmen almalıdır.
- Yukarıdaki öğretmen profiline paralel olarak çağımızın öğrenci tipide değişime uğrayacaktır. Sadece sanat eğitiminde değil eğitimin bütün alanlarında gece gündüz ezberleyerek kuru bilgi ile donanan ve edindiği bu bilgileri nerede ve ne için kullanacağını bilmeyen öğrenci olmamalıdır.
- Sisteme öyle istediği için ezberlemek zorunda olan öğrenci yerine; hangi bilgiyi nereden ve nasıl elde edeceğini bilen, hangi konuda ne kadar bilgiye ihtiyacı olduğunu bilerek araştıran, bulduklarını sorgulayan ve verilenleri direkt olarak kabullenme yerine, kendi düşünceleriyle yoğurduktan sonra uygulama imkanı bulan öğrenci yaratıcı olmanın gülümsemeden, gülmeden geçtiğini anlayacak ve bilgi çağının öğrenci tipi olacaktır. Kısaca öğrenciye 'Öğrenmenin öğretilmesi' esas alan eğitim ve öğretimin verilmesidir.

Mizahın sanat eğitiminde kullanılması ile Eğitimin daha etkili ve kalıcı olmasını sağlayabilir.

Değişik duyu organlarına hitap ettiği için öğrencinin dikkatini çekebilir.

Ulaşılması zor olaylara kolay ulaşma olanağı sağlayabilir.

Öğrenilenlerin uzun süre bellekte kalmasını sağlayabilir.

Öğrenilenleri somutlaştırabilir.

Konuya etkin katılmayı sağlayabilir. Zaman ve mekân sınırlamasından kurtarır.

Öğrenmeyi bireyselleştirebilir.

Öğretme ve öğrenme kaynağının çoğalmasına olanak sağlayabilir.

Aynı konuda birden çok kaynağa başvurma olanağı sunar.

Bir olaya farklı açılardan bakabilme yetisi kazandırır.

2.12. Sanat Eğitiminde Mizahın Sorgulanması

Sanat eğitiminde bilinç ve yaratıcılık kazandırmak adına genç nesiller, çok yönlü bir eğitime tabi tutulmalıdır. Sanat Pedagojisi üzerine öteden beri kafa yoran gelişmiş ülkelerde, teknolojik verilerle, eğitsel yönelimleri buluşturan ve teknolojinin baş döndürücü gelişmelerine karşı tetikte duran ve çok yönlü bir bilgi birikimine sahip bireyler yetiştirilmektedir.

Günümüzdeki gelişimi içerisinde sanat dersleri, bir bakıma bildirişim estetiğine muhtaçtır. Çünkü bu alanda, yeni yaklaşımlar için başka hiçbir alanda bulamadığı ve bulamayacağı kavramları bulabilmektedir. Yeni birtakım yöntemlerle çalışılması sonucu belki de tüm sanat eğitimbilimi uygulaması etkilenecek ve derslerin yapısı tümünden değişecektir. Sanat eğitime yeni yollar açacaktır’(San,1983,197).

Her toplumun bir eğitim düzeni vardır. Zaman içinde varlığını sürdürmek, geçmişteki değerlerini yeniden değerlendirerek geleceğe bağlamak, genç insanlara, deneyim ve bilgi birikimlerini aktarmak, onların da bu birikime katkılarını sağlamak, bu katkılarla toplumun diğer düzenlerini etkilemek, değiştirmek eğitim düzeninin işlevleri arasındadır.

Eğitim düzeni kendi haline bırakılamaz. Bilgilerimiz, bilimimiz, sanatımız, kültürümüz... Değerlendirilmeli, yeniden gözden geçirilmeli, eleştirilmelidir. ‘ Kendini devingen biçimde var etmek isteyen toplum, eğitim düzenine sahip çıkmalı, eğitimi sürekli olarak yeniden değerlendirebilmelidir. Eğitim elbette uzmanca bilgiler isteyen bir işleyişe sahiptir. Eğitimin değerlendirilip gelişmesinde uzmanların görüşleri, çalışmaları önemlidir. Toplumun herhangi bir bireyi olarak, hayatımız eğitim düzeninin içinden geçiyorsa, eğitiliyorsak, değerlendiriliyorsak bu süreç içinde, bizlerde eğitimimizi değerlendirmeliyiz.

Hayatımızın hızlı değişimine yanıt verebilecek devingen yapıya sahip, kendini yenileyebilen, özürlerini, eksiklerini saklamayan, eğitimle ilgili herkesin

değerlendirmelerine, görüşlerine, tartışmalarına açık bir eğitim düzeni, daha faydalı olacaktır. Devingen bir biçimde kendini değişen dünyada, değişen görüş ve bilgilere uyarlarken, toplumun temel değerlerine, insan anlayışına, yaşama biçimine saygılı, yerleşik bir yapısı olabilen bir düzen hayatımızı anlamlı kılabilir.

Her eğitim düzeninin, içinde yer aldığı kültürle birlikte, bir geleneği vardır. Düzen, bu geçmişi yorumlayabilmeli, şimdiki hayatımıza, düşünce, düşünme biçimlerimize ulaştırabilmelidir. Bu geçmiş, canlı yaratıcı bir gelecek beklentisiyle birlikte gitmelidir.

Gelecek boyutu, şimdi ve geçmişle birleşerek üç boyutlu bir zaman anlayışıyla zenginleştirilmelidir. Umut zenginleştirilmelidir, umut vermelidir, bir eğitim düzeni, genç insanın neyi umacağı, gelecekte ne bekleyeceği konusunda ona ışık tutmalıdır.

Bilgiyi öyle aktarılmalıdır ki, eğitim öyle yürütülmelidir ki, eğitimciler (öğrenciler, öğretmenler, uzmanlar...) yaşama sevinci duymalıdır yapmışlarından. Geçmiş yeniden gözden geçirilip, gelecekle olan bağı kurulmalıdır, insan zenginleşmeli, yılgınlığını, karamsarlığını atmalı, bilginin coşkusu yaşamalıdır. Bilginin coşkusu mizahla sağlanabilir ‘ Mizah eğitimi diri tutar. Eğitime can katar. Mizah duygusu olan eğitimciler kendi özür ve eksikliklerini belirler. Araştırmanın, bilgilenmenin, yaratıcı olmanın gülümsemeden, gülmeden geçtiğini anlamışlardır. Hiçbir bilgi, ne denli karmaşık, soyut olursa olsun mizahtan uzak değildir. Zorluk, bu mizah ögesini yakalayabilmektedir’ (İnam,1994, 35).

Yakalandığında, en çetin bir bilgi sorunu dahi bizlere yaklaşır. Bir parçamız olur. Belki ders kitapları sıkıcılıklarını karikatürlerle, ince esprilerle ortadan kaldıracabilecektir. Burada önemli olan mizahın dozunu ayarlayabilmektir. Eğitim düzeni mizah duygumuzu öldürmemelidir. İnsanın en önemli yanısıdır çünkü umutsuzluklardan, sıkıntılardan arınmadır, çaresizliğin yaşama sevinciyle birleşebilmesidir.

2.13. Öğrenme yöntemi ve Önemi

Araştırmacıların bireyler arasındaki farkları araştırmaları sonucunda ortaya çıkan öğrenme stili kavramı, her birey ile ilgili ipucu veren gözlenebilir ve ayırt edilebilir davranışları içerir. ‘Kaplan ve Kies’e (1995) göre, doğuştan gelen bir özellik olarak ortaya çıkan öğrenme stili, yaşam boyu kolayca değişmeyen ancak bireyin yaşamını

değiştiren bir kavramdır. Yürürken, yataarken, otururken, konuşurken, oynarken, yazarken bireyi etkiler ve bu özelliklere göre eylemler yapılır (Boydak, 2001). Ayrıca, nasıl çalışılacağına öğrenilmesinde de öğrenme stili çok önemli bir yeri vardır.

Öğrenme stili kavramı, ilk kez 1960 yılında Rita Dunn tarafından ortaya atılmıştır. Bu yıldan itibaren de üzerinde sürekli araştırmalar ve çalışmalar yürütülmüştür. 1980'li yıllardan sonra da öğrenme stili ile ilgili araştırmalar gerek sayı gerekse nitelik açısından artmıştır' (Babadogan,1995, 56).

Araştırmacılar öğrenme stillerini değişik biçimlerde tanımlamışlardır. Öğrenme sürecini temel alarak deneyimsel öğrenme kuramını (experiential learning theory) geliştiren ve birçok çalışmaya kaynak olan Kolb, öğrenme stilini, bireyin bilgiyi alma ve işleme sürecinde tercih ettiği yollar olarak tanımlamıştır (Jonassen ve Grobowski,

‘Öğrenme stilini deneyimsel öğrenmede bireyin yeteneklerini kullanmadaki tercihi ile açıklayan Kolb’a göre, öğrenme stiline farklılıkların nedeni, geçmiş yaşantılardaki deneyimlerden ve çevresindeki beklentilerden kaynaklanmaktadır. Bunlara ek olarak, aile, okul, çalışılan iş yerindeki deneyimler bireyleri etkilemektedir. Öğrenme sürecini temel alarak öğrenme stili ile ilgili bir model geliştiren İngiliz araştırmacılar Honey ve Mumford, öğrenme stilini bireyin öğrenme etkinliklerindeki tercihleri ile ilgili olarak açıklamışlardır. Onlara göre öğrenme stili, öğrenmeye bireysel yaklaşımdır.

Honey ve Mumford’a (1982) göre, kimi öğrenciler, bu öğrenme eğilimlerinden tek birini tercih ederken, kimi öğrenciler ise, bunlardan birkaçına yönelik güçlü bir tercih gösterebili’ (Ülgen,1995,68).

Öğrenme stilleri ile ilgili yoğun çalışmaları olan ve bireyin öğrenmeye yönelik tercihleri ile ilgili bir model geliştiren Dunn ve Dunn’a (1986) göre, her kişi bir parmak izi gibi kendi öğrenme stiline sahiptir. Öğrenme stili, her bir öğrencinin yeni ve zor bilgiyi öğrenmeye hazırlanırken, öğrenirken ve hatırlarken ayrı ve kendilerine özgü yollar kullanmasıdır.

Öğrenmeye yönelik tercihleri temel alan bir başka modeli geliştiren Grasha (1996), öğrenme stilini, öğrencinin bilgiyi edinme sürecinde yeteneğini ve öğrenme deneyimlerini bir araya getirmesi olarak tanımlamıştır.

Gelişmiş bilişsel becerileri temel alan öğrenme stilleri modeli geliştiren Keefe (1990), öğrenme stilini, öğrencinin nasıl öğrendiğini, nasıl algıladığını, öğrenme

ortamıyla nasıl etkileşimde bulunduğunu ve bu çevreye yönelik tepkilerin neler olduğunu belirleyen duyuşsal, bilişsel ve fizyolojik davranış özellikleri olarak tanımlamıştır.

Gregorc Stil Sınıflaması”nı (Gregorc Style Delineator) geliştiren Gregorc (1985) ise, öğrenme Stilinin, ruhun ve kimi zihinsel niteliklerin göstergesi olan dışsal davranış, özellik ve durum olduğunu belirtmektedir (Açıkgöz, 1996,32).

Gregorc, insanların gerçek stillerinin belirlenebilmesi için onların kendileri gibi davranmaları gerektiği görüşündedir (Jonassen ve Grobowski, 1999).

Gregorc’un geliştirdiği modeli temel alan Butler’a (1987a) göre öğrenme stili, semsiye niteliğinde, bir bireysel öğrenme farklarını ortaya koyan genel bir kavramdır. Her bireyin farklı kişisel stilleri vardır. Bunlar; giysileri, dinlediği müzik, seçtiği renkler, arkadaşları, sosyal gruplar gibi konularla ilgili olabilir. Bu farklı bireysel stiller, bireyin öğrenme stilinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Başka bir deyişle, düşünceleri, deneyimleri ve duyguları ile oluşturulan bireysel stil, öğrenme stilini de hazırlamaktadır’(Butler,1987,86).

Bu tanımlardan yola çıkılarak öğrenme stili, her bireye özgü olan bireyin öğrenmeye yönelik eğilimlerini ya da tercihlerini gösteren özellikler biçiminde tanımlanabilir. Yapılan araştırmalar, bireylerin baskın olan bir öğrenme stilinin yanında bir başka öğrenme stilinin de olduğunu göstermektedir. Yani, bir bireyin bir ya da daha çok öğrenme stili olabilir. Bireyin birden çok öğrenme stili olduğunda, bunu kullanma dereceleri değişebilir (Temel, 2002,88).

Öğrenme stilinin bilişsel, duyuşsal ve çevresel yönleri vardır. Bilişsel öğeler, bilgi işleme sisteminin içsel denetimi ile ilgilidir ve bu öğeler eğitim ile değiştirilebilir. Verilen eğitim sisteminde ise öğrencilerin eğitime sevdinilmesi eğitimin eğlenceli ve zevkli hale getirilmesi ve bunun belli bir disiplin içinde verilmesi gerekir. Duyuşsal ve çevresel öğeler ise, bireyin tercihinine dayalıdır ve hem yetiştirme hem de öğretimsel eşleştirme stratejilerine yanıt verir (Açıkgöz,1996,47).

Öğrenme stili bireyin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Birey kendi öğrenme stilini bildiğinde, öğrenme sürecinde bu stili devreye sokacaktır. Böylece, hem daha kolay, hem daha çabuk öğrenecek ve büyük bir olasılıkla öğrenme sürecinde başarılı olacaktır (Biggs,2001,102).

‘ Bireyin öğrenme stilini bilmesinin başka bir yararı, etkin bir sorun çözücü durumuna

Gelmesidir. Birey karşılaştığı sorunları çözmede ne kadar başarılı olursa, o ölçüde yaşamını etkili kılabilir

Bireylerin öğrenme stillerine uygun alanlarda eğitim görmeleri onların verimini artırmada etkilidir. Öğrenme stili ile bağdaşmayan ya da çok az uyuşan bir alanda öğrenim gören bir kişinin güven ve başarısında, sonuçta da kaygı düzeyinde değişiklikler olabilir. Ayrıca, öğrenme stili bir bireyin neden bir başka insandan farklı öğrendiği konusunda bilgi verir' (Fidan,1986,59).

'Bireyin öğrenme sürecini denetim altına almasını sağlar. Bu ise, oldukça önemlidir. Çünkü öğrenmeyi öğrenmede en önemli göstergelerden birisi, bireyin kendi öğrenme sorumluluğunu üstlenebilmesidir.

Bunun için, öğrenme stiline ne olduğunu bilmesi ve bunu öğrenme sürecine eklemesi gerekir. Böylece, birey başkalarından yardım beklemeden sürekli değişen ve artan bilgiyi elde edebilir' (Güven, 2004, 68).

2.14. Öğretim Stratejisi olarak mizahın kullanılması

Son yıllarda, eğitim sistemi içerisinde öğrencilerin nasıl düşündükleri ve nasıl öğrendikleri, üzerinde tartışılan konular arasında yer almaktadır. Özellikle "bilgi toplumu" olarak adlandırılan çağımızda, bireylerin araştırma yapabilme, sorun çözebilme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme gibi çeşitli düşünme yollarını bilme ve uygulayabilme, öğrenme sürecinde etkin olma gibi birçok niteliğe sahip olmaları gerektiği düşüncesi, düşünme ve öğrenmenin nasıl gerçekleştiği konularını ön plana çıkarmıştır.

'Bireylerin nasıl düşündükleri, nasıl öğrendikleri ve bunlara etki eden etmenlerin ne olduğunun bilinmesinin, etkili öğrenme ve sağlıklı düşünme sürecini kolaylaştırması beklenmektedir. Bu açıdan bakıldığında bireylerin nasıl öğrendiği ile ilgili boyutta öğrenme stili, nasıl düşünmesi gerektiği konusunda ise olaylara veya konulara farklı açılardan bakarak düşünme kavramı, bu soruların en azından bir kısmının açıklanmasına yardımcı olabilir. Bilgi toplumu, bireylerin birçok niteliğe sahip olmalarını gerektirmektedir. Bu nitelikler arasında araştırma yapabilme, sorun çözebilme, yaratıcı düşünme, Mizahi bakış, eleştirel bakış gibi çeşitli düşünme yollarını bilme ve uygulayabilme yer almaktadır.

Eğitimin bu niteliklere sahip bireyleri yetiştirebilmesi öğrencilerin öğretme-öğrenme sürecinde daha etkin olmalarıyla olanaklıdır. Bu da öğretimin farklı öğrenme stiline sahip öğrencilere uyumunun sağlanmasını gerektirmektedir. “Öğrenme stili”, bireyin öğrenmeye yönelik eğilimlerini veya tercihlerini gösteren özelliklerdir. Eğitim sürecinde bireyleri kazanmaları beklenen ve öğrenme stilleri kadar önemli olan bir başka kavram, en genel biçimiyle, üst düzeyde bilişsel becerileri gerektiren, karmaşık ve kapsamlı bir süreç olarak tanımlanan olaylara olumlu bakabilme yani “mizahi düşünme biçimidir.

Bu sürecin, bireylerin hem akademik hem de günlük yaşamları için önemli ve gerekli olduğu kabul edilmektedir. Öğrenme stili, yaşamın her anında davranışları etkiler ve bu özelliklere göre eylemler yapılır. Öğrenme stillerinin taşıdığı bu niteliklerin, bireylerin eğitimi üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Bireylerin öğrenmede başarılı olmaları kendi bilişsel süreçlerinin bilincine varabilmesi ile olanaklıdır. Bu kapsamda da bireylerin kendi öğrenme stillerini bilmesi önemlidir. Kendi öğrenmesinin farkında olan bireyler hem akademik hem de günlük yaşamda başarılı olabilmektedir’ (Güven, 2004,72).

Öte yandan, eğitimin amaçlarından birisinin, sürekli düşünen, düşüncelerini yaşama geçirerek bireysel ve toplumsal gelişimi sağlayacak bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir.

Bireylerin bu becerilere sahip olması ise, ancak bilinçli bir çaba ve düzenlemeyi gerektirir. Bu yönüyle Mizah düşünme de, tüm bireyler için hem akademik hem de günlük yaşamlarında gerekli ve önemlidir.

Öğrenme stilleri ile sanat eğitiminde mizahın bir öğretim stratejisi olarak kullanılması ile eğitime genel bir bakış sağlayan bu çalışmada, kuramsal açıdan bu iki kavram arasında bir ilişkinin olabileceği üzerinde durulmuştur. Bir diğer deyişle, hangi öğrenme stiline sahip öğrencilerin hangi düzeyde, hangi düşünme becerisi ya da eğilimine sahip olduklarına ilişkin ayrıntılı bir araştırma yapılarak eğitimde yeni bir metot olarak kullanılması amaçlanmaktadır.

2. 15. İlgili Araştırmalar

Bozkurt 1989, Çağdaş Resimde Mizah Bu raporda, "Çağdaş Resimde Mizah" başlıklı konu iki ana bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde, mizahın sorunu olarak ele alınmış, birey ve toplum yaşamındaki önemi, nedenselliği ve işlevselliği çağdaş yaşam koşullarıyla bütünleştirilerek irdelenmiştir. Bu çalışmada amaç, mizahı kavram olarak ele alıp, o'nun dış dünyadan kaynaklanan değişkenliğinin ve bu değişkenliğin birey (ben) üzerinde nasıl biçimlendiğidir.

İkinci bölümde, mizahın resimlerde nasıl ortaya konduğu (tüm çalışmalarım genelinde), resimlerin temelini oluşturan konunun, değişik yönleriyle nasıl biçimlendiği ve bu biçimlenmeyi oluşturan sosyo-psikolojik yapı; bu yapıya doğrudan etki eden koşulların nedenselliği üzerinde durulmuş, resimlere, kuramsal ve teknik çözümlemelerine ayrı ayrı değinilerek sonuca gidilmeye çalışılmıştır. Bir Öğretim Stratejisi olarak Sanat eğitiminde Mizahın Kullanımına yönelik olarak Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri ile ilgili araştırmadaki bazı bölümlere (Mizahın Derse ve Çalışmalara Katkısı, İşlevi ve öğretim yöntemi olarak kullanılmasına yönelik) kaynak oluşturulması açısından faydalı olacaktır.

Güneri, 2008, Sanat Alanı olarak Mizah: Sanat, Mizah, Karikatür İlişkisi ve Türkiye den üç Örnek Araştırmada geçen temel kavramlar, gerek yurtiçi çalışmalarında olsun, Gerekse yurtdışı çalışmalarında olsun günümüze kadar yeterli düzeyde incelenmemiştir. Söz konusu kavramlardan araştırmanın özellikle üzerinde durduğu ‘mizah’, gerçek anlam ve içeriğinden çok uzaklaştırılmış, yanlış ya da eksik sayabileceğimiz pek çok anlamla bağdaştırılmıştır. Bir sanat alanı olarak kabul ettiğimiz ‘mizah’, araştırma içerisinde sanat ve karikatürle birlikte ele alınıp irdelenmiştir. Böylece sanat-karikatür-mizah üçlüsü arasındaki ilişki hakkındaki belirsizlikler çözülmeye çalışılmıştır. Araştırma ilköğretim müfredat konularından birisi olan karikatür konusuna kaynak oluşturacaktır. Çalışmalar öğrencilerin mizah anlayışlarını ve yaratıcılıklarının ortaya çıkarılması açısından faydalı olacaktır.

Huss ve Blumer, (2008). Mizah Hakkında Ciddileşme Zamanı: İkinci Kademe Öğretmenlerinin Öğretim Stratejisi Olarak Mizahı Kullanmaya Yönelik Tutumları

Bu çalışmanın amacı, ikinci kademe öğretmenlerinin etkili öğretim yönteminde mizahı kullanma yaklaşımlarını araştırmaktır. Araştırmada kullanılan metot Başarılı, bir okul

bölgesini temsil eden 10 tane ikinci kademe öğretmeniyle pedagojik bir araç olarak mizahın kullanımıyla ilgili röportaj yapılmıştır. Çünkü bu çalışma aktörlerin algıları ve yorumlarıyla ilgiliydi ve geleneksel yorumlamaya dikkat çekmiştir. Ölçüt tabanlı seçimle, katılımcılar en iyi öğretme uygulamalarıyla uzmanlıkları dikkate alınarak seçilmiştir ve okul bütün akademik alanlarda ortalamanın üzerinde sonuçlar elde edilmiştir.

Açık kodlama görüşme dokümanları öğretmenlerin mizahı sınıf ortamını daha eğlenceli bir hale getirdiğini, öğrencilerin içerik bağlantılarını daha kolay anladığını ve onları rahatlattığını ortaya çıkarmıştır. Öğretmenler, mizahın öğretmenin profesyonel güvenilirliğini artırma ya da azaltma konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Katılımcılar hem uygun hem de uygun olmayan mizah türlerini tanımlamışlardır. Veri toplama ve analiz yöntemi olarak öğretmenlere sınıfta mizah kullanımına dair tutumlarını inceleme, sosyal iletişim ve mizahın avantajları konusunda görüşmeler yapılmış ve kodlanmıştır.

Banda kaydedilmiş bir tematik analizindeki röportajlardan, beş kapsayıcı kategori ortaya çıkmıştır.

1) Mizah ve Sınıf atmosferi; 2) Mizah ve İçerik Bağlamı; 3) Mizah ve Öğrenci Rahatlığı; 4) Espri ve Öğretmen Güvenilirliği 5) Uygunluk mizahı. Sonuç olarak ikinci kademe öğretmenlerinin günümüzdeki çalışmaları birçok karakteristik etkili öğrenme biçimleriyle içselleştirilmiştir. Bazıları mizahı etkili öğrenme çerçevesinde ilişkilendirse de, sonuç olarak öğretmenler mizahı pedagojik bir alet olarak görmektedir. Katılımcılar öğrencilerini güldürmenin onları nasıl derse motive ettiği ve ders içi katılımlarını artırdığını fark edilmiştir. Fakat ders içinde kullanılan mizah seviyeli ve ders içeriğine uygun olması gerektiği konusunda görüş belirtilmiştir.

Serious, About Humor Attitudes Of Secondary Teachers Toward The Use Of Humor As A Teaching Strategy (Mizahı ciddiye almak ilk öğretim ikinci kademe öğretmenlerinin bir öğretim stratejisi olarak mizahı kullanma metotları) ilk okul öğretmenlerinin sınıf içinde mizahı kullanımı ile ilgili algılama araştırmalarının sosyal etkileşim içindeki durumlarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Araştırma Tezin konusuyla paralellik göstermesinden dolayı ve yurt dışında araştırılmış olan bu makalede nasıl bir sonucun ortaya çıktığı, kültürler arasındaki farklılıktan kaynaklanan sebepler, sonuç ve önerileri araştırmaya kaynak oluşturması açısından faydalı olacaktır.

(Çapanoğlu, 1970), Basın Tarihimizde Mizah dergileri kitabı, Literatür taramasına dayalı olarak yapılan bu araştırmada Türk inkılâbından sonra mizahın gerçek bir hüviyet alması ve o dönemde yayınlanan mizah dergilerinin içerik ve genel bilgileri yer almaktadır. Türk mizah tarihinden kronolojik olarak birer örnekle açıklanarak basın tarihimize toplu olarak ilk defa mal edilmiştir. Araştırma tezin kavramsal çerçeve bölümüne kaynak oluşturulması açısından faydalı olacaktır.

(Özkan, 2005), Mizahın Gücü kitabı, mizahın, zekâdan kaynaklanan bir oyun olması ve mizahın ne denli güçlü bir yapı olduğunu vurgulamak istenmiştir. Tüm toplumlarda mizahın zaman zaman bir savunma mekanizması, zaman zaman da bir saldırı nesnesi olarak kullanma ihtiyacı hissetmişlerdir. Yıllardan beri yönetenler ile yönetilenler arasındaki çelişki ve anlaşmazlıktan kaynaklanan bu konuların mizaha kaynak olmasına yer verilmiştir. Araştırma tezin mizahın olumlu ve olumsuz yönleri sorusuna kaynak oluşturulması açısından faydalı olacaktır.

(İnam,1994), Mizahın eğitimdeki yeri, ile ilgili makalesi mizahın genel tanımı mizahın sanat eğitimindeki yeri ve önemi, Sanat ve mizah ilişkisi Mizahın sanatla, resimle ve müzikle de dile getirildiğinde, baktığı dünyayı nasıl farklı görebildiği Mizahın sanatla birlikte gerçekliği yaratıcı biçimde algılamaya katkıda bulunabildiğini kültürümüzün köklerinde yatan mizah duygusunun çok köklü bir geçmişi olduğunun önemi vurgulanmıştır. Araştırma mizahın öğretim yöntemi olarak kullanılması ile eğitim ve öğretime katkısı, öğrenci davranışları, sınıf yönetimi, öğrencilerin çalışmalarına katkısı bölümlerine kaynak oluşturulması açısından faydalı olacaktır.

Eğitimde ve sanat eğitiminde mizaha ilişkin yapılan literatür araştırmalarında doğrudan mizaha ve sanat eğitiminde bir öğretim stratejisi olarak kullanılmasına yönelik yeterince kaynak bulunamamıştır. Bu alana ilişkin olarak araştırmaların genişletilmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Bulunan yeni öğretim stratejileri ile eğitime katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 3

Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada "bir Öğretim Stratejisi olarak sanat eğitiminde Mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın amacına bağlı olarak nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır, öğretmen ve öğrencilerin görüşlerini saptamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3. 2. Çalışma Evreni

Bu araştırmanın çalışma evreni Ankara'nın Sincan ve Çankaya ilçesinde bulunan toplam 13 resim öğretmeni ve 100 öğrenciden oluşmaktadır. Öğretmen ve öğrencilerin demografik bilgileri aşağıda verilmiştir.

Sincan İlçesinde bulunan, İlyerel Meclisi İlköğretim okulu görsel sanatlar öğretmeni Ünzile Çam, görüşülen öğrenci sayısı (10). Özkent Akbilek İlköğretim Okulu görsel sanatlar öğretmenleri Nesibe Yakut, Fatma Yetik, görüşülen öğrenci sayısı (15). Cumhuriyet İlköğretim Okulu görsel sanatlar öğretmenleri Başak Aygüneş, Ferit Ünver görüşülen öğrenci sayısı (15). 100. Yıl, ilköğretim Okulu görsel sanatlar öğretmenleri Meryem Türkoğlu, Nurgül Erbay görüşülen öğrenci sayısı (10).

Çankaya ilçesinde bulunan Namık Kemal İlköğretim Okulu görsel sanatlar öğretmeni Rabia Özçelik görüşülen öğrenci sayısı (10). Mimar Kemal İlköğretim Okulu görsel sanatlar öğretmeni Arzu Gökalp, görüşülen öğrenci sayısı (15). Sarar İlköğretim Okulu görsel sanatlar öğretmenleri Gülay Ece, Öznur Ekşioğlu görüşülen öğrenci sayısı (15). Tevfik İleri İlköğretim Okulu görsel sanatlar öğretmenleri Nevin Özok, Aynur Zilkaya görüşülen öğrenci sayısı (10).

Öğretmenlerin Demografik Bilgilerinin Dağılımı

Tablo: 1

(N=13)

Cinsiyet	N	%
Erkek	1	92,3
Kız	12	7,7

Öğrencilerin Demografik Bilgilerinin Dağılımı

Tablo: 2

(N=100)

Cinsiyet	N	%
Kız	50	50
Erkek	50	50

Tablo:2.

Sınıf Düzeyi

N

%

6.Sınıf	20	20
7.Sınıf	50	50
8.Sınıf	30	30

3. 3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Yarı yapılandırılmış görüşme formu

Görüşme formu ile ilgili olarak literatür taraması ve bu konuyla ilgili kaynaklar incelenmiş eğitim bilimleri uzmanlarından ve alan uzmanlarından görüş alınmıştır, 1 öğretmen ve 20 öğrenci ve ile görüşme yapılarak, soruların anlaşılabilirliği gözden geçirilmiştir. (Meriam,1988).

Çankaya ve Sincan bölgesindeki İlköğretim Okullarında görev yapan 13 öğretmen ile birebir görüşme yapılmıştır. Toplam 100 öğrenci ile de beşerli gruplar oluşturulmuştur. Görüşmeler 30-40 dakika sürmüş, araştırmacı tarafından notlar alınmıştır. Öğretmen ve öğrencilerin ders esnasında karşılaştıkları problemler ve öğretmenlerin kullandıkları eğitim yöntemleri ve alan uzmanlarından ayrıntılı olarak açıklamalar beklenmiştir. Araştırmacılar geçmişteki olaylar ve deneyimlerle ilgilendiğinde görüşme yönteminin etkili olduğunu bildirmektedir. Bu çalışmada "Bir Öğretim Stratejisi olarak sanat eğitiminde Mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin ortaya çıkarılması için yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir.

3. 4. Verilerin Analizi

Görüşme formundan elde edilen bilgiler incelenmiş ve verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak veriler kodlanmış (coding), sonra bunlar sınıflandırılarak temalar belirlenmiştir. Belirlenen temalara ve kodlara göre veriler analiz edilmiş ve araştırma yazılırken aynı temaların geçtiği görüşme formları birlikte gözden geçirilmiştir. Görüşme formundan elde edilen veriler üzerinden yorumlanmıştır.

BÖLÜM 4

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmada ele alınan alt problemlerin test edilmesine ilişkin bulgular sunulmuş ve bu bulgulara dayanılarak yorumlar yapılmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum

Birinci alt problem: Görsel sanatlar dersinde Bir Öğretim Stratejisi olarak sanat eğitiminde Mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir? Şeklinde ifade edilen sorunun yanıtına ilişkin elde edilen bulgular bu başlık altında ele alınmıştır.

4.1. Mizahın Kullanım Sıklığına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

Mizahın kullanımına yönelik olarak; Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu öğrenciler sıkıldığında dikkat çekmek için kullandıklarını belirtirken, öğrencilerin bir bölümü öğretmenlerinin dersi sevdirmek ve zevkli bir ortam yaratmak için kullandıklarını belirtmektedir. Öğretmenlerin birçoğu öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları ve zevkli bir ortam yaratmak için kullandıklarını, dersi tekdüzelikten kurtararak renklendirmek ve öğrencileri derse dahil ederek öğrencilerin kendilerini ifade edebildikleri zevkli bir ortam oluşturmak için kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin verdiği cevaplar öğretmenleri destekler niteliktedir.

- (Öğrenci K.L.) Öğretmenlerimiz mizahı, fırsat buldukça konuyu anlatırken ve örnek verirken kullanıyor.

-(Öğretmen N.R): Öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları için, daha samimi bir ortam yaratmak için kullanırım.

-(Öğretmen S.T): Dersi sevdirmek ve zevkli bir ortam yaratmak için kullanıyorum. Mutlu olduklarında derste anlatılan şeyleri unutmadıklarını tekrar tekrar anlattıklarını ve öğretmenlerine güvendiklerini fark ettim.

Konuyla ilgili bir araştırmada ise: Etkili bir öğretmen, sınıfı başarılı bir şekilde organize eden, eğitimi uygulayan ve öğrenci gelişimini denetleyen kişi olarak tanımlanmaktadır. Öğrencileri güldürme eğilimi, bir öğretmenin standart listesinde yer alması muhtemel olmayan bir özelliktir. Çağdaş öğretmenlerden çoğu öğrencileri eğlendirmeden ziyade onları eğitim ortamına dahil etmenin daha çok önemli olduğuna inanmaktadırlar. Eğitimdeki eğlence bir gölge olay, yan ürün olmalıdır kendisi amaç olmamalıdır eğitime yol gösteren bir rota işlevinde olmalıdır. Araştırma sonucu mizahın öğrencileri motive edebileceğini ve öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştıracağını ve bilgiyi hafızada tutacağını ileri sürmüştür.

Bazı öğretmenler ise, öğrencilerle samimi ilişkiler kurmak ve dikkat çekmek için kullandıklarını belirtirken, bazı öğrenciler ise “espri anlayışları çok eski ve kötü hocalarımız var yapmasalar daha iyi olacak” şeklinde cevap vermişlerdir. Bazı öğrenciler ise öğretmenlerinin mizah kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin çoğu genelde mizahı kullandıklarını ifade ederken, azda olsa bazı öğrenciler tarafından, yapılan mizahın anlaşılmadığı ya da gerçekten kullanılan mizahın kötü olduğu ortaya çıkmaktadır.

-(Öğrenci Ç.Ü):Öğretmenimiz her ders aynı şeylerden bahsedip duruyor komik olduğunu zannediyor. Anlattığı şeylere sadece kendi gülüyor. Bizde onun gülüşüne gülüyoruz.

-(Öğrenci V.L):7.sıradaki kalksın -Hocam her hafta 7 diyorsunuz hep ben kalkıyorum

-İyi söyle o zaman annene gömleğini omoyla yıkamasın

-(Öğrenci, B.M.)-Oğlum resim defterin nerde senin -Evde kaldı öğretmenim-
Sen niye geldin ?-Her ders aynı şey.

Eğitimdeki mizah kullanımı çok ince bir çizgi aslında kullanılan tüm materyaller ve detaylara dikkat etmek gerekir. Kullanılan mizah öğesinin zamanlaması verdiği mesaj ve öğrenci seviyesine uygunluk mizahın etkili olmasındaki önemli noktalardır. Derste sık sık espri yapılırsa öğrenciler dersi ve öğretmeni önemsiz bulabilirler. Mizahın derste

aşırı kullanımı öğretmenin öğrencinin gözünden düşmesine ve ona olan saygısının azalmasına neden olabilir.

Bulgulara göre, Mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri şu şekildedir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu mizahı kullandıklarını kullanma sebeplerini ise şu şekilde açıklamaktadırlar. Genelde derste öğrenciler sıkıldıklarında zevkli bir ortam oluşturarak öğrencilere öğretilmesi gereken bilgilerin verilmesi amaçlanmaktadır. Bazı öğrenciler ise mizahın kullanılmadığını kullanıldığında ise öğrenciyi rahatsız ettiği ortaya çıkmaktadır.

4.2. Mizahın Kullanıldığı Zamanlara Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

Mizahın Kullanıldığı Zamanlara Yönelik olarak; Öğretmenlerin çoğu mizahın kullanıldığı zamanlar sorulmuş cevap olarak en fazla Spontane, fırsat buldukça konuyu anlatırken, örnek verirken, derste ilgi çekmek için öğrencilerin dikkatleri dağıldığında sıkıldıklarında, dikkatleri tekrar derse yoğunlaştırmak için kullandıklarını belirtmişlerdir diğer bir görüş ise her derste birkaç kez kullanıyorum şeklindedir.

Öğrencilere göre ise, mizahın kullanıldığı zamanlar çeşitli olmakla birlikte en fazla konu anlatılırken örnek verirken kullanıldığı yönünde, Bazı öğrenciler ise öğretmenler mutlu olduğu günlerde daha çok mizah kullanıyor şeklinde cevaplar vermişlerdir. Verilen cevapların genelindeki cevap mizahın ders esnasında kendiliğinden geliştiği planlanmadığı ortaya çıkmaktadır.

-(Öğretmen H.B) Mizahı planlamıyorum doğaçlama, o anki duruma göre aklıma geldiğinde, mizah anlık gelişiyor zaten, sınıfın o anki atmosferine göre şekilleniyor. Bazen komik olmayan şeylere bile gülebiliyoruz.

-(Öğretmen B.A.) konuyla ilgili o an oluşan espriler anılar, bir defasında konumuz natürmort öğr. Öğrencilerin resimlerini kontrol ediyordum bir öğrenciye bunu değişik bir renge boya demiştim oda kafasını kaşıyarak öğretmenim değişik hangisi demişti.

-(Öğrenci S.A):Bir defasında öğretmenim hangi boyayla boyayacağız demiştim oda filli boyayla demişti. Şimdi böyle anlatınca komik olmuyor ama on gülüyoruz.

Buna ek olarak öğrencilerin bir bölümü: Öğrenciler sıkıldığında, arkadaşlarımız konuşmaya başladığında, bir kısmı uyumaya başladığında derste ilgi çekmek için ses tonunu yükseltiyor farklı bir soru soruyor bazen de hiç kıpırdamadan duruyor susmamızı bekliyor şeklinde cevaplar vermişlerdir.

-(Öğretmen F.Ü):Ders aralarında öğrencilere takılırım hikâyeler ve çeşitli örneklerle gelişebilecek mizah öğeleri kullanırım. Dikkatleri dağıldığında yüksek sesle bazen şarkı söylerim sonra onlarda eşlik etmeye başlar. Bazen Portre çalışmalarında normal duruş yerine bir öğrenciyi çıkartıp farklı el hareketleriyle duruşunda espriler kullanırım. Teknik öğretirken (guaj boya, sulu boya)bazı teknik noktaları mizahi olarak vurgulayınca daha akılda kalıcı oluyor sulu boya için sulu domates çorbası kıvamında guaj boya için macun gibi vb. şeyler kullanırım.

Benzer bir araştırmada:‘Eğitsel mizah öğretilen bir konuyu aydınlatmalıdır ve öğretmenler daha sonra Kahkaha azaldıktan sonra konuyu açıklamalıdır. Bu durumda mizah kullanımının, öğrenme için iki tane kuramsal avantajı vardır. Birincisi, mizahın kavram materyalini hatırlamayı artırma yeteneğidir. Öğrenme bilginin hatırlanmasını gerektirmektedir. İkincisi mizahın dikkati ve ilgiyi yükseltme yeteneğidir. Mizahtan sonra kavramı tekrar açıklama bilgiyi güçlendirir ve öğrenmeyi artırır’(John A. Banas, 2011,15).

Bazı öğrenciler ise “Derse yoğunlaştığımız için mizah kullanılmıyor, ders daha çok uygulamalı geçtiği için derste işimizle uğraşıyoruz. Çizime odaklandığımız için mizah kullanılmıyor öğretmenimizde çizim yapıyor çizdiğimiz resimleri eleştiriyor. Yardım ediyor nasıl düzeltmemiz gerektiğini anlatıyor” şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Bulgulara göre, Öğretmenlerin çoğu mizahın kullanıldığı zamanlara yönelik olarak en fazla Spontane, fırsat buldukça konuyu anlatırken, örnek verirken mizahın kendiliğinden geliştiği ortaya çıkmaktadır. Ve farklı materyaller kullanılarak dersin zenginleştirilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Bazı öğrenciler ise, mizahın kullanılmadığını belirtmişlerdir.

4.3. Mizahın Konuyla İlişkisi ve Kullanımında Dikkat Edilmesi Gerekenlere Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

Mizahın Konuyla İlişkisi ve Dikkat Edilmesi Gerekenlere yönelik olarak: Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, Bazen konuyla ilişkili bazen değil, o gün sınıf ortamında yaşadıkları olaylara göre kullandıklarını belirtmişlerdir.

-(Öğretmen, F.L.) Mizahın önceden planlanabileceğini düşünmüyorum bu ders esnasında kendiliğinden gelişen bir şey, mutlaka dersle ilgili olması da gerekmez anlattığınız konuyu desteklemesi ve hatırlanmasını sağlaması dersin verimliliği açısından yeterli olacaktır.

-(Öğretmen, K.T.) Ders esnasında kullandığım kaynakların tümünü bir şekilde dersle bağlantılı hale getirmeye çalışırım şeklinde görüş belirtmiştir.

Bazı öğrenciler öğretmenlerin kullandıkları mizahın konuyla ve dersle ilişkili öğrenmenin etkin ve kalıcı olmasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Bu da öğrencilerin ders esnasında kullanılan mizahın tümünün dersle ilişkili olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Bir diğer öğrenci gurubu ise yapılan mizah konuyla ilişkili değil şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlerin mizah kullanımında dikkat edilmesi gereken konusunda yapılan espriye dikkat ettiklerini ifade ederken, Bazı öğrencilere kullanılan mizahın öğrenciyi rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Bu araştırmayı destekleyen diğer bir görüş ise eğitimcilerin ders içinde kullandıkları mizah türleri dersin daha etkili ve uygun bir ders işlemeye katkısı bulunabilir ve sınıf içinde hoş bir hava oluşturabilir. Tam tersi bir durumda ise kötü sonuçlar doğurabilir.

-(Öğretmen, S.H.) Mizah çok ince bir çizgi bazen nokta atışı yapabilirsiniz. Bazen de tek bir kelimeyle her şeyi mahfede bilirsiniz. Özellikle öğrencileri rencide edici söz ve davranışlarda bulunmamak dikkat etmek gerekir.

-(Öğretmen, Ö.F.) Ders sırasında kullanılan mizahın öğrencilerin seviyesine uygun olmasına dikkat ediyorum. Öğretmenliğimin ilk yıllarında bunu fark etmiştim deneyimli olmadığım için farklı teknikler kullanıyordum. Öğrencilerin seviyesine uygun olmaya biliyordu bu da anlatılan şeylerin havada kalmasına sebep oluyordu.

Bazı öğretmenler ise mizahın kullanılmasının uygun olan ve uygun olmayan yanlarının olduğunu ifade etmişlerdir. Cevapların çoğunda eğitimciler mizahın dersin ana konusundan ayrılmaması gerektiğini tavsiye ettiler. Öğretmenler yaptıkları espriler dış görünüşten, kişilere has özelliklerden veya kültürel farklılıklardan ayrıştırılmalıdır. Daha genel açık uçlu mizah türleri kullanmak daha verimli olacaktır. Sınıf içerisinde öğrenciye yapılan bir şaka diğer öğrencilerin eline koz verebilir her defasında tekrarlanınca o kişiyi rahatsız edebilir. Buda öğrencinin dersten ve öğretmenden uzaklaşmasına sebep olacaktır.

Derste kullanılan mizahın öğrenciler tarafından farklı yorumlara açık hale getirilmeden kullanılmasına dikkat etmek gerekir. Bir diğer dikkat edilmesi gereken konu ise kullanılan mizahın öğrenci ve öğretmenler tarafından sık sık tekrarlanmaması uzatılmaması öğrencilerin dersten kopmamasına dikkat edilmesi gerekir. Aksi bir durum söz konusu olduğunda ve bu sık sık tekrarlandığında öğrencinin gözünde ders boş ders, öğretmende komik öğretmen olarak algılanabilir. Görüşmelerin genelinde ki geçerli mesaj, mizah hedef özellikli olmalı, öğrenciyi rencide edici söz ve davranışlarda bulunulmadan dinleyicilerin seviyesine uygun olmalıdır.

-(Öğrenci, D.F.) Kızım sen niye fiziksel olarak varsın sınıfta ama ruhen yoksun? Demişti o dersten sonra arkadaşlarım bana ey ruh diye hitap etmeye başladı. Bu lakabı sevmiyorum ama sınıfta herkesin bir lakabı oluyor zaten alıştım.

-(Öğrenci, L.İ.) Öğretmen her zaman haklıdır

2) Öğretmenler de hata yapar

3) 2. maddenin geçerli olduğu durumlarda 1. madde geçerlidir. Öğretmenimiz anlatmıştı.

Bulgulara göre, Derste kullanılan mizah Bazen konuyla ilişkili bazen değil, o gün sınıf ortamında yaşanan olaylara göre şekillendiği ve mizahın olumsuz yönlerine dikkat edildiği belirtilmiştir. Öğrenciler ise derste kullanılan mizah tümüyle dersle ilişkili şeklinde cevap vermiştir. Bazen de derste kullanılan mizahın öğrenciyi rahatsız ettiği ortaya çıkmaktadır.

4.4. Mizahın Derse ve Çalışmalara Katkısına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

Mizahın Derse ve Çalışmalara Katkısına Yönelik olarak: Öğretmenlerin çoğunluğuna göre Öğrencilerle iletişim kurmaya ve derse yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirmek için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerle iletişim kurulurken azda olsa mizah kullanıldığında daha samimi bir hava oluştuğu için öğrenciler öğretmeni kendilerine daha yakın hissediyor. Özellikle yetenekli olduğunu düşünmeyen, çizemeyen öğrencilerin tutumları olumlu yönde değişebilir. Öğretmenlerde derste kullandıkları tekniklerin ve kullanılan malzemelerin çeşitliliğini arttırdığı zaman farklı teknikleri kullanarak resim yapan öğrenci başarılı olduğunu, yapabildiğini görebilir. Bu sayede derse güdülenebilir. Bütün öğrencilerin ilgi alanları farklı olduğu için bir kısmı çizimden hoşlanırken, diğer bir kısmı bunu üç boyutlu hale getirmekten zevk alabilir. Kullanılan farklı materyal ve kaynaklarla oluşturulan sınıf içindeki ortam, eğitimi zenginleştirecektir. Farklı duyu organlarına hitap ettiği için de öğrenme daha etkili ve kalıcı olacaktır.

Bazı öğrencilerin ‘öğretmenim benim yeteneğim yok ben güzel çizemiyorum bu zaten yetenek işi ben çizmesem olmaz mı? Şeklindeki ifadeleri karşısında öğretmenlerin cevabı her insanın farklı düzeyde yetenek alanlarında iyi oldukları zayıf oldukları alanlarda ise kendilerini geliştirmeleri gerektiği konusunda motive edilmeye çalışıldıkları yönündedir. Bazı öğretmenler ise sadece dersi severek işlemelerine etkisi olduğunu düşünüyor.

Bir kısmı ise, ‘Sıklıkla yaptıkları hataları düzeltme açısından faydalı oluyor doğadaki varlıkların çiziminde aslına uygun çizimde sorun olduğunda hatırlayıp düzeltmeyi kendilerinin yaptığını fark ettim’. Diğer bir kısmı ise ‘işlenen konuya göre yaratıcılıklarını geliştirip, olaylara farklı açılardan bakmalarını sağlıyor, siz ne kadar çok örnek kullanırsanız öğrencilerin bakış açıları ve özgünlükleri o kadar artıyor. hem de dersi eğlenceli hale getiriyor.

Bazı öğrenciler ise, “evet mizah kullanıldığında aklımıza dersle ilgili örnekler geliyor. O an öğretmenimizin gösterdiği resim anlattığı hikâye, veya yaptığı espri resmin hatırlanmasını sağlıyor verdiği örnekteki küçük ayrıntılar, benzetmelerle

çalışmaları yaparken daha kolay ve daha özgün çalışmalar yapabiliyoruz. Birde dersi severek işlemeye etkisi oluyor.”

-(Öğretmen N.Y.) Örneğin vücut oranlarındaki orantısızlıklarda kocaman kafa küçük vücut çizebiliyorlar. Bu kafayı bu vücut taşır mı? Kapıdan geçmez diyorum kendini onun yerine koy diyorum gülüyor.

-(Öğrenci S.O.) Resim çizmeyi sevmiyorum çünkü çizemiyorum ama öğretmenimizi seviyorum kötü çizsem dahi öğretmenimiz için daha fazla özeniyorum. Çabaladığımı görünce öğretmenimizin daha mutlu olduğunu fark ettim.

-(Öğrenci Ö.H.) Ben çok kötü resim çiziyorum onun için annemden yardım alıyorum. Bir defasında öğretmenimiz 23 Nisan konulu resim istemişti. Bende anneme çizdirmiştim öğretmenimiz görünce “ilham sadece evde mi? Uğruyor” demişti bende “evet öğretmenim sadece evin adresini verdim” demiştim.

Bazıları ise çok fazla etkisi olduğunu düşünmüyorum çünkü o an gülüp geçiyoruz şeklinde cevap vermiştir. Bir diğer görüş ise Yaratıcılıklarına etkisinden çok sadece dersi severek işlemelerine etkisi olduğu yönünde. Bu araştırmayla ilgili bir kaynakta mizahın sadece sanat alanında değil diğer tüm derslerde kullanımına yönelik öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir: ‘Söz konusu mizahta insan hafızası kişisel, uzamsal veya diğer anlamlı bilgileri daha kolay hatırlayabilir’ Öğrencilerime saçma şakalar anlattığımda öğrencilerim şakayı tekrar tekrar anlatıyor. Onlar aramızda şaka yaptığımızı düşünüyorlar.

Ayrıca öğrencilerin bilgi ve kavramları hatırlamalarına yardım etmek için hafızayı kuvvetlendiren sözcük oyunları kullanmayı çok seviyorum. Bazı mizahı materyalleri kullanmaya çalışıyorum. Komik şeylerle karşılaştırarak hafızalarında daha iyi yer tutacağını düşünüyorum. Öğrenciler komik kavramları daha kolay hatırlıyor ve bu onlara içeriği anlama da yardımcı oluyor.’ Kahkaha adrenalin akışını sağlar bunun için öğrencilerin zihinleri bilgileri almak için daha alıcıdır. Bu da etkili bir ders işlenmesini sağlıyor. Eğer derste bir espri yapılmamışsa öğrenciler onu kesinlikle unutmuyor’ şeklinde görüş belirtmiştir.(Huss, 2008,17).

-(Öğretmen B.A.) konuyla ilgili o an oluşan espriler anılar, kullanıyorum. Bir defasında konumuz natürmort öğrenci resimlerini kontrol ediyordum bir öğrenciye bunu

değişik bir renge boya demiştim o da kafasını kaşıyarak öğretmenim değişik hangisi demişti. O rengin ismi değişik kaldı.

Bulgulara göre, Mizahın derse ve çalışmalara katkısına yönelik olarak öğretmenlerin çoğunluğuna göre derste iletişim kurmak ve daha sıcak bir sınıf ortamı oluşturmak için kullanıldığı ve mizahın farklı duyu organlarına hitap ettiği için de öğrenme daha etkili ve kalıcı olacağı düşünülmektedir. Bazı öğretmen ve öğrenciler ise sadece dersi severek işlemeye katkısı olduğunu belirtmiştir.

4.5. Mizahın Kullanıldığı Dersler ile Kullanılmadığı Derslere Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

Mizahın kullanıldığı dersler ile kullanılmadığı dersler arasındaki farklılıklara yönelik olarak: Öğretmenlere göre, Dersin ve konuların özelliklerine göre her iki derste de kullanıyorum. Mizah algılayışta farklılığı artırır, Zevkli bir ortam oluşturur. Hafızada kalıcı etki bırakır.

Bazı öğretmenler ise, Öğrenci davranışları açısından, sınıf yönetimi ve iletişimi açısından farklılıklar oluşabiliyor. Uygulamalı derslerde daha iyi oluyor, Bazıları ise daha çok teorik derslerde konuyu anlatırken, örnek verirken kullanıyorum.

Öğrencilere göre, “Uygulamalı derlerde daha iyi oluyor, Zevkli bir ortam oluşturduğu için mizah kullanılan dersler daha çok seviliyor ve eğlenerek işleniyor. Daha iyi anlıyorum. Kullanılmadığında ise sıkıcı geçiyor zilin çalmasını bekliyorum. Bazıları ise kullanılmıyor ikisi arasında pek fark yok”, şeklinde görüş belirtmiştir.

Mizahın kullanıldığı dersler ile kullanılmadığı dersler arasındaki farklılıklar nelerdir sorusuna verilen cevaplar, bazı öğretmenler uygulamalı ve teorik derslerde kullandıklarını ifade ederken, bazı öğretmenler ise teorik derslerde bilgi vermeye odaklanıldığından dolayı dikkatlerin dağılmaması için fazla kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Uygulamalı derslerde öğretmen ve öğrencilerin daha rahat bir ortamda olmasından dolayı daha fazla kullandıkları belirtilmiştir.

-(Öğretmen N.Y.) Çoğu öğrenciler dersin sıkıcı geçeceğini düşünüyorlardı. Derse ilk başladığımda sadece basit şeylerle dersi geçiriyordum. Öğrencilerin dikkatini hep yüksek seviyede tutup tutmayacağıma emin değildim. Şimdi derslerimde mizahı kullanıyorum ve öğrencilerimin benim dersime gelirken çok hevesli olduklarını görüyorum. Mizah kesinlikle öğrencileri rahatlatıyor ve bana yeni fikirler deneme fırsatı veriyor.

Bulgulara göre, Mizahın kullanıldığı dersler ile kullanılmadığı dersler arasındaki farklılıklara yönelik olarak: Öğretmen ve öğrencilerin görüşleri farklılık gösteriyor. Bir kısmına göre hem teorik hem de uygulamalı derslerde kullanılıyor. Ve öğrenciler açısından faydalı olduğu düşünülüyor. Bir kısmına göre ise dersin yoğunluğuna göre değişebiliyor. Öğrenciler ise mizahın kullanılmadığı dersleri sıkıcı buluyor. Diğer bir kısmı ise ikisi arasında pek fark olmadığını düşünüyor.

4.6. Mizahın Olumlu ve Olumsuz Yönlerine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

Mizahın olumlu ve olumsuz yönlerine yönelik olarak: Öğretmenlerin çoğunluğu Yapılan esprinin öğrenci tarafından yanlış anlaşılması ve belden aşağı vurularak mizah yapıldığının sanılması demiştir. Bazı öğretmenler ise, tekrarlanan ve bilinen mizah örnekleri öğrencileri dersten uzaklaştırır. Bazen de abartılınca dersin kaynatılmasından dolayı tekrar derse yoğunlaşmak zor oluyor. Şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Öğrencilere göre ise, Mizahın olumsuz yönleri şakayla bazı mesajlar verip kızdırması. Alay konusu olunması, buna sebep olunması ve öğrencilerin bunu her defasında incitici bir şekilde arkadaşlarına karşı kullanmaları. Öğretmen ve öğrencilere göre mizahın olumsuz yönleri aynı fikirde olduklarını ve bundan rahatsızlık duyulduğunu göstermektedir. Bu durumun ise dersin amacını ve hedefini olumsuz etkilediği ve ders otoritesi konusunda endişe yarattığı görülmektedir. Öğrenciye yapılan şaka veya espriyi bazen öğrencinin hoşuna gitmediği, bundan rahatsızlık duyduğu ve öğrenciyi ve eğitimi olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmaktadır.

Konuyla ilgili bir araştırmada ‘Öğretmenler sınıf içinde uygun olmayan mizah yollarından konuşurken sınıf içinde alay konusundan bahsettiler. Öğretmenler öğrencilerle alay eden, onları küçük düşüren, eleştiren ve saygısız davranan öğrencilerle

ilgili olarak kullanılacak yöntemleri görüştüler sınıf içinde alay konusu olan öğrencilerin arkadaşlarının desteğine ihtiyacı olduğu konusunda anlaştılar. Aksi taktir de öğretmenin kendisinin müdahale etmesi gerektiğini belirttiler. Alay veyahut öğrencileri iğneleme bir mizah tarzı olamaz.’’ diye açıklandı’(Banas ve Norah,2008, 16). Öğretmen ve öğrencilere göre bir diğer olumsuzluk ise yapılan esprinin kötü olması ve fazla uzatılması, yapılan esprinin öğrencilerin seviyesine uygun olmamasından dolayı öğrenciler espriyi iyi bulmaya bilir ve fazla uzatıldığında ise öğrencilerin sıkılmalarına, dersten kopmalarına sebep olabilir.

-(Öğretmen, L.T.) Benim sınıfın bir kuralı var kötü espri yapıldığında arkadaşları hep birlikte küçük kurbağa şarkısını söylüyor. Hem gülüyorlar hem de fazla uzamasına engel oluyorlar. Küçük kurbağa kızabiliyor ama bu kendi aralarında koydukları bir kural.

Konuyla ilgili bir araştırmada ‘Öğretmenler derste espri yapıldığında yani mizahi öğelere yer verildiğinde derste sık sık espri yapılırsa öğrenciler dersi öğretmeni önemsiz bulabilirler. Sanırım mizah kullanımı ya da mizahın aşırı kullanımı sizi öğrencilerin gözünde çok iyi öğretmen yerine çok komik bir öğretmen olarak hatırlamalarına sebep olacaktır. Çünkü mizahın aşırı kullanımı bazı öğrencilerin dersin ana temasını kaçırmalarına sebep olabilir. Sınıfımızdaki bütün öğrenciler bunun ayırımını yapabilecek kadar zeki ya da entelektüel değiller şeklinde görüş belirtmiştir ‘Bazı öğrenciler ise mizahın olumsuz yönlerinin olmadığını düşünüyor.

-(Öğrenci, H.K.) Olumlu ve olumsuz yönleri ile mizah birlikte kullanılmalı her zaman olumlu yönleri ile kullanılırsa mizah olmaz bence sıkıcı olur.

Öğretmenlere göre mizahın olumlu yönleri: dersin zevkli ve eğlenceli geçmesini sağlıyor. Kişiliği öne çıkaran, olumlu yanları vurgulayan tarzda mizah yaratıcılığı tetikliyor. Daha net hatırlamayı sağlıyor. Kolay kolay unutulmuyor.

-(Öğrenci, K.H.) Mizahın olumlu yönü öğrenmeyi kolaylaştırıyor daha iyi hatırlamayı sağlıyor. Babam bana ders anlatırken yaşadığı komik anılarını, hikâyeleri esprileri sanki o an tekrar yaşıyormuş gibi anlatıyor. Bütün detayları, yüz ifadelerini hatırlıyor.

Öğrenciler ve öğretmenler arasında iletişim açısından daha samimi bir hava oluşturuyor. Öğrenciler kendilerini daha net ve rahat ifade edebiliyorlar.

-(Öğretmen, S.T.) Mizahın olumlu yönü derste çekingen öğrencilere fırsat verdiğini düşünüyorum derste sıcak bir ortam oluştuğu için tüm öğrenciler kendilerini daha rahat ifade edebiliyorlar. Hemen hemen tüm öğrenciler derse katılıyor. Daha samimi bir hava oluşuyor.

-(Öğrenci, O.K.) Öğretmenimizi daha çok sevmemi sağlıyor. Bence öğretmenimiz diğer öğretmenlerden çok farklı.

Öğretmen ve Öğrencilere göre mizahın olumlu yönleri, dersin sevilmesi, dersin zevkli geçmesi sıkıcı olmaması, anlatılan şeylerin daha rahat ve net hatırlanması, öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade edebilmelerini sağlaması öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişimi sağlaması, öğrenci ve öğretmenler arasında daha samimi bir hava oluşturmalarını sağlaması. Şeklinde görüş belirtilmiştir.

-(Öğretmen, T.V.) Mizahı doğru bir şekilde kullanan öğretmenlerde öğrencilerde popüler kişiler olarak tanınıyor. Karşılaşılan sorunlara pratik ve zekice cevapların verilmesi, çok yönlü düşünme bilme sayesinde bulunan ortamda farklılık yaratıyor bu tip kişiler. Bunun asıl sebebinin iyi bir eğitimden geçtiğini düşünüyorum. Eğer dersinizi kusursuz anlatıyorsanız branşınızda iyiyse öğrenciler zaten size hayran olacaklardır.

Konuyla ilgili bir araştırmada 'Öğretmenlerin mizah ve öğretmen itibarına karşı farklı bakış açıları vardı. Öğretmen mizahın öğretmeni daha kıvrak zekâlı gösterdiğini ve öğretmenin itibarını artırdığını belirtti. Ayrıca mizah insanı kıvrak zekâlı gösterir. Uygun espriler yalnızca dersi dikkatli dinleyen ve zeki öğrenciler tarafından anlaşılır yani böylece mizah yerinde ve uygun kullanıldığında öğretmenin itibarına gölge düşürmez'' diye açıkladı. Mizahın dersle alakalı ve müfredata uygun olduğu müddetçe dersi ters etkileyeceğini zannetmiyorum (Huss, 2008, 23).

Bulgulara göre, Mizahın olumlu ve olumsuz yönlerine yönelik olarak yapılan esprinin öğrenci tarafından yanlış anlaşılması, bilinen ve tekrarlanan mizah öğelerinin kullanılması öğretmen ve öğrencileri eğitim açısından olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Mizahın olumlu yönleri ise dersin zevkli ve eğlenceli geçmesini sağladığı yönünde açıklamalar yapılmıştır. Sonuç olarak, Öğretmen ve öğrenciler mizahın olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde fikir birliği içerisindeler.

BÖLÜM 5

Sonuç ve Öneriler

5.1. Sonuç

Bu araştırmanın genel amacı, Görsel sanatlar dersinde Bir Öğretim Stratejisi olarak sanat eğitiminde Mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin ortaya konması ve bu doğrultuda yeni öneriler geliştirmektir.

1. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu mizahı kullandıklarını kullanma sebeplerini ise şu şekilde açıklamaktadırlar. Genelde derste öğrenciler sıkıldıklarında zevkli bir ortam oluşturarak öğrencilere öğretilmesi gereken bilgilerin verilmesi amaçlanmaktadır. Bazı öğrenciler ise mizahın kullanılmadığını kullanıldığında ise öğrenciyi rahatsız ettiği ortaya çıkmaktadır.
2. Bazı Öğretmenler ise, Dersi tekdüzelikten kurtararak, öğrencileri derse dahil ederek öğrencilerin kendilerini ifade edebildikleri zevkli bir ortam oluşturmak için kullandıklarını belirtmişlerdir.
3. Öğretmenlerin çoğu mizahın kullanıldığı zamanlara yönelik olarak en fazla Spontane, fırsat buldukça konuyu anlatırken, örnek verirken mizahın kendiliğinden geliştiği ortaya çıkmaktadır. Ve farklı materyaller kullanılarak dersin zenginleştirilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Bazı öğrenciler ise, mizahın kullanılmadığını belirtmişlerdir.
4. Derste kullanılan mizah Bazen konuyla ilişkili bazen değil, o gün sınıf ortamında yaşanan olaylara göre şekillendiği ve mizahın olumsuz yönlerine dikkat edildiği belirtilmiştir. Öğrenciler ise derste kullanılan mizah tümüyle dersle ilişkili şeklinde cevap vermiştir.
5. Öğretmen ve öğrencilere göre, Mizahın derse ve çalışmalara katkısına yönelik olarak öğretmenlerin çoğunluğuna göre derste iletişim kurmak ve daha sıcak bir sınıf ortamı oluşturmak için kullanıldığı ve mizahın farklı duyu organlarına hitap ettiği için de öğrenme daha etkili ve kalıcı olacağı düşünülmektedir. Bazı öğretmen ve öğrenciler ise sadece dersi severek işlemeye katkısı olduğunu belirtmiştir.

6. Mizahın kullanıldığı dersler ile kullanılmadığı dersler arasındaki farklılıklara yönelik olarak: Öğretmen ve öğrencilerin görüşleri farklılık gösteriyor. Bir kısmına göre hem teorik hem de uygulamalı derslerde kullanılıyor. Ve öğrenciler açısından faydalı olduğu düşünülüyor.
7. Bir kısmına göre ise dersin yoğunluğuna göre değişebiliyor. Öğrenciler ise mizahın kullanılmadığı dersleri sıkıcı buluyor. Diğer bir kısmı ise ikisi arasında pek fark olmadığını düşünüyor.
8. Öğretmen ve öğrencilere göre, Mizahın olumlu ve olumsuz yönlerine yönelik olarak yapılan esprinin öğrenci tarafından yanlış anlaşılması, bilinen ve tekrarlanan mizah öğelerinin kullanılması öğretmen ve öğrencileri eğitim açısından olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Mizahın olumlu yönleri ise dersin zevkli ve eğlenceli geçmesini sağladığı yönünde açıklamalar yapılmıştır. Sonuç olarak, Öğretmen ve öğrenciler mizahın olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde fikir birliği içerisindedir.

5.2. Öneriler

1. Mizah dersi sevdirmek, dersi tekdüzelikten kurtararak renklendirmek ve öğrencileri derse dahil ederek öğrencilerin kendilerini ifade edebildikleri zevkli bir ortam oluşturmak için kullanılmalıdır.

2. Öğretmenlerin kullandığı mizah öğesinin zamanlaması verdiği mesaj ve öğrenci seviyesine uygunluk mizahın etkili olmasındaki önemli noktalardan biridir.

3. Mizah öğrencilerle iletişimi güçlendirmek ve Öğrencilerin dikkatleri dağıldığında sıkıldıklarında, dikkatleri tekrar derse yoğunlaştırmak için kullanılabilir.

4. Mizahın derste yanlış kullanımı öğretmenin öğrencinin gözünden düşmesine ve ona olan saygısının azalmasına neden olabilir.

5. Ders esnasında mizah içerikli materyal ve kaynaklarla oluşturulan sınıf içindeki ortam, eğitimi zenginleştirecektir. Mizah farklı duyu organlarına hitap ettiği için de öğrenme daha etkili ve kalıcı olacaktır.

6. Öğretmenler mizahın ne olduğunu bilmeli ve daha planlı kullanmalı.

7. Mizah öğrenci davranışları açısından, sınıf yönetimi ve iletişimi açısından olumlu farklılıklar oluşturabilir.

8. Araştırmalar geliştirilerek öğretmenlere mizahın öğretilip öğretilmeyeceğinin incelenmesi yapılabilir. Öğretmenlerin daha etkili olabilmesi için öğretmen eğitim programlarına, seminerlere, kurslara dahil edilerek eğitime katkısı incelenmelidir.

9. Ayrıca, mizahın anlamayı nasıl kolaylaştırdığını gösteren kuramsal çalışmalarda yürütülmelidir. Bireylerin baskın olan bir öğrenme stilinin yanında bir başka öğrenme stilinin de olduğunu fark ettiğinde öğrenme sürecinde bu stili devreye sokacaktır. Böylece, hem daha kolay, hem daha çabuk öğrenecek ve büyük bir olasılıkla öğrenme sürecinde başarılı olacaktır.

10. Daha fazla araştırma gerektiren bir başka çalışma ise eğitsel mizahın kültürlerle nasıl etkileşim kurduğudur. Farklı bölgelerdeki okulların hemen her düzeyindeki eğitim farklılaşmaktadır. Mizahın farklı kültürlerde nasıl yorumlandığı incelenebilir.

11. Mizah uyumunda iyi olan öğrenciler, eğitimlerinde mizah kullanılmasını tercih etmektedirler. Buna ek olarak, mizahın sınıfta yaratıcı düşüncüyü nasıl etkilediğine dair daha kuramsal çalışmalar yürütülebilir. Ayrıca mizahın olumsuz yönleri daha ayrıntılı incelenmelidir.

12. Araştırmanın genişletilmesi diğer alanlara genelleştirebilmek için, başka bağlamlarda cinsiyet, ruhsal farklılıklar, kültürel, ekonomik açıdan ve diğer sınıf seviyeleri gibi değişkenlerle derslerde mizah kullanımını ya da mizah anlayışına yönelik incelemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. (1996). Etkili Öğrenme ve Öğretme, 1. Basım, İstanbul, 1. basım, biliş eğitim yayınları, ss. 32.
- Atalayer, F. (1993). Temel sanat öğeleri, Basım, Eskişehir, inkılâp yayınları, ss. 45. 79.148.
- Artut, K. (2001a, 2004b. 2006c). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Anı Yayınları
ss. 108. 116.
- Arık, B. (2001). Popüler Kültürde Mizahın Etkinliği, Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, ss. 4.
- Babadoğan, C. (1995). Öğrenme Stilleri ve Stratejileri Arasındaki İlişki. I. Eğitim Bilimleri Kongresi (Kuram-Uygulama-Araştırma) Cilt: 3. Çukurova Üniversitesi. Adana, ss. 56-65.
- Banas, J. Huss, A. (2008). Dunbar, Norah , Rodriguez, Dariela and Liu, Shr-Jie. A Review of Humor in Educational Settings: Four Decades of Research', Communication Education, 60: 1, ss.115 - 144.
- Batur, E. (1987). Kara Mizah Antolojisi, İstanbul, Hil Yayınları. ss. 87, 226.
- Biggs, J. (2001). Enhancing Learning: A Matter of Style or Approach. Ed.: Robert J. Sternberg ve Li - Fang Zhang. Perspectives on Thinking, Learning and Cognitive.ss. 102.
Styles. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, ss.73 - 102. İtim Semineri. 1993, ss.4.
- Bir, A. (1993). Reklamda Mizahın Kullanımı ve Etkileri, “ Mizah Kuramları” Eskişehir AÜ. Yayınları, ss. 6. 74. 98.
- Beydoğan, Ö. (2002). Öğretim Stratejilerindeki Değişmeler ve Öğretmenlerin Değişen Roller, Çağdaş Eğitim, Mayıs-2002, Sayı: 287, ss. 34- 39.

- Butler, K. A. (1987). Learning and Teaching Style - In Theory and Practice-. The Learner's Dimension, Columbia.86 Sosyal Bilimler Dergisi 2006/1
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ss. 86.
- Bozkurt, M. F. (1989). Çağdaş Resimde Mizah, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çapanoğlu, M. S. (1970). Basın Tarihimizde Mizah Dergileri, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 10. ss. 144
- Edgü, F. (1982). Sanatta Kara Mizah. Milliyet Sanat Dergisi, ss. 45, 46.
- Erhat, A. (1997). Mitoloji Sözlüğü. Remzi Kitabevi. İstanbul ss. 57.
- Ertürk, S. (1974). Eğitime Giriş. Ankara. Yay. ss. 10. 43.
- Fidan, N. (1986). Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara. ss.59.
- Güneri, C. (2008). Sanat Alanı Olarak Mizah: Sanat, Mizah, Karikatür İlişkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Güven, M. (2004). Öğrenme Stilleri ile Öğrenme Stratejileri Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir. ss.68.72.
- Huss, J. A. Blumer. (2008). Getting Serious About Humor: Attitudes of Secondary Teachers Toward the Use of Humor as a Teaching Strategy Vol, 3, ss. 28-36.
- Ilgaz, R. (1974). Mizahın Yeri, yansıma, 1. Baskı, Ekim 2007 Çınar Yayınları, ss.113, 130.
- İnam, A. (1994). Mizah Kaynağı olarak Eğitim Sorunlarına Genel Bir Bakış, html adresinden 14 Ağustos 2010, tarihinde alınmıştır. ss. 29,33, 34, 35

- Karacabey, M. (1995). Mizah Dergilerinin Halk Eğitimindeki Yeri ve Önemi Gırgır Dergisi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. ss. 61.72.
- Kırıçoğlu, O. (1993a). Gençlerin Sanat Eğitimi. Sanat Yazılan. Hacettepe Üniv. G.S.G.F. Yay. Ank... ss. 85. (2002b). Sanatta Eğitim Görmek, Öğrenmek, Yaratmak. Pegem A Yay. ss.17. ss.32. (1997c). Sanat Eğitimcisinin Yetiştirilmesi. İlköğretim Okullarında Sanat Eğitimi ve Sorunları, TED XV. Öğretim Toplantısı, TED Yay.. Öğretim Dizisi. Ank. No:15. ss. 6.
- Klein, N. (1993). 7 Minutes: The Life and Death of the American Animated Cartoon, NewYork: Verso. ss.81.
- Öngören, F. (1973a). (1978b) Yazısız Çizgiler, Mizah Kökeni" 50. Yılın Türk Mizah ve Karikatürü, , iş Bankası Kültür Yayınları: 125, İstanbul ss. 14. 45. 48. 50. 123.156.
- Ralph, S. (1973). The Animated Film. London, New York: Tlie Tantivy Pres. A.S. ss.130
- San, İ. (1983). Sanat Eğitimi Kuramları, Tan Yayınları, Ankara, ss. 197.
- Selçuk, T. (1976a), (1976b) "Çizgi Mizah'ın Tarihçesi", Yansıma, 4, *İris Yayınları*, ss. 57. 150.
- Sena, C. (1972). Estetik Sanat ve Güzelliğin Felsefesi. Remzi Kitabevi. İstanbul ss. 11. 10
- Sözen, M. (1986). Tanyeli. Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul. ss.12. 146
- Temel, A. (2002). Öğrenme Stilinizi Belirleyin. Eğitim Bilim 48: 6 - 9.88 Sosyal Bilimler Dergisi 2006/1.ss.88.
- Ülgen, G. (1995). Eğitim Psikolojisi -Birey ve Öğrenme-. Ankara. Vedide Baha Pars ve Diğerleri, Eğitim Psikolojisi, MEB., İstanbul, ss. 68.

EKLER

Ek. 1

Öğretmen Görüşme Formu

1. Görsel Sanatlar dersinde hangi sıklıkta Mizah kullanıyorsunuz?

Sonda: Her derste mi?

Her derste birkaç kez mi?

Spontane mi, fırsat buldukça mı?

Planlı olarak, sistemli mi?

2. Mizahı dersinizde niçin kullanıyorsunuz?

Sonda: Öğrenciler sıkıldığında dikkat çekmek için

Öğrencilerin konuyu daha iyi anlaması için

Konunun daha iyi hatırlanması için

Derste zevkli bir ortam yaratmak için

3. Görsel Sanatlar dersinde ne tür mizah öğeleri kullanıyorsunuz?

Sonda: Mizah türleri: öğrencilere espri yapma takılma ,(ör. resim, drama, hikaye, fıkra, anı, anekdot karikatür, müzik vb.)

4. Mizah öğesini önceden planlıyor musunuz? Yoksa o an aklınıza gelen bir mizah öğesini mi kullanıyorsunuz?

5. Mizah öğesini seçerken nelere dikkat ediyorsunuz?

Sonda: Ders içeriğine uygunluk açısından

Öğrenci düzeyine uygunluk açısından

Öğrenmeyi kolaylaştırması açısından

Öğrenmenin etkin ve kalıcı olması açısından

6. Mizahı uygulamalı mı yoksa teorik derslerde mi tercih ediyorsunuz? Neden?

7. Görsel sanatlar dersinde mizahın kullanılması sınıf ortamını nasıl etkiler? Ders hedeflerinin gerçekleşmesine katkısı nedir?

Sonda: Öğrenci davranışları ve sınıf yönetimi açısından

Öğrencilerle iletişim açısından

Öğrencilerin derse yönelik tutumu açısından

8. Mizahın öğrenci ürünlerine, yaratıcılıklarına etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz?

9. Görsel sanatlar dersinde mizah ne tür yöntem ve materyallerle desteklenirse öğrenme daha kalıcı hale gelir?

Sonda: Görsel materyaller, aksesuar, sahne, vb.

10: Görsel sanatlar dersinde kullandığınız mizah ve deneyimlerinizden bahsedermisiniz?

11. Mizahın olumlu ve olumsuz yanları varsa örneklerle açıkla mısınız?

12. Bu konuda belirtmek istediğiniz başka görüş ve önerileriniz var mı?

Ek.2**Öğrenci Görüşme Formu**

1. Görsel Sanatlar derslerinde mizah hangi sıklıkta kullanılıyor?

2. Öğretmenler mizahı hangi amaçla kullanıyor?

Sonda: Mizah kullanımına hayran olduğunuz öğretmenleriniz var mı?

Onların mizahı nasıl, neden beğeniyorsunuz; ya da tam tersi mizahı sıkıcı, banal, ve sıradan bulduğunuz öğretmenleriniz var mı? Nasıl anlatır mısınız?

3. Öğretmenler ne tür mizah ögesi kullanıyor örnek verir misiniz?

(Anı, fıkra, şiir, hikaye, resim, drama vb.)

4. Sizin kullandığınız mizah türlerinden örnek verir misiniz?

5. Öğretmeniniz mizah ögesini uygulamalı mı yoksa teorik derslerde mi tercih ediyor?

6. Öğretmenin kullandığı mizah ögesi konuyla ilişkili mi? Yoksa konuyla ilgisiz herhangi bir mizah mı?

Sonda: Öğrenme açısından

Güdüleme açısından

Ders hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından

7. Mizahın görsel sanatlar dersine katkıları nelerdir?

Sonda: Öğrenciler ile iletişim açısından

Öğrencilerin derse tutumu ilgisi

Öğrenmeyi kolaylaştırma

Sınıf yönetimine katkısı

8. görsel sanatlar dersinde, mizahın kullanıldığı dersler ile kullanılmadığı dersler arasında ne gibi farklılıklar gözlemlediniz?

9.Mizahın görsel sanatlar dersinizde oluşturduğunuz ürünlere ve yaratıcılığınıza (resim, heykel, seramik vb.) etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Örnek verir misiniz?

10.Mizahın olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Bu konuda belirtmek istediğiniz başka görüş ve önerileriniz var mı?

Ek. 3**DEMOGRAFİK SORULAR**

Ad:

Soyad:

Yaş:

Cinsiyet:

Şehir:

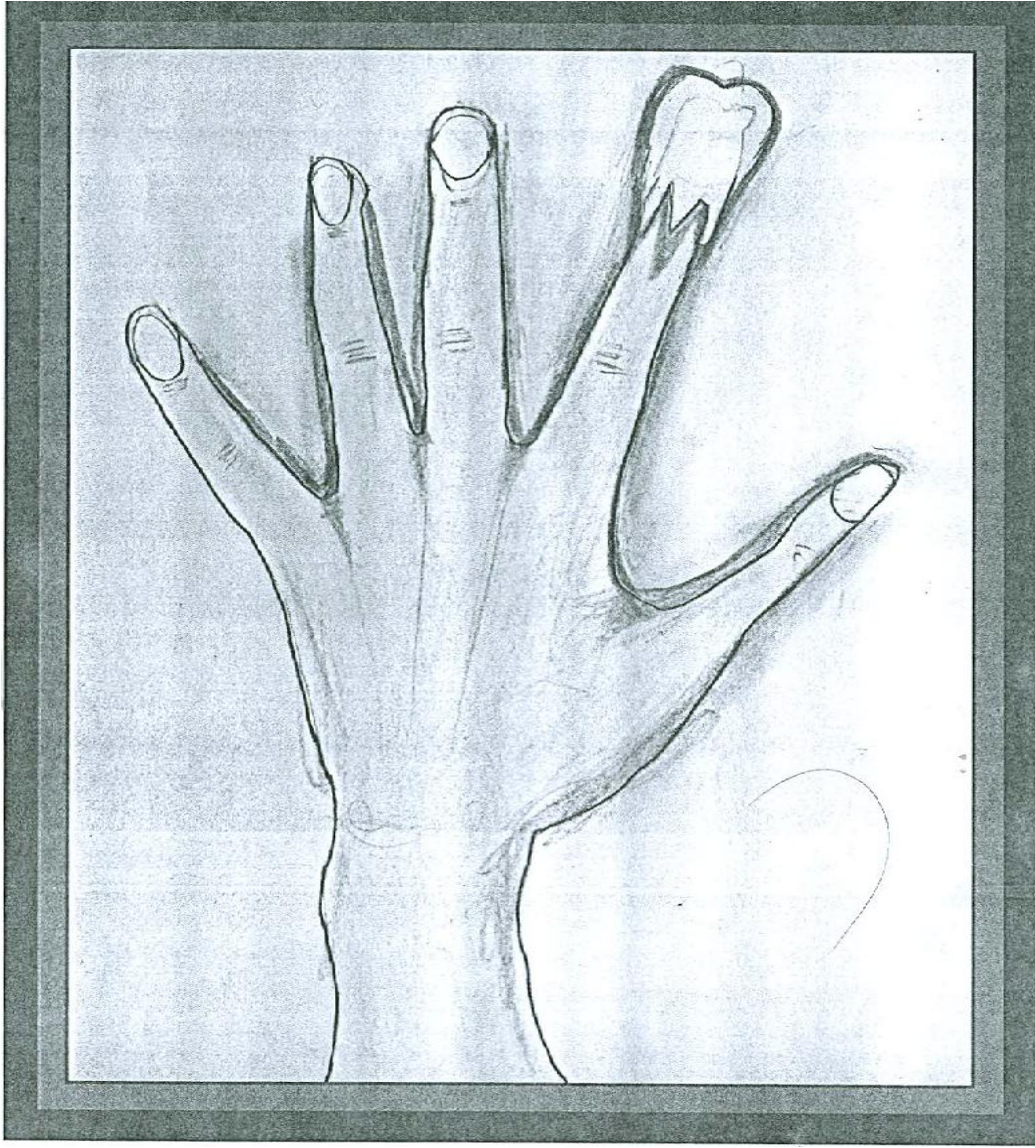
Eğitim durumunuz, Üniversite, bölüm:

Mezun olduğunuz yıl:

Çalıştığınız Okul:

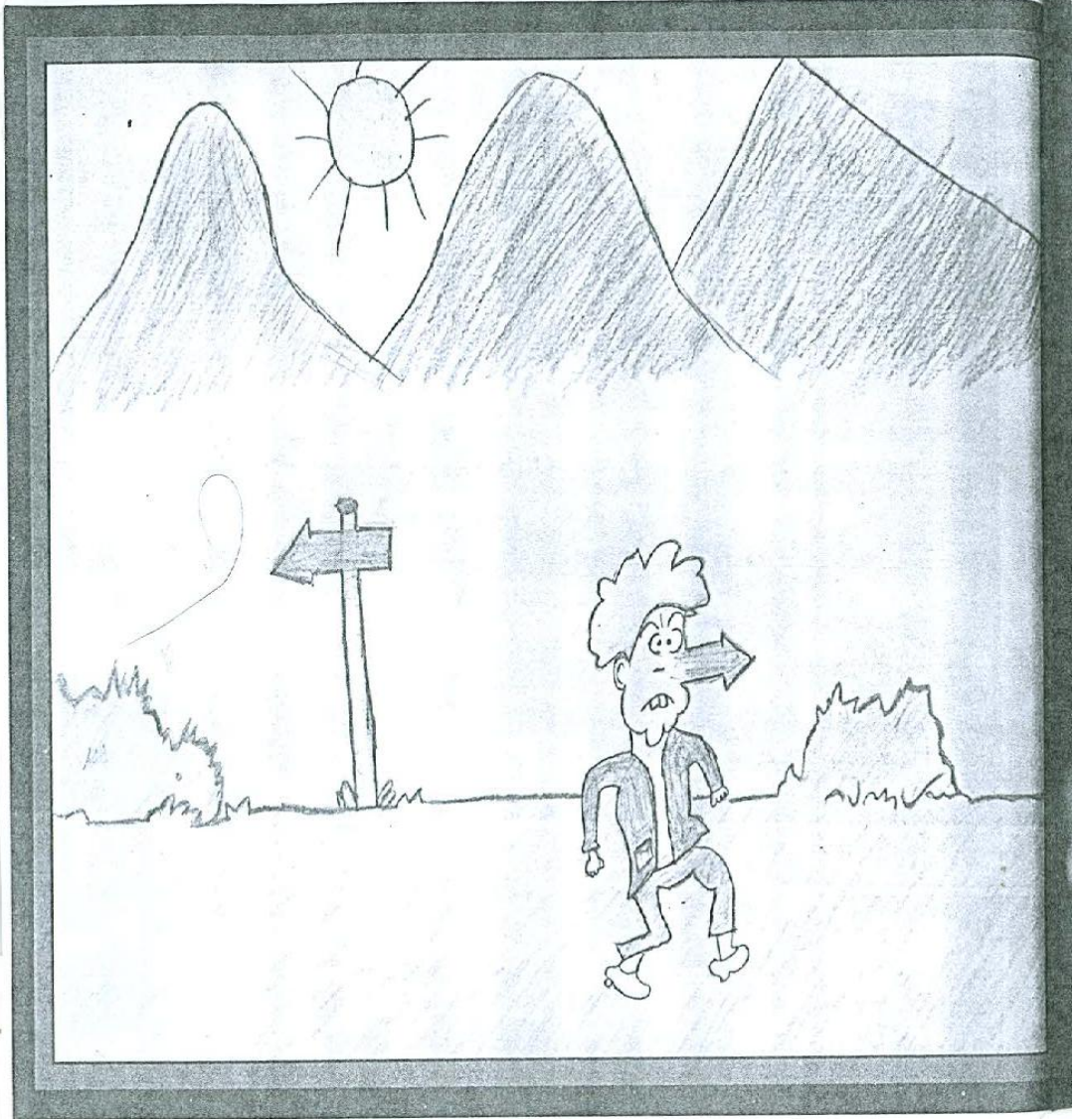
Ne kadar süredir bu okulda öğretmenlik yapıyorsunuz:

Ek:4

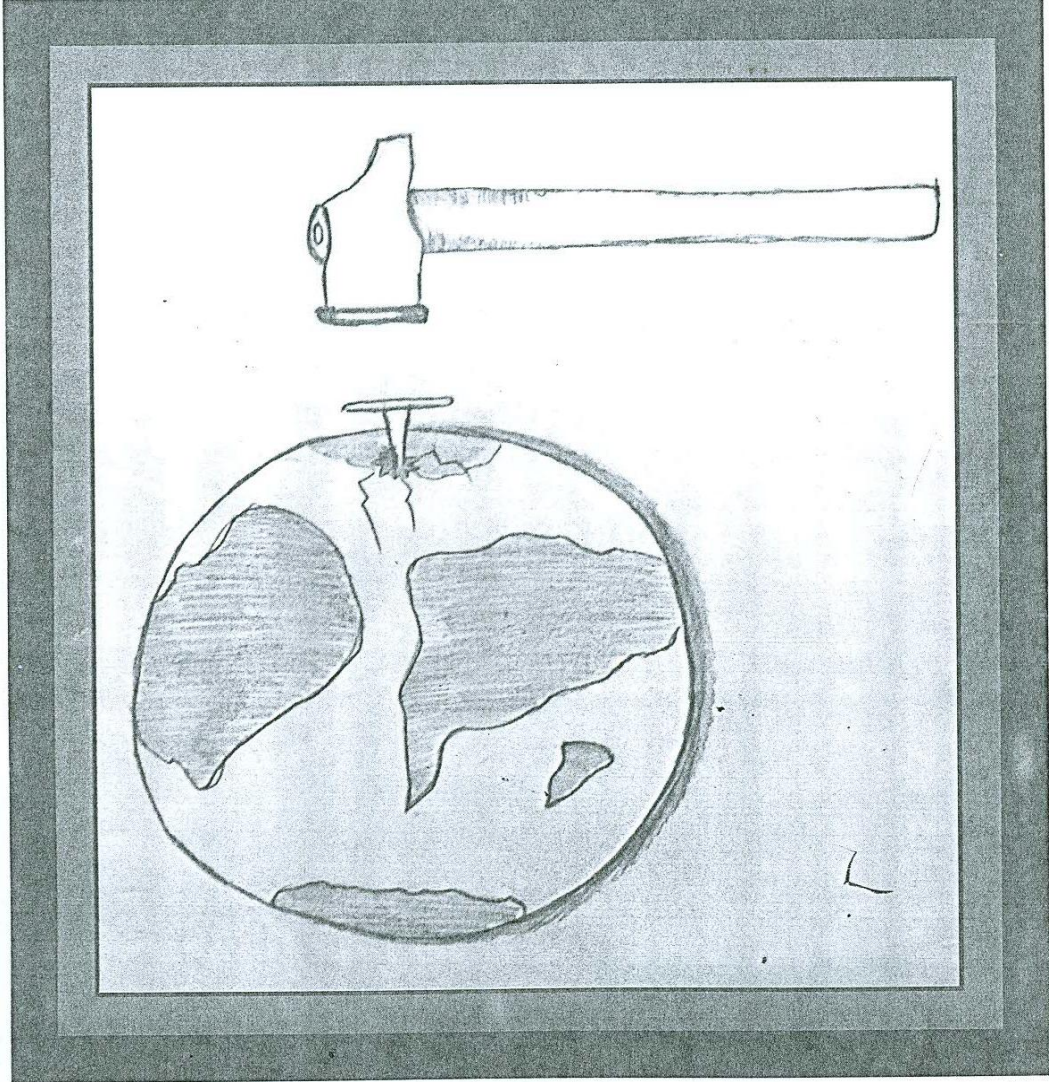
(Öğrenci, F.H.)1. Dişini tırnağına takmak.

Ek:5

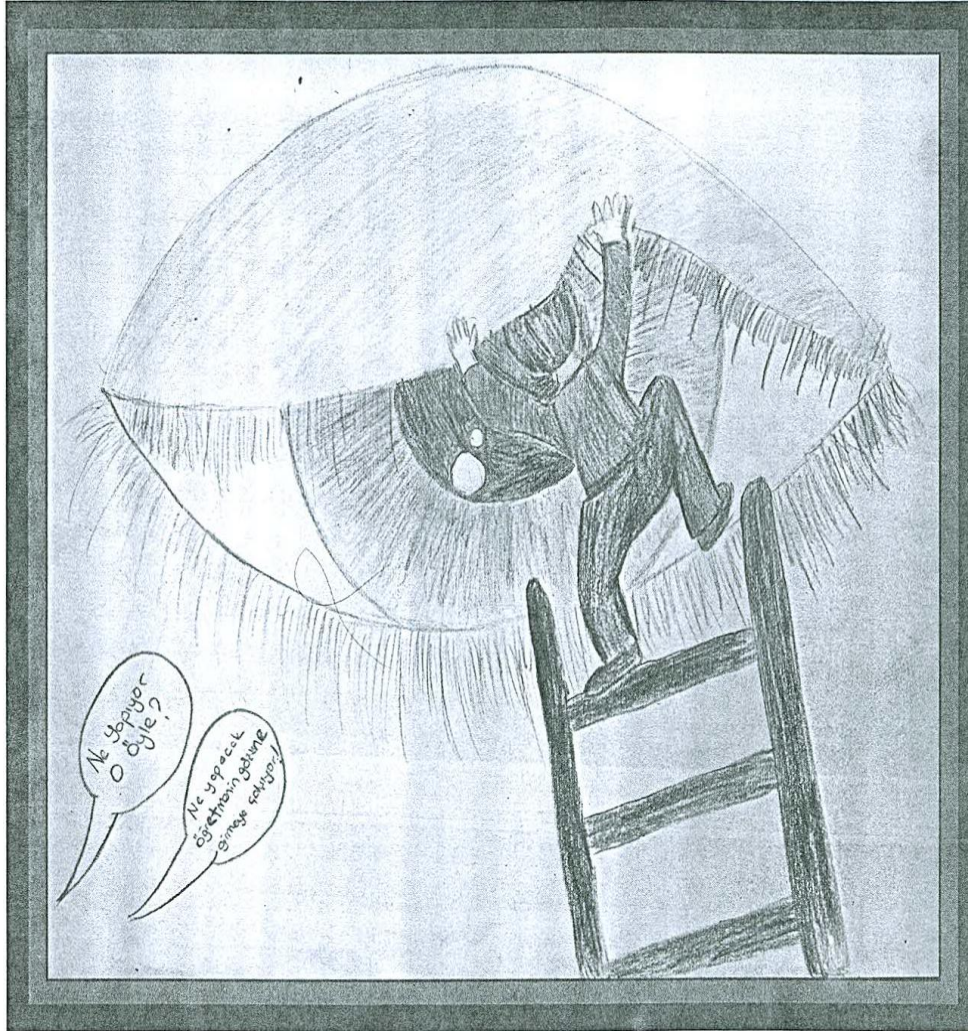
(Öğrenci, V.S.) Burnunun dikine gitmek.

Ek:6

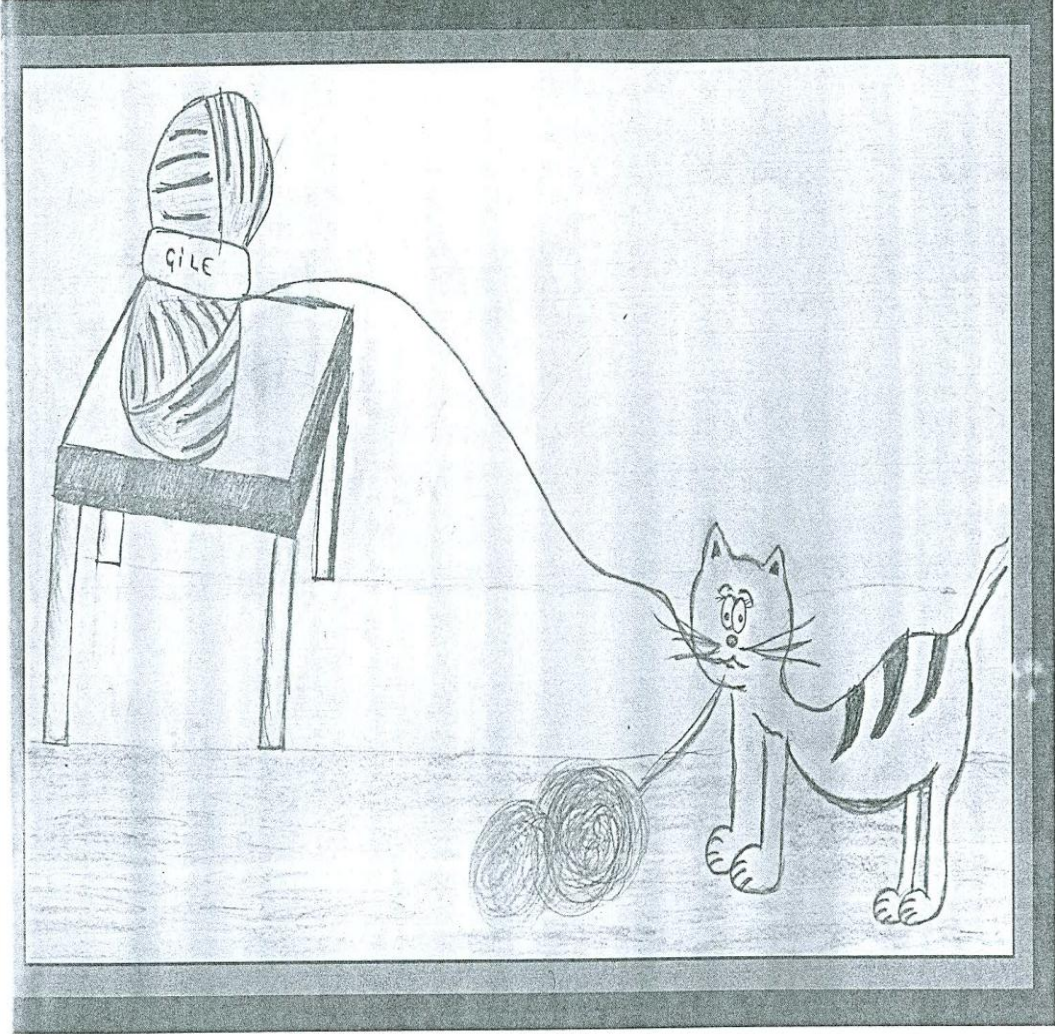

(Öğrenci, K.Ş.) Dünyaya çivi çakmak.

Ek:7

(Öğrenci, M.Ö.) Göze girmek

Ek:8

(Öğrenci, U.H.) Çile çekmek.

